

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

pISSN 2521-6449

ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНІ ДИДАКТИКИ

Випуск 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНІ ДИДАКТИКИ

Випуск 1

Заснований у 2016 р.

<https://doi.org/10.37406/2521-6449/2023-1>

Виходить двічі на рік

pISSN 2521-6449

Засновник: Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Головний редактор:

Гораш Катерина Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри права, професійної та соціально-гуманітарної освіти, Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Редакційна колегія:

Алексєєв Олександр Олексійович – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри спорту і спортивних ігор, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Атаманчук Вікторія Петрівна – доктор філологічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу інформаційно-дидактичного моделювання; головний науковий співробітник відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури, Національний центр «Мала академія наук України»; Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України

Гуменюк Ірина Іллівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувачка кафедрою іноземних мов, Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Дмитренко Світлана Миколаївна – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Дудар Ольга Володимирівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри історичної та громадянської освіти, Інститут післядипломної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Збаравська Леся Юрївна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри інформаційних технологій, фізико-математичних та безпекових дисциплін, Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Каденюк Олександр Степанович – доктор історичних наук, професор, професор кафедри теоретико-правових і соціально-гуманітарних дисциплін, Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Купривич Вікторія Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри професійної і вищої освіти, Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти»

Лобода Світлана Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, професор Інституту соціологічних наук і педагогіки, Варшавський Університет Природничих Наук

Поліщук Анастасія Василівна – доктор філософії, асистент кафедри іноземних мов, начальник відділу міжнародних зв'язків, Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Рідкодубська Ганна Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки, Хмельницький національний університет

Роляк Ангеліна Олексіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов, Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Романовська Людмила Іванівна – доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської, Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Філінюк Анатолій Григорович – доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Хуртенко Оксана Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Чайковська Ольга Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент, викладач кафедри іноземних мов, Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Схвалено Вченою радою ЗВО «ПДУ» (протокол № 11 від 29.12.2023 р.)

Науковий журнал «Професійно-прикладні дидактики» – це видання з відкритим доступом до повних текстів.

У журналі висвітлюються результати фундаментальних і прикладних досліджень в галузях:

01 Освіта/педагогіка (спеціальності: 011 Науки про освіту; 015 Професійна освіта; 017 Фізична культура і спорт);

03 Гуманітарні науки (спеціальності: 032 Історія та археологія, 035 Філологія).

Відповідальність за оригінальність (плагіат) тексту наукової статті, точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних назв, географічних назв та інших відомостей, а також за те, що в матеріалах не містяться дані, що не підлягають відкритій публікації несуть автори наукових праць.

Точки зору авторів публікацій можуть не співпадати з точкою зору редколегії збірника.

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION «PODILLIA STATE UNIVERSITY»

pISSN 2521-6449

PROFESSIONAL AND APPLIED DIDACTICS

Issue 1

“Helvetica”
Publishing House
2023

PROFESSIONAL AND APPLIED DIDACTICS

Issue 1

Founded in 2016

<https://doi.org/10.37406/2521-6449/2023-1>
Periodicity: biannually

pISSN 2521-6449

Founder: Higher Educational Institution «Podillia State University»

Editor-in-Chief:

Horash Kateryna Viktorivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Law, Professional and Social and Humanitarian Education, Higher Educational Institution «Podillia State University»

Editorial Board:

Aliexsieiev Oleksandr Oleksiiovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Sports and Sports Games, Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University

Atamanchuk Viktoriia Petrivna – Doctor of Philological Sciences, Associate Professor, Leading Researcher of the Department of Information and Didactic Modeling; chief researcher of the department of teaching languages of national minorities and foreign literature, National Center “Junior Academy of Sciences of Ukraine”; Institute of Pedagogy of National Academy of Educational Sciences of Ukraine

Humeniuk Iryna Illivna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Foreign Languages Higher Educational Institution “Podillia State University”

Dmytrenko Svitlana Mykolaivna – Candidate of Sciences in Physical Education and Sports, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Physical Education, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Dudar Olha Volodymyrivna – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of Historical and Civic Education, Institute of Postgraduate Education of Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

Zbaravska Lesia Yuriivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Information Technologies, Physical-Mathematical and Security Disciplines, Higher Educational Institution “Podillia State University”

Kadeniuk Oleksandr Stepanovych – Doctor of Historical Sciences, Professor, Professor of the Department of Theoretical-Legal and Social-Humanitarian Disciplines, Higher Educational Institution “Podillia State University”

Kupriievych Viktoriia Oleksandrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Professional and Higher Education, Higher Educational Institution “University of Educational Management”

Loboda Svitlana Mykolaivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Institute of Sociological Sciences and Pedagogy, Warsaw University of Natural Sciences

Polishchuk Anastasiia Vasylivna – Doctor of Philosophy, Assistant of the Department of Foreign Languages, Head of the Department of International Relations, Higher Educational Institution “Podillia State University”

Ridkodubska Hanna Anatoliivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Social Work and Social Pedagogy, Khmelnytsky National University

Roliak Anhelina Oleksiivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Foreign Languages, Higher Educational Institution “Podillia State University”

Romanovska Liudmyla Ivanivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Candidate of Psychological Sciences, Professor, Professor of the Department of Social Work, Psychology and Socio-Cultural Activity named after T. Sosnovskaya, Educational and Rehabilitation Institution of Higher Education “Kamyanets-Podilsk State Institute”

Filiniuk Anatolii Hryhorovych – Doctor of Historical Sciences, Professor, Professor of the Department of History of Ukraine, Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University

Khurtenko Oksana Viktorivna – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Physical Education, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Chaikovska Olha Volodymyrivna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Teacher of the Department of Foreign Languages Higher Educational Institution “Podillia State University”

Recommended by Academic Council of HEI «PSU» (protocol No 11 from 29.12.2023)

The scientific journal "Professional and Applied Didactics" is a publication with open access to full texts.

The journal highlights the results of fundamental and applied research in the following fields:

01 Education/pedagogy (specialties: 011 Educational Sciences; 015 Vocational Education; 017 Physical Culture and Sports);

03 Humanities (specialties: 032 History and Archeology; 035 Philology).

The authors of scientific papers are responsible for originality (plagiarism) of the article, the accuracy of facts, quotations, statistics, proper names, place names and other information, as well as the fact that the materials do not contain data that can't be published. The opinions of the authors of publications may not coincide with the views of the editorial board of the collection.

ЗМІСТ

СВИТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВІТЧИЗНЯНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВИТИ

Лапчинський В. В., Горіховський М. В., Оганесян В. С., Кондрашов О. ВПЛИВ ВІЙНИ НА ОСВИТУ: ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ТА СТРЕСОСТІЙКОСТІ У СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	7-11
Поліщук А. В., Дуганець В. І., Дуганець В. І. ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВИТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВИТИ	12-16
Єрмаков С. В., Олексійко С. Л., Пукас В. Л., Волинкін М.П. МОТИВАЦІЯ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ	17-22

ОСВИТНІ ІННОВАЦІЇ: ІДЕЇ, РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

Дуганець В. І., Федірко П. П., Оленюк О. А. ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ВІРТУАЛЬНИХ СИМУЛЯТОРІВ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС	23-28
Гораш К. В., Боднар А. М. ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВИТИ.....	29-34

АКТУАЛЬНІ МЕТОДИКИ – ЕФЕКТИВНА ПРАКТИКА

Humeniuk I. I. ILLOCUTIVE STRUCTURE OF THE MAIN PART OF DIALOGICAL INTERVIEW TEXTS	35-40
Роляк А. О. ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЕКТНОЇ МЕТОДИКИ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ	41-44
Токарчук Т.С. ІНОЗЕМНА МОВА В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ ФАРМАКОЛОГІЇ МАЙБУТНІМИ ЛІКАРЯМИ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ	45-47
Керничний С. П. СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ВЕТЕРИНАРНОГО АКУШЕРСТВА, ГІНЕКОЛОГІЇ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ ВІДТВОРЕННЯ ТВАРИН ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВИТИ.....	48-50

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Боднар А. М., Белінська Л. М. ХАРАКТЕРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В СПРЯМОВАНOSTІ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ПОДІЛЬСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.	51-56
--	-------

CONTENTS

GLOBAL TRENDS AND DOMESTIC PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION

- Lapchynskiy V. V., Gorikhovskiy M. V., Oganrsyan V.S., Kondrashov O.**
FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF APPLICANTS FOR HIGHER EDUCATION
IN CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS 7-11
- Polishchuk A. V., Duganets V. I., Duganets V. I.**
FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF APPLICANTS FOR HIGHER EDUCATION
IN CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS 12-16
- Yermakov S. V., Oleksiyko S. L., Pukas V. L., Volynkin M. P.**
MOTIVATION AS A PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECT
OF INCREASING THE LEVEL OF COGNITIVE ACTIVITY 17-22

EDUCATIONAL INNOVATIONS: IDEAS, REALITIES, PROSPECTS

- Duhanets V. I., Fedirko P. P., Olenyuk O. A.**
FEATURES OF INTEGRATING VIRTUAL SIMULATORS INTO THE EDUCATIONAL PROCESS 23-28
- Horash K.V., Bodnar A. M.**
FEATURES OF CREATING AN INNOVATIVE ENVIRONMENT IN AN INSTITUTION
OF HIGHER EDUCATION 29-34

CURRENT METHODS - EFFECTIVE PRACTICE

- Humeniuk I. I.**
ILLOCUTIVE STRUCTURE OF THE MAIN PART OF DIALOGICAL INTERVIEW TEXTS 35-40
- Roliak A. O.**
APPLICATION OF PROJECT METHODOLOGY IN ENGLISH LANGUAGE LESSONS:
THE UKRAINIAN CONTEXT 41-44
- Tokarchuk T. S.**
A FOREIGN LANGUAGE IN THE PROCESS OF STUDYING VETERINARY PHARMACOLOGY
BY FUTURE DOCTORS OF VETERINARY MEDICINE 45-47
- Kernychny S. P.**
MODERN METHODS OF TEACHING VETERINARY OBSTETRICS, GYNECOLOGY
AND BIOTECHNOLOGY OF ANIMAL REPRODUCTION FOR HIGHER EDUCATION STUDENTS 48-50

TRANSFORMATION PROCESSES IN UKRAINE: HISTORY AND MODERNITY

- Bodnar A. M., Belinska L. M.**
CHARACTERISTIC TRANSFORMATIONS IN THE DIRECTION OF EDUCATION
AND EDUCATION OF CHILDREN OF THE PODIL GOVERNANCE
AT THE END XVIII – IN THE FIRST HALF OF THE XIX CENTURY 51-56

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВІТЧИЗНЯНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 159.923;355.23;159.92

Лапчинський В. В.

кандидат сільськогосподарських наук, доцент, декан факультету агротехнологій і природокористування
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: lapchina-inbox@ukr.net

ORCID: 0000-0002-8367-6334

Горіховський М. В.

кандидат економічних наук, викладач вищої
категорії, стажер Премії імені Івана Виговського,

член мережі дослідників RENET

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: maksym.gorikhovskiy@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8777-8071

Оганесян В. С.

кандидат економічних наук, викладач вищої категорії,
заступник директора з навчальної роботи
ВСП «Фаховий коледж економіки, права та інформаційних технологій»
ПЗВО «Кам'янець-Подільський податковий інститут»

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: oganesjan2009@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6511-0284

Кондрашов О.

доктор філософії, доцент факультету освіти та соціальної роботи. Університет Томпсон Ріверс
Камлупс, Канада

E-mail: okondrashov@tru.ca

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ОСВІТУ: ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ТА СТРЕСОСТІЙКОСТІ У СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація

Статтю присвячено дослідженню впливу війни на освіту та психологічний стан студентів закладів фахової підготовки осіб у Хмельницькій області. Розглянуто історичний контекст війни з її впливом на освітні процеси, встановлено взаємозв'язок між воєнними подіями та формуванням толерантності у студентів фахової підготовки.

Незважаючи на труднощі, більшість студентів демонструють значну життєстійкість, чому сприяє їхня прихильність до освіти. Однак рівень комунікативної толерантності варіюється, що вказує на необхідності подальшого розвитку цієї навички в деяких студентів задля забезпечення гармонійних стосунків і мирного співіснування.

Дослідження підкреслює, що в умовах війни такий цілеспрямований вид діяльності, як освіта, може сприяти життєстійкості молоді. Водночас, необхідні цільові втручання, включно з позанавчальними тренінгами по управлінні стресом, розвитку емоційного інтелекту, подолання стереотипів та опанування ефективної комунікації.

На основі проведеного дослідження зроблено висновок про те, що війна має значний вплив на освіту та психологічний стан студентів, війна може призводити до зниження якості освіти, погіршення психологічного стану студентів, підвищення рівня стресу та тривоги.

Ключові слова: війна, освіта, толерантність, стресостійкість, студенти, професійна освіта.

Вступ. У сучасному світі воєнні конфлікти та кризові ситуації стають неодмінною реальністю. Це впливає на всі сфери життя суспільства, включаючи освіту. Студенти закладів фахової підготовки (ФПО) є особливою групою, на яку воєнні обставини створюють великий тиск. Освіта грає важливу роль у формуванні толерантності та стресостійкості, що стає надзвичайно актуальним у воєнний період [3, 4, 5]. Сьогодні існує значна кількість досліджень, присвячених впливу війни та воєнних конфліктів на освіту. Human Right Watch, описують наслідки війни для освіти молоді та дітей [6]. ЮНІСЕФ публікує звіти, у яких наголошується на негативному впливі конфліктів на доступ дітей до освіти [7]. Коструба та співавт. досліджували психологічне благополуччя студентів у період війни [8]. Курапов та співавт. проаналізували вплив російсько-української війни на студентів та персонал українських ЗВО [2]. Прудченко та співавт. досліджували вплив російсько-української війни на систему вищої освіти в Україні [9].

Що стосується толерантності та стресостійкості студентів, то Циганенко досліджувала психологічний захист як складову стресостійкості майбутніх психологів [10], а Яковлева та колеги вивчали домінуючі допінг-стратегії у студентів медичного коледжу [11].

Мета роботи. Дослідити вплив війни на освіту та психологічний стан студентів фахової професійної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Війна є одним із найсерйозніших викликів для людства. Вона завдає значних збитків матеріальним цінностям, а також людському життю та здоров'ю. Війна також має негативний вплив на освіту.

Історичний досвід показує, що війна часто призводить до закриття навчальних закладів, вимушеної евакуації студентів та викладачів, а також до зниження якості освіти. У період воєнних конфліктів ускладнюється доступ до освітніх ресурсів, зростає рівень стресу та тривоги серед студентів, що може негативно позначитися на їхньому навчанні.

У сучасному світі війна також залишається серйозною загрозою для освіти. Так, наприклад, у 2022–2023 роках, внаслідок російського вторгнення 3798 закладів освіти постраждали від бомбардувань та обстрілів, 365 з них зруйновано повністю [1].

До середини травня 2022 року тисячі українських цивільних осіб були вбиті або поранені, а мільйони – переміщені в межах країни чи розсіяні до інших, переважно європейських країн.

Курапов та співавтори провели опитування, де взяли участь 589 студентів (69,2%) та персоналу (30,8%) чотирьох університетів. Більшість (97,8%) повідомили про погіршення свого психоемоційного стану зі скаргами на депресію (84,3%), виснаження (86,7%), самотність (51,8%), нервозність (84,4%) та гнів (76,9%). Студенти більше ніж персонал повідомляли в опитуванні про виснаження, почуття самотності, нервозності та гніву, а жінки частіше ніж чоловіки вказували на депресію, виснаження, самотність та нервозність. Однак, незважаючи на ці умови, 12,7% респондентів повідомили, що війна не вплинула на них [2].

У період військових конфліктів студенти можуть зіткнутися з проявами нетерпимості з боку інших людей, що може призвести до їхньої фрустрації, тривоги та навіть депресії.

Для того, щоб протистояти нетерпимості та формуванню толерантного ставлення до інших людей, важливе значення має освіта. Вона повинна сприяти розвитку розуміння та поваги до інших культур та традицій.

У контексті війни освіта може відігравати важливу роль у формуванні толерантності серед студентів. Вона може допомогти студентам зрозуміти причини воєнних конфліктів, а також їхні наслідки для людей різних культур та релігій.

Для вивчення впливу війни на рівень толерантності та стресостійкості студентів ФПО був використаний метод анкетування за допомогою Google Forms. Студентам 1-4 курсів різних закладів фахової передвищої освіти в Хмельницькій області будуть поставлені запитання, спрямовані на вимірювання рівня стресостійкості та толерантності, а також на оцінку деяких психологічних аспектів, які впливають на навчальний процес [3].

Представлене в цій статті дослідження було проведено серед студентів коледжів Хмельницької області, Україна. Загалом 623 студенти з 17 закладів фахової перед вищої освіти в регіоні взяли участь в дослідженні, пройшовши анонімне опитування. Метою дослідження було виміряти рівень стресостійкості та толерантності серед студентів в умовах війни, а також надати практичні рекомендації щодо формування стійкості [3].

Стресостійкість, вимірювана за показником комунікативної толерантності (рис. 1), 377 осіб (61%) продемонстрували високий рівень, а 246 осіб (39%) – низький. Отже, більшість опитаних студентів коледжів Хмельницької області мають розвинену комунікативну толерантність – здатність розуміти та поважати різні погляди, а також конструктивно спілкуватися. Водночас, тим студентам, які продемонстрували нижчий рівень, слід приділити увагу розвитку цієї навички шляхом покращення емоційного інтелекту, подолання стереотипів та практикування ефективної комунікації. Адже комунікативна толерантність є важливим чинником гармонійних стосунків, порозуміння та мирного співіснування.

Базуючись на результатах дослідження, запропоновано практичні поради та стратегії, сфокусовані на стресостійкості як для самих коледжів, так і безпосередньо для студентів, що впораються зі стресом війни. Загалом результати свідчать, що студенти фахових коледжів Хмельницької області демонструють значну стресостійкість у пристосуванні до викликів воєнного часу, чому сприяє відчуття мети, яке вони отримують завдяки навчанню.

На основі проведеного дослідження пропонуються такі висновки та рекомендації щодо покращення освітніх підходів та психологічної підготовки студентів у воєнний період:

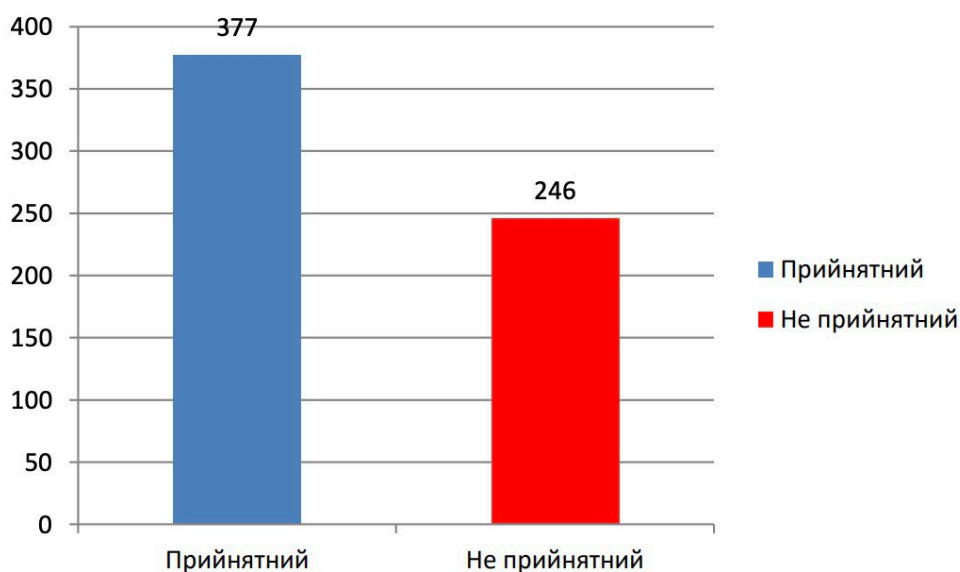

Рис. 1. Рівень комунікативної толерантності

Джерело: [3]

- Впровадження в навчальний процес спецкурсів, спрямованих на розвиток стресостійкості, критичного мислення та емоційного інтелекту студентів.
 - Проведення тренінгів з оволодіння техніками управління стресом та розвитку комунікативної толерантності.
 - Забезпечення доступу студентів до консультацій психолога та психологічної підтримки викладачів.
 - Створення в навчальних закладах атмосфери емоційного прийняття, довіри та взаємопідтримки.
 - Заохочення студентів до участі в волонтерській діяльності, спрямованій на допомогу постраждалим від війни.
- Реалізація цих рекомендацій сприятиме формуванню у студентів життєстійкості та готовності конструктивно діяти в умовах воєнного конфлікту.

Висновки. За результатами досліджень встановлено, що незважаючи на труднощі, більшість студентів демонструє значну життєстійкість чому сприяє їхня прихильність до освіти, однак рівень комунікативної толерантності варіюється, що вказує на необхідності подальшого розвитку цієї навички в деяких студентів задля забезпечення гармонійних стосунків і мирного співіснування.

Загалом дослідження підкреслює, що в умовах війни такі цілеспрямовані види діяльності як освіта, можуть сприяти життєстійкості молоді. Водночас необхідні цільові втручання включно з позанавчальними тренінгами по управлінні стресом, розвитку емоційного інтелекту, подолання стереотипів та опанування ефективної комунікації. Завдяки реалізації комплексного підходу зосередженому на формальному навчальному плані, неформальному розвитку навичок та створенні систем підтримки освітні заклади можуть допомагати зміцнювати здатність студентів впоратися з негараздами і виховувати толерантність. Це є ключовим як для індивідуального благополуччя, так і для більш широкій соціальній згуртованості під час криз воєнного часу.

Список використаних джерел

1. Освіта під загрозою. URL: <https://saveschools.in.ua/> (дата звернення: 20. 01.2024)
2. Kurapov A., Pavlenko V., Drozdov A., Bezliudna V., Reznik A & Isralowitz R. Toward an Understanding of the Russian-Ukrainian War Impact on University Students and Personnel. *Journal of Loss and Trauma*. 2023. P. 167–174. DOI: <https://doi.org/10.1080/15325024.2022.2084838>.
3. Горіховський М., Оганесян В., Лапчинський В. Дослідження факторів формування особистої толерантності у студентів коледжів та практичні рекомендації щодо побудови стресостійкості в умовах війни. *Звіт за результатами дослідження*. 2023. С. 85. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8127406>
4. Горіховський, М., Оганесян, В. Використання різних видів навчання студентів фахової передвищої освіти в умовах війни, теорія та практика. *Український Педагогічний журнал*. 2022. № 3. С. 77–89. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-3-77-89>
5. Прохоренко Л. І. Наука і освіта в умовах війни: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. 4(1). С. 46–52.
6. Human Right Watch Ukraine: War's Toll on Schools, Children's Future Damage from Military Use of Schools, Bombing, Shelling, Looting URL: <https://www.hrw.org/the-week-in-rights/2023/11/09> (дата звернення: 20.01.2024).
7. Війна в Україні штовхає ціле покоління дітей до краю прірви – ЮНІСЕФ URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/war-ukraine-pushes-generation-children-brink-warns-unicef> (дата звернення: 21.01.2024).

8. Kostruba, N., Polischuk, Z. Psychological well-being of students during the war: an empirical analysis. *Psychological Prospects Journal*. 2022. (40). P. 51–61. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/2022-51-61.pdf> (дата звернення 21.01.2024).

9. Прудченко І., Шкатула О., Базелюк Ю. Вплив російсько-української війни на систему вищої освіти в Україні. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип 53. Том 2. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/53-2-40>

10. Циганенко А.Р. Психологічний захист як складова стресостійкості майбутніх психологів / Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 053 «Психологія» (освітньо-професійна програма «Психологія»). ВНПЗ ДГУ, Дніпро, 2022. 18 с.

11. Яковлева М. В., Каламаж Р. В., Гільман А. Ю. Домінуючі допінг-стратегії у студентів медичного коледжу. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»: науковий журнал. Острог: Вид-во НаУОА, червень 2022. № 15. С. 78–86.

12. Капітоненко М. Культура миру: посібник з толерантності. Київ: МЦПД, 2022. 100 с.

Lapchynskiy V. V.

*Ph.D. in Agricultural Sciences, Associate Professor,
Dean of the Faculty of Agrotechnology and Nature Management
of Higher Educational Institution «Podillia State University»*

Kamianets-Podilskiy, Ukraine

E-mail: lapchina-inbox@ukr.net

ORCID: 0000-0002-8367-6334

Gorikhovskiy M. V.

*Ph.D. Candidate of Economic Sciences, University Teacher
Category, Trainee of the Ivan Vyhovsky Prize,
Member of the RENET Network of Researchers*

Kamianets-Podilskiy, Ukraine

E-mail: maksym.gorikhovskiy@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8777-8071

Oganrsyan V. S.

*Ph.D. Candidate of Economic Sciences,
Teacher of the Highest Category,
Deputy Director for Educational Work of College of Economics,
Law and Information Technology*

Kamianets-Podilskiy, Ukraine

E-mail: oganesjan2009@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6511-0284

Kondrashov O.

*Ph.D. Associate Professor of the Faculty of Education and Social Work
Thompson Rivers University
Kamploops, Canada*

E-mail: okondrashov@tru.ca

Abstract

The article is devoted to the study of the impact of the war on the education and psychological state of students of vocational training institutions in the Khmelnytskyi region.

The article examines the historical context of the war and its impact on educational processes, establishes the relationship between war events and the formation of tolerance among students of vocational training.

Despite the challenges, most students demonstrate considerable resilience, aided by their commitment to education. However, the level of communicative tolerance varies, which indicates the need for further development of this skill in some students in order to ensure harmonious relations and peaceful coexistence. The study emphasizes that in the conditions of war, such a purposeful activity as education can contribute to the vitality of young people. At the same time, targeted interventions are needed, including extracurricular training on stress management, emotional intelligence development, overcoming stereotypes, and mastering effective communication.

On the basis of the conducted research, it was concluded that the war has a significant impact on the education and psychological state of students, the war can lead to a decrease in the quality of education, a deterioration in the psychological state of students, and an increase in the level of stress and anxiety.

Key words: war, education, tolerance, stress resistance, students, professional education.

References

1. Education is under threat. Retrieved from <https://saveschools.in.ua/> [in Ukrainian].
2. Kurapov, A., Pavlenko, V., Drozdov, A., Bezliudna, V., Reznik, A & Isralowitz, R. (2023). Toward an Understanding of the Russian-Ukrainian War Impact on University Students and Personnel. *Journal of Loss and Trauma*. pp. 167–174. DOI: 10.1080/15325024.2022.2084838.
3. Gorikhovskiy, M., Oganrsyan, V., Lapchynskiy, V. (2023). Doslidzhennia faktoriv formuvannia osobystoi tolerantnosti u studentiv koledzhiv ta praktychni rekomendatsii shchodo pobudovy stresostiikosti v umovakh viiny [Study of the factors of formation

of personal tolerance in college students and practical recommendations for building stress resistance in war conditions]. Report on the results of the study. 85 p. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8127406> [in Ukrainian].

4. Horikhovskiy, M., Oganesyanyan, V. (2022). Vykorystannya riznykh vydiv navchannia studentiv fakhovoi peredvyshchoi osvity v umovakh viiny, teoriia ta praktyka [The use of different types of training of students of vocational pre-university education in the conditions of war, theory and practice]. *Ukrainian Pedagogical Journal*. Vol. 3. P. 77–89. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-3-77-89> [in Ukrainian].

5. Prokhorenko L. I. (2022). Nauka i osvita v umovakh viiny: Instytut spetsialnoi pedahohiky i psykholohii imeni Mykoly Yarmachenka NAPN Ukrainy [Science and education in the conditions of war: Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the National Academy of Sciences of Ukraine]. *Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*. 4(1). pp. 46–52. [in Ukrainian].

6. Human Right Watch Ukraine: War's Toll on Schools, Children's Future Damage from Military Use of Schools, Bombing, Shelling, Looting Retrieved from: www.hrw.org/the-week-in-rights/2023/11/09.

7. UNICEF (2023). Viina v Ukraini shtovkhaie tsile pokolinnia ditei do kraiu prirvy [The war in Ukraine is pushing a whole generation of children to the edge of the abyss]. Retrieved from: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/war-ukraine-pushes-generation-children-brink-warns-unicef> [in Ukrainian].

8. Kostruba, N., Polischuk, Z. (2022). Psychological well-being of students during the war: an empirical analysis. *Psychological Prospects Journal*. 2022. (40). P. 51–61. Retrieved from: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/2022-51-61.pdf>

9. Prudchenko, I., Shkatula, O., Bazelyuk, Y. (2022). Vplyv rosiisko-ukrainskoi viiny na systemu vyshchoi osvity v Ukraini [The influence of the Russian-Ukrainian war on the system of higher education in Ukraine]. *Current issues of humanitarian sciences*. Iss. 53. Vol. 2. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/53-2-40>. [in Ukrainian].

10. Tsyganenko, A. R. (2020). Psykholohichniy zakhyst yak skladova stresostiikosti maibutnikh psykholohiv [Psychological protection as a component of the stress resistance of future psychologists]. *Qualification work for obtaining a master's degree in specialty 053 "Psychology" (educational and professional program "Psychology")*. Dnipro. 18 p. [in Ukrainian].

11. Yakovleva, M.V., Kalamazh R.V., Gilman, A.Y. (2022). Dominuiuchi dopinh-stratehii u studentiv medychnoho koledzhu [Dominant doping strategies among medical college students]. *Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". "Psychology" series: a scientific journal*. Ostrog: Publication of NaUOA. No. 15. P. 78–86. [in Ukrainian].

12. Kapitonenko M. (2022). Kultura myru: posibnyk z tolerantnosti [Culture of peace: a guide to tolerance]. Kyiv: MCPD, 2022. 100 p. [in Ukrainian].

УДК 378.14

Поліщук А. В.

доктор філософії,

викладач кафедри іноземних мов,

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: anastasiya300595@gmail.com**ORCID:** 0000-0002-5488-1224**Дуганець В. І.**

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри тракторів, автомобілів та енергетичних засобів

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: duganec.viktor@gmail.com**ORCID:** 0000-0002-3383-5907**Дуганець В. І.**

кандидат технічних наук, доцент,

завідувач кафедри технічного сервісу і загальнотехнічних дисциплін

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: duganec.vasil@gmail.com**ORCID:** 0000-0003-2946-2850

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація

У статті визначено зміст поняття «дистанційного навчання» та розглядається питання щодо формування комунікативної компетентності у здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання. Впровадження дистанційного навчання на даний час і в сьогоденні обставинах в яких ми перебуваємо є одним із шляхів модернізації вищої освіти. Розглянуто такі поняття як «дистанційне навчання» та «компетентність». Визначено проблеми, які виникли на початку запровадження дистанційного навчання в закладах вищої освіти. Однією із адаптаційних переваг дистанційного навчання є проведення частих масштабних онлайн-зустрічей зі здобувачами. Розглянуто та проаналізовано статті вітчизняних та зарубіжних науковців з питань дистанційної освіти та формування комунікативної компетентності у здобувачів вищої освіти. З'ясовано, що основними факторами, які впливають на формування комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти є професійна спрямованість, гуманістичний стиль спілкування та орієнтація на культурологічний аспект.

Охарактеризовано вимоги до науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти з метою формування комунікативної компетентності у майбутніх фахівців. Підкреслено та обґрунтовано актуальність впровадження дистанційного навчання в освітній процес.

Зроблено акцент на синхронному та асинхронному режимах дистанційного навчання. Розкрито сутність комплексного навчання. Досліджено переваги та недоліки дистанційного навчання. Розглянуто процес організації навчальної діяльності в мережі інтернет.

У статті наголошується на тому, що формування комунікативних компетентностей здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання забезпечують такі види діяльності викладача як, сприяння адаптації здобувачів, встановлення комунікативних зв'язків, діагностика навчальних досягнень, використання різноманітних дидактичних методів задля розвитку індивідуальних якостей здобувача.

Представлено освітні платформи для організації дистанційного навчання на платформі «Moodle».

Ключові слова: комунікативна компетентність, здобувачі вищої освіти, дистанційне навчання.

Вступ. Модернізація українського освітнього простору, яка здійснюється в контексті технологічних інновацій світової системи освіти на основі культурно-дисциплінарної інтеграції та на засадах міжкультурної та міждисциплінарної інтеграції, інформатизації освітнього процесу, реалізації компетентнісного підходу вимагає зростаючої ролі дистанційного навчання, яке стає одним із пріоритетних завдань сучасної педагогічної науки. Впровадження дистанційного навчання є одним із шляхів модернізації вищої освіти в Україні в умовах глобалізації та стрімкого розвитку інформаційних технологій. Сучасні дистанційні технології на даний час досить широко використовуються та розповсюджені в багатьох галузях освіти. Створення ефективної системи навчання на основі інформаційних технологій є актуальним завданням для всіх рівнів освіти.

Сьогодні, у зв'язку з умовами війни, а також із продовженням пандемії COVID-19, в Україні запроваджено карантинні обмеження, які змінили життя не лише кожного українця, але й і життя усіх людей на планеті. Карантинні заходи особливо вплинули на сферу освіти, зокрема заклади вищої освіти, які змушені приймати інноваційні рішення для надання якісних освітніх послуг майбутнім фахівцям у своїй майбутній професійній діяльності.

Під поняттям дистанційного навчання розуміється освітній процес під час якого значна частина викладання здійснюється викладачем або ж певною групою викладачів, віддаленим у просторі або часі від учасників освітнього процесу, де вони набувають знання, уміння, навички та способи пізнавальної діяльності за допомогою модернізованих психолого-педагогічних і інформаційно-комунікаційних технологій.

Сучасне дистанційне навчання здійснюється в основному за допомогою модернізованих інноваційних технологій та ресурсів мережі Інтернет і на різних освітніх платформах за допомогою яких здійснюється дистанційне навчання.

Термін «дистанційне навчання» іноді вживається для позначення форм навчання, що існували задовго до появи комп'ютерів та інших інформаційних технологій: заочне, кореспондентське, домашнє навчання, екстернат, для яких характерно навчання на відстані.

З метою забезпечення дистанційного навчання в українських закладах вищої освіти під час карантину, викладачі впроваджують офлайн та онлайн заняття, використовуючи різні платформи, ресурси і соціальні мережі та месенджери такі як: Moodle, Zoom, Skype, Viber, Telegram, Messenger, Google Meet, Microsoft Teams та інші.

Важливим є той факт, що на початку пандемії у березні 2020 року, як зазначає український науковець І. Прокопенко [7, с. 131], в більшості українських університетів вже були запроваджені елементи дистанційного навчання, оскільки в освітньому процесі використовувалися онлайн-форми для проведення практичних та лекційних занять. Але науковець виокремлює дві проблеми, які проявилися на той час: технічне забезпечення та психологічний аспект. Перша проблема – лекції та практичні заняття були замінені конференц-зв'язком, викладачі здебільшого використовували платформу Moodle для створення тематичних сайтів, а вивчений матеріал перевірявся за допомогою тестів, розміщених на даній платформі, презентація проєктів відбувалася через різні платформи дистанційного навчання. До наступної проблеми відносилися скарги учасників освітнього процесу на брак «живого» спілкування з викладачами, неможливість індивідуального спілкування зі своїми викладачами.

Разом з тим, автор наголошує на перевагах дистанційного навчання: розвиток самоосвіти студентів, які можуть здобувати освіту у зручний для них час та бути мобільними, рівний доступ до знань, незалежно від місця проживання та інших умов.

Доречним є також той факт, що дистанційне навчання потребує досить таки потужного програмного забезпечення для того щоб можна було залишатися конкурентоспроможними та безпосередньо надавати якісні послуги усім учасникам освітнього процесу. Можливість використовувати різні платформи, інтернет-сервіси, безумовно, є корисним для здобувачів, адже на сьогоднішній день роботодавці надають перевагу майбутнім фахівцям (випускникам), які здатні досить швидко адаптуватися до нестабільних умов, впевнено відчують себе у вирішенні будь-яких проблем, що постали перед ними та вміло користуються найрізноманітнішими необхідними інтернет ресурсами.

Відомо, що пандемія спричинила значне навантаження на університети з точки зору чіткості та своєчасності комунікації між здобувачами та викладачами. Однією з найприємніших переваг адаптації до дистанційного навчання є успішне проведення частих масштабних онлайн-зустрічей за допомогою різних платформ дистанційного навчання, таких як Google Meet, Zoom та інших, які дозволяють використовувати відкритий формат запитань і відповідей, що переконують персонал в адаптації здобувачів до цієї форми навчання.

Комунікація зі здобувачами була складнішою через їхні особливі навчальні траєкторії та потребу в індивідуальному підході до навчання та необхідність індивідуальної уваги та підтримки. Сьогодні, як зазначає автор, університети потребують гнучких і перевірених моделей навчання, які дозволяли б безперервно адаптуватися до дистанційної освіти.

Мета дослідження. Метою нашої роботи є дослідження процесу формування комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Огляд літератури підтверджує, що багато науковців досліджували питання формування комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти.

Для початку з'ясуємо значення термінів «компетенція» та «компетентність».

Компетентність зі словника іншомовних слів означає поінформованість, обізнаність, авторитетність [5, с. 282].

Компетентність як властивість за значенням компетентний, тобто: 1) такий, що має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний – вживається у тлумачному словнику української мови [6, с. 248].

Поняття «компетенція», як зазначає М. Галицька [2, с. 41], є ширшим поняттям, яке характеризує та визначає рівень професіоналізму індивіда, який володіє знаннями, уміннями та навичками, що дозволяють їй демонструвати професійно компетентне мислення, вираження своєї думки. Некомпетентний фахівець, який не володіє необхідними компетенціями, які притаманні його професії, не зможе повноцінно та соціально реалізувати себе.

На думку Є. В. Пасова [4, с. 93], основними факторами, що ефективно впливають на формування професійної комунікативної компетентності здобувачів є професійна спрямованість, гуманістичний стиль спілкування, орієнтація на культуру як професійну цінність.

У дослідженні О. Кравченко-Дзондза [3, с. 203–208], йдеться про те, що комунікативна компетентність складається з таких компонентів: лінгвістичної, соціолінгвістичної, соціокультурної, дискурсивної, стратегічної та соціальної. Авторка наголошує на тому, що вибір методів формування комунікативної компетентності повинен ґрунтуватися на цілях навчання, змісті навчального матеріалу, професійній мотивації здобувачів, необхідності розвитку комунікативних навичок і вмінь.

З публікації О. Вдовіної [1, с. 47–50] відзначаємо внутрішні чинники впливу, якими є:

- внутрішня позиція особистості, розвиток та становлення особистості, наявність чітких внутрішніх переконань.

- до зовнішніх чинників відносяться: соціум, у якому відбувається комунікація, соціальний статус, культурний рівень, різниця в мовленнєвій поведінці комунікантів, яка залежить від ситуації спілкування.

Таким чином, формування комунікативної компетентності можливе за умови моделювання в навчальному процесі реальних комунікативних ситуацій. Як відомо, освітня діяльність здобувачів повинна бути організована таким чином, щоб вони виконували дії, вмотивовані для вирішення комунікативних завдань, які спрямовані на досягнення цілей і намірів спілкування.

Дистанційне навчання стає все більш популярним, оскільки дозволяє молоді здобувати вищу освіту, навіть перебуваючи поза межами університету. Ця форма вже набула широкої популярності і використовується багатьма закладами вищої освіти в різних країнах світу. Засновником дистанційного навчання вважається ірландський вчений Д. Кіган, який визначив різницю між дистанційною освітою та традиційною освітою. Окрім того, ним було засновано міжнародний журнал «Дистанційна освіта», де він представив ключові аспекти дистанційного навчання, серед яких просторове розділення здобувачів і викладачів; використання програмного забезпечення та технологій; віртуальне спілкування між здобувачами та викладачами.

Заслуговує на увагу також і стаття Watts L. [8], в якій зазначається, що дистанційне навчання є поширеним у закладах вищої освіти, де все більше здобувачів користуються гнучкістю та мобільністю, яку надає дистанційне навчання. Автор розглядає також різні типи онлайн-навчання: синхронне, асинхронне, змішане, масові відкриті онлайн-заняття. Як відомо, синхронні брифінги зазвичай передбачають зустрічі в онлайн форматі у запланований час. В асинхронному режимі здобувачі працюють у власному темпі, у зручний для них час.

Змішане навчання – це досить ефективна інтеграція очного навчання та інтернет-технологій. Формат змішаного навчання використовує різні стратегії викладання та технології навчання, щоб допомогти молоді з різними стилями навчання, потребами та інтересами.

Переваги та недоліки дистанційного навчання висвітлені також у статті Лісбет П., де вважається, що до переваг такого навчання належать: самонавчання, гнучкість у часі та просторі, економія часу. До недоліків можна віднести: відчуття ізольованості, слабку мотивацію, брак особистої взаємодії, складність миттєвого зворотного зв'язку, технічні проблеми з доступом до інтернет технологій.

Активізації навчального процесу та формуванню професійних компетентностей здобувачів вищої освіти сприятиме використання додаткових інтерактивних навчальних ресурсів, доступ до яких можна отримати в системі Moodle. Використання елементів дистанційного навчання, вбудованих у системі Moodle, дозволить ефективно організувати процес підготовки учасників освітнього процесу, реалізувати ідеї індивідуального підходу до навчання, активізувати пізнавальну діяльність здобувачів та залучити їх до самостійної роботи.

Матеріали практичних занять, практичні завдання, методичне забезпечення та питання для самоконтролю здобувачі можуть отримати зі сторінок сайту курсу відповідно до структури курсу та методичних рекомендацій до них. Наприкінці кожного практичного заняття наведено перелік питань для самоконтролю, які здобувачі мають опрацювати самостійно. Виконані практичні завдання здобувачі повинні надіслати викладачеві на перевірку протягом семи днів після отримання завдання. Здобувачі освіти отримують відповідь з оцінкою та коментарями протягом п'яти днів після закінчення терміну виконання завдання. Кожна тема курсу супроводжується електронною презентацією, яка полегшує процес сприйняття нової інформації та підтримує інтерес до теми, що вивчається. У курсі передбачено постійно діючий форум для роз'яснення актуальних питань з теоретичних матеріалів та практичних завдань.

Здобувачі, які не виконали або не надіслали практичне завдання вчасно, повинні звернутися до викладача під час індивідуальної консультації.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, дистанційне навчання базується на синхронному або асинхронному підході. Синхронний формат передбачає співпрацю в режимі реального часу, а в асинхронному режимі здобувачі вищої освіти працюють у власному темпі та у зручний для них час.

Безумовно, технології дистанційного навчання ефективно доповнюють, розвивають і розширюють традиційні форми зайнятості. Завдяки онлайн-навчанню здобувачі мають постійний доступ до навчальних матеріалів, а викладач може перевіряти їх знання, надавати консультації, обмінюватися матеріалами та завданнями.

Переваги використання дистанційного навчання над традиційним очевидні: викладач може динамічно переключати здобувачів з фронтальної роботи на індивідуальну з матеріалами з різних електронних ресурсів.

Формування комунікативної компетентності, безумовно, впливає на професійний рівень майбутніх фахівців у її подальшій професійній діяльності, їхню самореалізацію та вдосконалення професійної діяльності.

Безперечно, успішне формування комунікативної компетентності можливе за таких умов: організація раціонально взаємозалежної системи навчання, активізації самостійної навчальної діяльності здобувачів вищої освіти, запровадження комплексу комунікативних завдань, залучення здобувачів до різних видів позааудиторної навчальної (дослідницька та модельна) діяльності.

Список використаних джерел

1. Вдовіна О. Особливості формування комунікативної компетенції іноземних студентів. *Молодий вчений*. 2019. № 5, С. 47–50.
2. Галицька М. Структурні компоненти комунікативної компетентності студентів вищих навчальних закладів. *Навчальний дискурс*. 2015. № 2. С. 39–48.
3. Кравченко-Дзондза О. (2014). Формування комунікативної компетенції студентів у процесі вивчення культурологічних дисциплін. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2014. № 10. С. 205–208.
4. Пассов Є. Комунікативний метод навчання іншомовному мовленню. Київ : 2001.
5. Словник іншомовних слів / Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К.: Наукова думка, 2000. 680 с.
6. Словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980. – Т. 4: І – М / [ред. А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, П. П. Доценко]. – К.: Наукова думка, 1973. – 840 с.
7. Prokopenko I. (). Higher Education Institutions in Ukraine during the Coronavirus, or COVID-19, Outbreak: New Challenges vs New Opportunities, *Revista. Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 2020. 12(1), 130–135.
8. Watts L. Synchronous and Asynchronous Communication in Distance Learning: A Review of the Literature. *Journal Articles; Information Analyses; Reports-Research*, 2016. p. 10.

Polishchuk A. V.

*PhD (Doctor of Philosophy), Teacher of the Department of Foreign Languages
Higher Educational Institution "Podillia State University"*

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

E-mail: anastasiya300595@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5488-1224

Duganets V. I.

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of the Tractors, Cars and Power Tools
Higher Educational Institution "Podillia State University"*

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

E-mail: duganec.viktor@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3383-5907

Duganets V. I.

*Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Technical Service and General Technical Subjects
Higher Educational Institution "Podillia State University"*

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

E-mail: duganec.vasil@gmail.com

ORCID: 0000-0003-2946-2850

FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF APPLICANTS FOR HIGHER EDUCATION IN CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract

The article deals with the issue of forming communicative competence of applicants for higher education in the context of distance learning. The introduction of distance learning now and in the current circumstances in which we are is one of the ways to modernize higher education. The article considers such concepts as «distance learning» and «competence». The problems that arose at the beginning of the introduction of distance learning in higher education institutions are identified. One of the adaptive advantages of distance learning is the holding of frequent large-scale online meetings with students. The articles of domestic and foreign scholars on distance education and the formation of communicative competence of applicants for higher education are reviewed and analyzed. It has been found that the main factors influencing the formation of communicative competence of applicants for higher education are professional orientation, humanistic style of communication and focus on the cultural aspect.

The requirements for teachers of higher education institutions in order to form communicative competence in future specialists are characterized. The relevance of introducing distance learning into the educational process is emphasized and substantiated.

The emphasis is placed on synchronous and asynchronous modes of distance learning. The essence of integrated learning is revealed. The advantages and disadvantages of distance learning are investigated. The process of organizing educational activities on the Internet on the example of learning a foreign language is considered.

The article emphasizes that the formation of communicative competences of applicants for higher education in the conditions of distance learning is provided by such activities of the teacher as facilitating the adaptation of students, establishing communicative connections, diagnosing educational achievements, using various didactic methods for the development of individual qualities of the student. Educational platforms for organizing distance learning on the Moodle platform are presented.

Key words: *communicative competence, applicants for higher education, distance learning.*

References

1. Vdovina O. (2019). Osoblyvosti formuvannya komunikatyvnoi kompetentsii inozemnykh studentiv [Features of communicative competence formation of foreign students]. *Young scientist*, no. 5, pp. 47–50. [in Ukrainian].
2. Halytska M. (2015). Skladovi komunikatyvnoi kompetentnosti studentiv vyshchikh navchalnykh zakladiv [Components of communicative competence of students of higher educational institutions]. *Educational discourse*, no. 2, pp. 39–48. [in Ukrainian].
3. Kravchenko-Dzondza O. (2014). Formuvannya komunikatyvnoi kompetentsii studentiv u protsessi vyvchenni kulturolohichnykh dystsyplin [Formation of communicative competence of students in the process of studying culturological disciplines]. *Current issues of the humanities*, no.10, pp. 205–208. [in Ukrainian].
4. Passov Ye. (2001). Komunikatyvnyi metod navchannya inshomovnomu movlenniu [Communicative method of teaching foreign language speech], Kyiv. [in Ukrainian].
5. Slovnyk inshomovnykh sliv (2000). *Naukova dumka*. 680 p. [in Ukrainian].
6. Slovnyk ukrayins'koyi movy: v 11 t. (1973). *Naukova dumka*. – T. 4: I. 840 p. [in Ukrainian].
7. Prokopenko I. (2020). Higher Education Institutions in Ukraine during the Coronavirus, or COVID-19, Outbreak: New Challenges vs New Opportunities, *Revista. Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 12(1), 130–135.
8. Watts L. (2016). Synchronous and Asynchronous Communication in Distance Learning: A Review of the Literature. *Journal Articles; Information Analyses; Reports-Research*, 10.

УДК 378.14:37.013

Єрмаков С. В.*завідувач навчально-наукової лабораторії “DAK GPS”,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»**Кам'янець-Подільський, Україна***E-mail:** dakgps@pdatu.edu.ua**ORCID:** 0000-0002-6840-5309**Олексійко С. Л.***асистент кафедри тракторів, автомобілів та енергетичних засобів,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»**Кам'янець-Подільський, Україна***E-mail:** dakgps@pdatu.edu.ua**ORCID:** 0000-0002-3092-6790**Пукас В. Л.***кандидат технічних наук, доцент кафедри тракторів,
автомобілів та енергетичних засобів,**Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»**Кам'янець-Подільський, Україна***E-mail:** dakgps@pdatu.edu.ua**ORCID:** 0000-0002-0083-7359**Волинкін М. П.***асистент кафедри тракторів, автомобілів та енергетичних засобів,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»**Кам'янець-Подільський, Україна***E-mail:** dakgps@pdatu.edu.ua

МОТИВАЦІЯ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ

Анотація

Формування мотивації для розвитку пізнавальної активності здобувачів вищої освіти щодо фізики грає важливу роль розробки необхідних компетенцій. Тому вивчення мотивів, встановлення їх зв'язку з конкретним рівнем пізнавальної активності для вибору найбільш ефективних способів і методів розвитку пізнавальної активності обумовлює актуальність даного дослідження. Під час опрацювання статті використовувались методи пов'язані зі збором інформації, аналізом їх вмісту та синтезом власних міркувань з реалізацією їх у вигляді системних описів та схем, які пояснювали бачення авторів на загальне розуміння зв'язку між мотивацією та пізнавальною активністю.

Авторами реалізовано підхід вивчення впливу мотивації на пізнавальну активність здобувачів вищої освіти з психологічного боку, що дозволяє говорити про деякий вид мотивації, якій часто називають пізнавальною. Організація пізнавальної мотивації важлива в навчальному процесі ще й тому, що вона не потребує додаткових матеріальних затрат і в той же час відповідає природній допитливості кожної людини. Пізнавальні мотиви можуть легко реалізовуватись на практиці, наприклад, застосуванням пізнавальних відступів на заняттях, залученням ділових ігор, своєрідною побудовою процесу вивчення теми.

Рівень пізнавальної активності безпосередньо пов'язані з мотивацією здобувача вищої освіти. Мотивація змістом та можливостями забезпечує простий рівень, мотивація процесом – середній рівень. На креативний рівень учень виходить за мотивації самореалізацією.

Оскільки рівні пізнавальної активності пов'язані з мотивацією, то види мотивації також формуються поетапно.

Таким чином, мотивація є надзвичайно важливим фактором у загальній схемі як засвоєння інформації конкретним індивідом, так і у роботі адміністративного і професорсько-викладацького складу закладу освіти.

Ключові слова: пізнавальна діяльність, мотивація, пізнавальна активність, загальнотехнічні дисципліни.

Вступ. Сучасна система освіти все більше і більше кроків робить на зустріч формуванню нової, так званої розвиваючої системи здобуття знань. Усі сучасні ідеї потребують вживання нових заходів роботи з здобувачами вищої освіти. Одним з таких прийомів є підвищення ролі мотивації здобувачів вищої освіти, так як без цього досягнення очікуваних результатів фактично унеможливується. Із інновацій вітчизняної освіти останніх років часто наголошується на цьому. Такі форми навчання як дистанційна або екстернат, при яких здобуття певного рівня вищої освіти потребує самостійного вивчення навчальних дисциплін, мотивація учіння, яка починається перш за все з само мотивації просто необхідна. Інші мотиви у людей які слідує сучасному принципу «Освіта крізь усе життя». З усього видно що потреба впорядкування мотиваційного апарату конче необхідна як для здобувачів вищої освіти так і для професорсько-викладацького та адміністративного штату закладів [1; 2].

Вивченням мотивації займалися багато психологів по всьому світі. Американський психолог Edward Deci вивчав мотивацію здобувачів вищої освіти та вплив цілей та очікувань на їх навчальну продуктивність. Відомий американський психолог Carol Dweck що досліджував мотивацію та саморегулювання в контексті навчання. Ірландський психолог Edward Ryan вивчав мотивацію та її вплив на навчання та розвиток у здобувачів вищої освіти. Японський психолог Kenjiro Karasuma відомий своїми дослідженнями у галузі мотивації та навчання, зокрема в контексті японської культури.

В зв'язку з великою кількістю підходів до вивчення мотивації під час навчання в сучасній психологічній науці представлені найрізноманітніші її тлумачення. Так, А.К. Маркова під мотивами учіння розуміє спрямованість здобувача вищої освіти на різні сторони учбової діяльності. Відповідно мотиви можуть бути пізнавальними, якщо вони пов'язані із змістом учення, і соціальними, якщо пов'язані із спілкуванням здобувачів вищої освіти один з одним і викладачами [3]. Психологи говорять про позитивну і негативну мотивацію, про ситуативні і стійкі мотиви. Цікавим є розуміння мотивації в так званій діяльній теорії учіння. У цій теорії привертає її простота і строгість: мотив може бути або зовнішнім, або внутрішнім залежно від відношення людини до процесу отримання знань. «Внутрішню» винагороду людина отримує від роботи, відчуваючи значущість своєї праці, переживаючи почуття до певного колективу, задоволення від спілкування дружніх взаємин з колегами. «Зовнішня» винагорода – це оплата праці, просування по службі, символи службового статусу і престижу.

Матеріали та метод. (Materials and methods). Під час опрацювання статті використовувались методи пов'язані зі збором інформації, аналізом їх вмісту та синтезом власних міркувань з реалізацією їх у вигляді системних описів та схем.

Для отримання інформації про мотивацію та пізнавальну активність наукові статті, книги та інші літературні джерела. Проведено аналіз цих джерел, виокремивши ключові поняття та висновки, що стосуються нашої досліджуваної теми. Далі було синтезовано цю інформацію для розуміння зв'язку між мотивацією та пізнавальною активністю. Такий підхід дозволив зробити обґрунтовані висновки та виявити можливі залежності між цими факторами.

Результати. Загалом мотивація – процес який висувається на провідні ролі в усіх сферах пов'язаних з діяльністю людини. До вирішення проблем мотивації звертаються зокрема такі науки як економічна теорія, маркетинг, менеджмент, криміналістика та багато інших. Одну з головних ролей мотивація відіграє у навчальному процесі. Мотиваційні чинники даного напрямку розглядають такі науки, як психологія, педагогіка та соціологія. Психологічні аспекти, що визначають фактори розвитку особистості оперують зазвичай з поняттям «Я», яке і визначає характер психіки людини, сферу мотивації, спосіб співвідношення своїх інтересів з суспільними, рівень домагань, основу формування переконань, ціннісних орієнтацій, світогляду. Воно ж є основою формування соціальних відчуттів людини: власної гідності, довга, відповідальності, совісті, справедливості... [1]. Тобто в даному контексті вибір шляхів зовнішньої мотивації виступає як фактор, що залежить від конкретної особистості. Однак навчальний процес, як відомо, ґрунтується на груповій діяльності. Ці особливості вимагають питання мотивації в сфері освіти розглядати як такі, що володіють своєю специфікою і особливостями.

Управління мотивацією вимагає ретельної уваги від адміністрації закладів. Функції управління, є складовими частинами будь-якого процесу управління незалежно від особливостей тієї або іншої діяльності. Тому їх називають загальними і в їх складі виділяють планування, організацію, координацію, контроль, мотивацію. Взаємозв'язок між ними може бути представлена круговою діаграмою, що показує зміст будь-якого процесу управління (рис. 1).

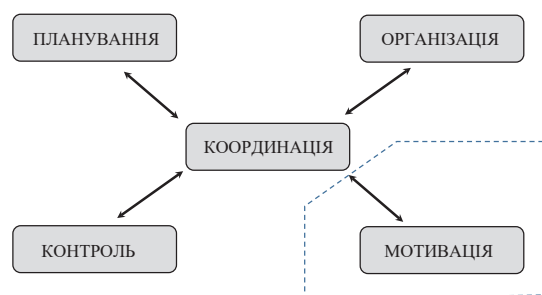

Рис. 1. Місце мотивації в загальній схемі управління діяльністю суб'єктів

Стрілки показують, що рух від стадії планування до контролю можливо лише шляхом виконання робіт, пов'язаних з організацією процесу і з мотивуванням тих, що працюють. У центрі знаходиться функція координації, що забезпечує узгодження і взаємодію всіх останніх. В плані закладу освіти при правильній реалізації цієї схеми, тобто при злагодженій роботі планування і організації навчального процесу загалом і вивчення конкретної дисципліни зокрема, а також при чіткому і прозорому контролі за діяльністю та результатами здобувачів вищої освіти, мотивація постає повноцінним заходом на шляху до злагодженого (скоординованого) механізму передачі знань майбутнім фахівцям.

При вивченні діяльності здобувача вищої освіти пов'язаної з учінням, важливим є врахування таких важливих для засвоєння психічних якостей як увага, мислення, пам'ять та ін. Зв'язок мотивації з психічними процесами

людини очевидний. Саме вдало підібраний мотивуючий фактор дозволяє довше сприймати матеріал, активізує мисленнєві процеси і, як наслідок, краще розуміння і запам'ятовування.

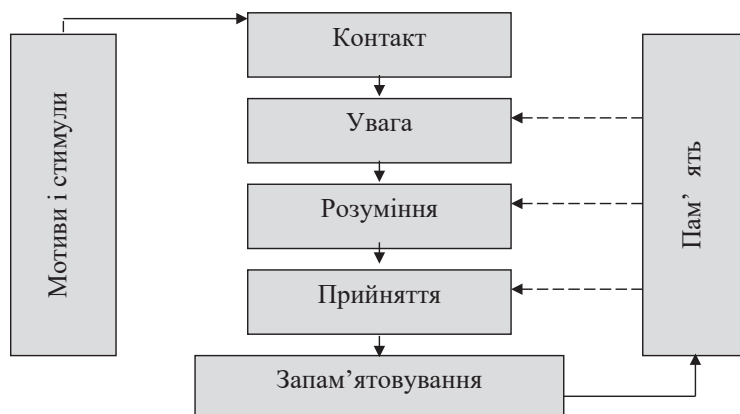

Рис. 2. Етапи обробки інформації

Схема на рис. 2 демонструє, що фактор вмотивованості повинен бути присутнім і до початку першого її етапу – контакту. За контактом слідує напрям уваги на подразник, або його «обробка». В ході такої обробки споживач додає подразнику певну значущу основу, що складає етап розуміння.

Наступний етап, прийняття, особливо важливий в процесі переконання. Здобувач освіти може чітко розуміти сенс слів викладача, але на даній стадії головне питання полягає в тому, чи дійсно він вірить цій інформації.

Останній етап, запам'ятовування, полягає в перенесенні інформації в довгострокову пам'ять. Відмітимо, проте, що пам'ять впливає і на попередні етапи процесу.

Модель організації і регуляції поведінкового акту, в якій є місце для всіх основних психічних процесів і станів запропонував П. К. Анохін. Вона отримала назву моделі функціональної системи[3]. Розвиваючи його ідеї для сфери освіти можна запропонувати наступну схему (рис. 3).

Зліва на цій схемі під назвою «обстановка» представлена сукупність різноманітних дій, яким піддається людина, що опинилася в тій або іншій ситуації. Багато пов'язаних з нею стимулів можуть виявитися неістотними, і лише деякі з них, ймовірно, викличуть інтерес – орієнтовну реакцію. Ці чинники на схемі зображені під назвою «пусковий стимул».

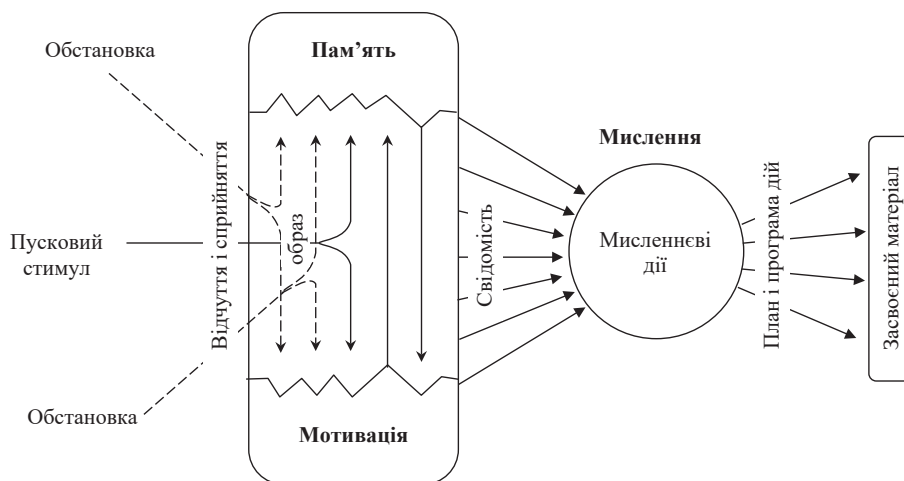

Рис. 3. Місце мотивації в психологічній картині учіння

Перш ніж викликати поведінкову активність, елементи обстановки і пусковий стимул повинні бути сприйняті, тобто суб'єктивно відбиті людиною у вигляді відчуттів і сприймань, взаємодія яких з минулим досвідом (пам'яттю) породжує образ. Сформувавшись, образ сам по собі направленої діяльності не викликає. Він обов'язково повинен бути співвіднесений з мотивацією і тією інформацією, яка зберігається в пам'яті.

Порівняння образу з пам'яттю і мотивацією через свідомість приводить до ухвалення рішення, щодо виникнення в свідомості людини плану і програми дій: декількох можливих варіантів дій, які в даній обстановці і за наявності заданого пускового стимулу можуть привести до задоволення наявної потреби – засвоєння матеріалу.

Даний огляд психологічного боку мотивації дозволяє говорити про деякий вид мотивації, який часто називають пізнавальною. Організація пізнавальної мотивації важлива в навчальному процесі ще й тому, що вона не потребує додаткових матеріальних затрат і в той же час відповідає природній допитливості кожної людини. Пізнавальні

мотиви можуть легко реалізовуватись на практиці, наприклад, застосуванням пізнавальних відступів на заняттях, залученням ділових ігор, своєрідною побудовою процесу вивчення теми. Для визначення реального впливу таких заходів на мотивацію до засвоєння, авторами було проведено ряд досліджень у сфері підвищення пізнавальної активності під час вивчення загальнотехнічних дисциплін та дисциплін професійного циклу. Було проведено анкетування серед здобувачів вищої освіти закладу вищої освіти «Подільський державний університет», що засвідчило, що переважна більшість опитуваних вважають, що вони краще засвоюють матеріал коли викладач час від часу залучає пізнавальну інформацію, яка стимулює їх розумову діяльність на заняттях [6; 7; 18; 19].

Пізнавальна мотивація пов'язана із змістом та процесом навчання. Virізнюють такі види пізнавальної мотивації: мотивація змістом і мотивація процесом. Мотивація змістом спонукає до вивчення нового та оволодіння знаннями. Мотивація процесом пов'язані з бажанням думати і розмірковувати, займатися активними пошуками і долати труднощі у процесі пізнання. Соціальні мотиви навчання виникають у відносинах між здобувачами вищої освіти та навколишнім світом. До таких мотивів можна віднести, наприклад, оцінку інших людей, прагнення отримати хороші оцінки, бути найкращим серед одногрупників, тощо.

Під час вивчення загальнотехнічних дисциплін та дисциплін професійного циклу можна виділити 4 види мотивації пізнавальної активності: можливостями, змістом, процесом, самореалізацією.

Мотивація можливостями дозволяє відповідати на найактуальніше питання здобувачів вищої освіти «Навіщо мені це потрібно знати?» і призводить до розуміння того, які компетенції щодо даної дисципліни в майбутньому будуть у них сформовані. Мотивація змістом спонукає до вивчення теоретичного матеріалу з даного предмету. До мотивації процесом можна віднести постановку проблеми, вирішення практичних та цікавих теоретичних завдань на розвиток аналітичного мислення. Мотивація самореалізацією встановлює зв'язок старого та нового досвіду та може призвести до отримання освітнього продукту, починаючи від вирішення експериментальних завдань та закінчуючи проектною (дослідницькою) діяльністю здобувача вищої освіти.

Аналіз літератури показав, що немає єдиної класифікації пізнавальної активності. Г.І. Щукіна [9] використовує методичний підхід та виділяє репродуктивно-наслідувальну (дію за зразком), пошуково-виконавчу (пошук вирішення поставленої проблеми) та творчу активність (пошук нових, оригінальних способів вирішення). Творча активність є найвищою формою прояву пізнавальної активності.

Т.І. Шамова використовує технологічний підхід і виділяє відтворюючу, інтерпретує та творчу активність. У деяких роботах (В.А. Беліков, Л.Д. Воронцова, Є.В. Каратаєва та ін.) використовується рівневий підхід: нульова (слухачі важко включаються в роботу), відносна (виявляють зацікавленість лише в окремих ситуаціях), виконавча (вирішення проблемних завдань) та творча активність.

З цього можна назвати такі рівні розвитку пізнавальної активності здобувачів вищої освіти при вивченні дисциплін загальнотехнічного та професійного напрямків: простий, середній і креативний. Простий рівень передбачає вивчення нового і вміння вирішувати завдання за зразком, усвідомлює навички, що набуваються. На середньому рівні здобувач вищої освіти вміє розмірковувати та відповідати на питання, вирішує практичні завдання. Креативний рівень є найвищим: здобувач вищої освіти пропонує оригінальні способи вирішення завдань, вільно знаходить та аналізує інформацію та застосовує її до вирішення конкретної задачі.

Співвідношення між мотивацією та рівнями пізнавальної активності представлено на схемі.

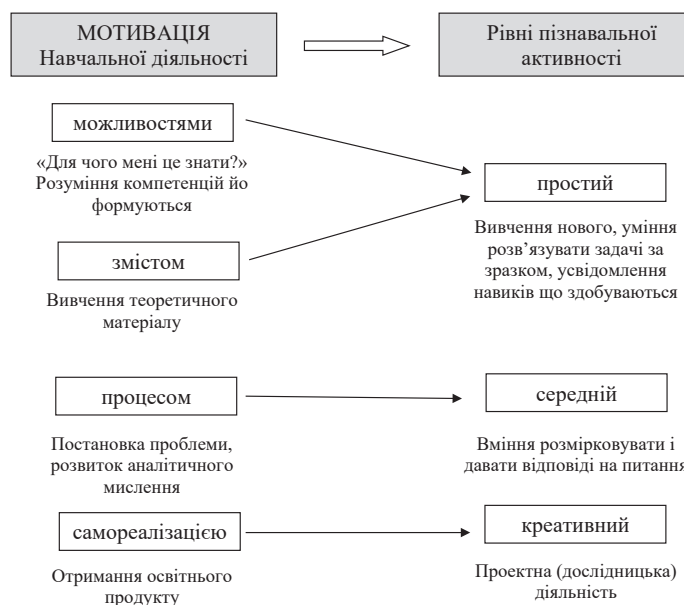

Рис. 4. Взаємозв'язок мотивації навчальної діяльності та рівнів пізнавальної активності здобувачів вищої освіти

Висновки. Виходячи з вищевикладеного, врахування мотивації є складним психолого-педагогічним аспектом забезпечення якісного засвоєння знань здобувачами вищої освіти з загальнотехнічних дисциплін і дисциплін професійного циклу. На основі досліджень можна виокремити такі висновки

- Пізнавальний інтерес може бути показником пізнавальної активності здобувачів вищої освіти.
- Пізнавальна діяльність спонукається мотивацією – сукупністю мотивів різного походження.
- Можна виділити чотири види мотивації пізнавальної активності щодо фізики: можливостями, змістом, процесом, самореалізацією.
- Виділяються три рівні розвитку пізнавальної активності щодо фізики.
- Рівень пізнавальної активності безпосередньо пов'язані з мотивацією здобувача вищої освіти. Мотивація змістом та можливостями забезпечує простий рівень, мотивація процесом – середній рівень. На креативний рівень учень виходить за мотивації самореалізацією.
- Оскільки рівні пізнавальної активності пов'язані з мотивацією, то види мотивації також формуються поетапно.

Таким чином, мотивація є надзвичайно важливим фактором у загальній схемі як засвоєння інформації конкретним індивідом, так і у роботі адміністративного і професорсько-викладацького складу закладу освіти.

Список використаних джерел

1. Психологія. Вид. п'яте. За ред. Ю.Л. Трофімова, Київ: Либідь. 2005, 560с.
2. Васянович Г. П. Основи психології: навч. посіб. Київ: Педагогічна думка, 2012. 114 с.
3. Маркова В.М. Мотивація як провідний чинник успішної діяльності майбутнього педагога. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2015. № 48–49. С. 307–11.
4. Єрмаков С., Потапський П., Вільчинська Д., Олексійко С. Оцінка значущості тем з креслення та нарисної геометрії при навчанні студентів архітектурно-будівельних спеціальностей графічній грамотності. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. Вип. 1. 2023. С. 131–137 <https://doi.org/10.32782/1995-0519.2023.1.19>
5. Мокрогуз О.П. Інноваційні технології у викладанні суспільних дисциплін. Чернігів, 2002. 72 с.
6. Єрмаков С.В. Лекційний виклад теоретичного матеріалу у сучасному суспільному сприйнятті. *Збірник наук. праць Вінницького педагогічного університету*. Вінниця, 2012. С. 67–72
7. Єрмаков С.В. Пізнавальна інформація як знаряддя забезпечення природної допитливості студентів на заняттях. *Наука і методика: Зб. наук.-метод. пр.* Вип. 5. Київ: Аграрна освіта, 2005. С.42-50
8. Єрмаков С., Девін В., Ткачук В, Вільчинська Д. Залучення пізнавальної інформації при викладанні технічної механіки у закладах вищої освіти агротехнічного спрямування. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. Вип. 1/2022 (132). С. 33–39. <https://doi.org/10.32782/1995-0519.2022.1.4>
9. Шукіна Г.І. Педагогічні проблеми формування пізнавального інтересу учнів. *Освіта*, 1995.
10. Лаврук В.П. Аналіз шляхів підвищення ефективності викладання лекцій. *Проблеми підготовки фахівців-аграріїв в навчальних закладах вищої та професійної освіти*. Кам'янець-Подільський, 2007. С. 71–79.
11. Михайличенко В.Є., Полянська В.В. Роль мотивації навчально-пізнавальної діяльності у формуванні професійної спрямованості студентів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя: КПУ. 2011. Вип. 17 (70). С. 320–327.
12. Грабовська Т., Киричук О. Формування позитивної мотивації діяльності особистості. *Рідна школа*. 2002. № 4(867). С. 12–14.
13. Єрмаков С.В., Ляска О.П., Андреев О.А. До питання організації навчальних занять у вищій школі через призму психологічної теорії і практики. *Проблеми підготовки фахівців-аграріїв у навчальних закладах вищої та професійної освіти*. Кам'янець-Подільський, 2009. С. 113–116.
14. Романовський О.Г., Грень Л.М., Михайличенко В.Є. Формування спрямованості студентів на успішну професійну діяльність. Харків: НТУ «ХПБ», 2009. 48 с.
15. Гладіш Т. Формування мотивів і мотивації навчально-пізнавальної діяльності як психолого-педагогічна проблема. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2012. № 6(1). С. 150–155.

Yermakov S. V.

Head of the Educational and Scientific Laboratory “DAK GPS”,
Higher Educational Institution “Podillia State University”

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

E-mail: dakgps@pdatu.edu.ua

ORCID: 0000-0002-6840-5309

Oleksiyko S. L.

Assistant of the Department of Tractors, Cars and Energy Equipment,
Higher Educational Institution “Podillia State University”

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

E-mail: dakgps@pdatu.edu.ua

ORCID: 0000-0002-3092-6790

Pukas V. L.

Ph.D. (Technical Sciences), Associate Professor
of the Department of Tractors, Cars and Energy Equipment,
Higher Educational Institution “Podillia State University”

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

E-mail: dakgps@pdatu.edu.ua

ORCID: 0000-0002-0083-7359

Volynkin M. P.

Assistant of the Department of Tractors, Cars and Energy Equipment,
Higher Educational Institution “Podillia State University”

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

E-mail: dakgps@pdatu.edu.ua

MOTIVATION AS A PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECT OF INCREASING THE LEVEL OF COGNITIVE ACTIVITY

Abstract

The formation of motivation for the development of students' cognitive activity in physics plays an important role in the development of the necessary competencies. Therefore, the study of motives, establishing their connection with a specific level of cognitive activity for choosing the most effective ways and methods of developing cognitive activity determines the relevance of this research

During the preparation of the article, methods related to the collection of information, analysis of their content, and synthesis of own reasoning with their implementation in the form of system descriptions and schemes were used. This made it possible to explain the vision of the authors for a general understanding of the connection between motivation and cognitive activity.

The authors implemented the approach of studying the influence of motivation on the cognitive activity of higher education students from the psychological side, which allows us to talk about a certain type of motivation, which is often called cognitive. The organization of cognitive motivation is important in the educational process also because it does not require additional material costs and at the same time corresponds to the natural curiosity of every person. Cognitive motives can be easily implemented in practice, for example, using cognitive retreats in classes, involving business games, and a kind of construction of the process of studying the topic.

The level of cognitive activity is directly related to the student's motivation. Motivation by content and opportunities provides a simple level, motivation by process – an average level. A student reaches the creative level motivated by self-realization.

Since the levels of cognitive activity are related to motivation, the types of motivation are also formed in stages.

Thus, motivation is an extremely important factor in the general scheme of both the assimilation of information by a specific individual and in the work of the administrative and teaching staff of an educational institution.

Key words: *cognitive activity, motivation, cognitive activity, general technical disciplines.*

References:

1. Trofimov L. (2005). *Psykhohohiia [Psychology]*. V.5 Kyiv: Lybid. 2005, 560p. [in Ukrainian]
2. Vasianovych H.P. (2012). *Osnovy psykhohohii [Basics of psychology]: navch. posib.* Kyiv: Pedahohichna dumka, 2012. 114 p. [in Ukrainian].
3. Markova V.M. (2015). *Motyvatsiia yak providnyi chynnyk uspishnoi diialnosti maibutnoho pedahoha.* [Motivation as a leading factor in the successful activity of a future teacher]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity.* V. 48-49. P. 307–311 [in Ukrainian]
4. Yermakov S., Potapskyi P., Vilchynska D., Oleksiiko S. (2023). *Otsinka znachushchosti tem z kreslennia ta narysnoi heometrii pry navchanni studentiv arkhitekturno-budivelynykh spetsialnostei hrafichnii hramotnosti* [Evaluation of the importance of topics in drawing and graphic geometry in teaching students of architectural and construction majors graphic literacy]. *Visnyk KrNU imeni Mykhaila Ostrohradskoho.* V. 1. P. 131–137 <https://doi.org/10.32782/1995-0519.2023.1.19> [in Ukrainian]
5. Mokrohuz O.P. (2002). *Innovatsiini tekhnolohii u vykladanni suspilnykh dystsyplin* [Innovative technologies in the teaching of social disciplines]. Chernihiv, 72 p. [in Ukrainian]
6. Yermakov S.V. (2012). *Lektsiinyi vyklad teoretychnoho materialu u suchasnomu suspilnomu spryiniatti* [Lecture presentation of theoretical material in modern social perception]. *Zbirnyk nauk. prats Vinnytskoho pedahohichnoho universytetu.* Vinnytsia. P. 67–72 [in Ukrainian]
7. Yermakov S.V. (2005). *Piznavalna informatsiia yak znariaddia zabezpechennia pryrodnoi dopytlyvosti studentiv na zaniattiakh* [Cognitive information as a tool for ensuring students' natural curiosity in classes]. *Nauka i metodyka: Zb. nauk.-metod. pr. Vyp. 5.* Kyiv: Ahrarna osvita, P. 42-50. [in Ukrainian]
8. Yermakov S., Devin V., Tkachuk V, Vilchynska D. (2022). *Zaluchennia piznavalnoi informatsii pry vykladanni tekhnichnoi mekhaniky u zakladakh vyshchoi osvity ahrotekhnichnoho spriamuvannia* [Involvement of cognitive information in the teaching of technical mechanics in institutions of higher education in agrotechnical direction]. *Visnyk KrNU imeni Mykhaila Ostrohradskoho.* V 1/2022 (132). P. 33–39. <https://doi.org/10.32782/1995-0519.2022.1.4> [in Ukrainian]
9. Shchukina H.I. (1995). *Pedahohichni problemy formuvannia piznavalnoho interesu uchniv* [Pedagogical problems of forming students' cognitive interest]. *Osvita* [in Ukrainian]
10. Lavruk V.P. (2007). *Analiz shliakhiv pidvyschennia efektyvnosti vykladannia lektsii* [Analysis of ways to improve the effectiveness of teaching lectures]. *Problemy pidhotovky fakhivtsiv-ahraryiv v navchalnykh zakladakh vyshchoi ta profesiinoy osvity.* Kamianets-Podilskyi, P. 71–79 [in Ukrainian]
11. Mykhailychenko V.Ie., Polianska V.V. (2011). *Rol motyvatsii navchalno-piznavalnoi diialnosti u formuvanni profesiinoy spriamovanosti studentiv* [The role of the motivation of educational and cognitive activities in the formation of the professional orientation of students]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh.* Zaporizhzhia : KPU, V. 17 (70). P. 320–327 [in Ukrainian]
12. Hrabovska T., Kyrychuk O. (2002). *Formuvannia pozytyvnoi motyvatsii diialnosti osobystosti* [Formation of positive motivation of individual activity]. *Ridna shkola.* № 4(867). P. 12–14. [in Ukrainian]
13. Yermakov S.V., Liaska O.P., Andreiev O.A. (2009). *Do pytannia orhanizatsii navchalnykh zaniat u vyshchii shkoli cherez pryzmu psykhohohichnoi teorii i praktyky* [To the question of the organization of educational classes in higher education through the prism of psychological theory and practice]. *Problemy pidhotovky fakhivtsiv-ahraryiv u navchalnykh zakladakh vyshchoi ta profesiinoy osvity.* Kamianets-Podilskyi. P. 113–116. [in Ukrainian]
14. Romanovskyi O.H., Hren L.M., Mykhailychenko V.Ie. (2009). *Formuvannia spriamovanosti studentiv na uspishnu profesiinu diialnist* [Formation of students' focus on successful professional activity]. Kharkiv: NTU "KhPI", 48 p. [in Ukrainian]
15. Hladysh T. (2012). *Formuvannia motyviv i motyvatsii navchalno-piznavalnoi diialnosti yak psykhohoho-pedahohichna problema* [Formation of motives and motivations of educational and cognitive activity as a psychological and pedagogical problem]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia.* № 6(1). P. 150–155. [in Ukrainian]

ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ: ІДЕЇ, РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

УДК 37.09:89

Дуганець В. І.

кандидат технічних наук, доцент, завідувач кафедри технічного сервісу і загальнотехнічних дисциплін
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: duganec.vasil@gmail.com

ORCID: 0000-0003-2946-2850

Федірко П. П.

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри технічного сервісу і загальнотехнічних дисциплін
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: pavlo.fedirko@pdatu.edu.ua

ORCID: 0000-0002-3724-8937

Оленюк О. А.

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри технічного сервісу і загальнотехнічних дисциплін
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: [alexander.olenyuk@gmail.com](mailto:alexander olenyuk@gmail.com)

ORCID: 0000-0003-1463-076X

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ВІРТУАЛЬНИХ СИМУЛЯТОРІВ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Анотація

У сучасному освітньому середовищі важливим завданням є вдосконалення навчального процесу, забезпечення доступності освіти та розвиток інтерактивних форм навчання. Стаття розглядає актуальність та перспективність використання віртуальних симуляторів у вищій освіті, особливо у контексті дистанційного та електронного навчання. Зростаючі вимоги до якості освіти та стрімкий розвиток інформаційних технологій визначають потребу у змішаному та інтерактивному навчанні, що робить вивчення особливостей інтеграції віртуальних симуляторів у навчальний процес надзвичайно важливим завданням.

Стаття розглядає проблему оцінювання виконання дистанційних лабораторних робіт, яка стає актуальною у відсутності можливості особистого контролю викладача над виконанням завдань. Крім того, стаття висвітлює важливість надійності даних, які генеруються студентами у віртуальних симуляторах, та небезпеку неточностей у визначенні рівня засвоєння матеріалу та оцінюванні.

Окремий аспект статті присвячений вибору та використанню програмного забезпечення для створення та управління віртуальними симуляторами. Розглядаються приклади таких програм, як Labster, SimScale, ANSYS, LabVIEW та TeachVR, які вже успішно використовуються у вищій освіті для покращення навчання та розвитку студентів. Важливим є врахування не лише технічних характеристик програм, але й їхнього впливу на процес навчання та розвитку студентів.

Особливу увагу приділяється питанню ефективної інтеграції віртуальних симуляторів у навчальний процес, зокрема у системи управління навчанням, такі як Moodle, Blackboard чи Canvas. Автори розглядають ключові вимоги до віртуальних лабораторних робіт, такі як реалістичність, адаптивність, інтерактивність, взаємодія та забезпечення безпеки та етики.

Загальні висновки статті підкреслюють важливість врахування навчальних планів та програм курсів при інтеграції віртуальних симуляторів, а також необхідність підтримки викладачів та студентів під час впровадження нових технологій у навчальний процес. Загалом, стаття висвітлює переваги та виклики використання віртуальних симуляторів у вищій освіті та надає рекомендації для їхньої успішної інтеграції в навчальний процес.

Ключові слова: віртуальні симулятори, вища освіта, дистанційне навчання, інтерактивне навчання, системи управління навчанням.

Вступ. У сучасному освітньому контексті, особливо з урахуванням необхідності впровадження дистанційних та електронних форм навчання, актуальність використання віртуальних симуляторів у навчальному процесі набуває нового змісту. Зростаючі вимоги до якості освіти та постійний розвиток інформаційних технологій визначають потребу у змішаному та інтерактивному навчанні. У цьому контексті, вивчення особливостей інтеграції віртуальних симуляторів у навчальний процес стає завданням важливим та перспективним.

Перед нами виникає проблема не тільки забезпечення доступу до високоякісної освіти, але й створення умов для практичного опанування студентами ключових навичок у відповідності до вимог сучасного ринку праці. Лабораторні роботи та експерименти виходять за межі звичайних класичних аудиторій та вимагають нового підходу до їх організації та виконання.

Дистанційне виконання лабораторних робіт та використання віртуальних симуляторів стає необхідністю для забезпечення практичної частини навчального процесу в умовах віддалених форм навчання. Інтеграція таких інновацій у вищу освіту вимагає не лише розробки відповідних технологічних рішень, але й глибокого розуміння особливостей їх впливу на навчання та розвитку здобувачів вищої освіти.

Мета дослідження. Метою даного дослідження є аналіз та розгляд особливостей інтеграції віртуальних симуляторів у навчальний процес з урахуванням актуальності дистанційного навчання та розвитку інформаційних технологій. Основні завдання включають вивчення технічних та педагогічних аспектів використання віртуальних симуляторів, аналіз їхнього впливу на навчання та розвиток студентів, а також розробку рекомендацій щодо ефективної інтеграції цих технологій у вищу освіту. Дослідження спрямоване на визначення оптимальних стратегій використання віртуальних симуляторів для підвищення якості освіти, а також на виявлення проблем та шляхів їхнього вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ключовим аспектом, який потребує ретельного розгляду та вирішення при використанні віртуальних симуляторів у дистанційному навчанні, є проблема оцінювання виконання лабораторних робіт. Зазвичай, лабораторні роботи спрямовані на практичне засвоєння теоретичного матеріалу та розвиток практичних навичок студентів, і їх правильне оцінювання стає важливою складовою процесу навчання.

Однією з важливих проблем є складність досягнення об'єктивності в процесі оцінювання дистанційних лабораторних робіт. У відсутності можливості особистого контролю виконання робіт, викладачі можуть стикатися із викликом оцінювання, наскільки самостійно та професійно студент виконав практичне завдання. Дистанційне навчання покладає відповідальність на студента за самостійне вивчення матеріалу, що може впливати на об'єктивність оцінок [9].

Ще однією проблемою є виникнення ситуацій плагіату, коли студенти можуть використовувати зовнішні ресурси або отримувати допомогу зі заборонених джерел під час виконання завдань. Сучасні системи запобігання плагіату є необхідністю, адже вони дозволяють ефективно виявляти недоброчесне копіювання та забезпечують чесність оцінювання.

У віртуальних симуляторах велике значення має надійність даних, які генеруються студентами під час виконання лабораторних робіт. Недостовірність даних може призвести до неточностей у визначенні рівня засвоєння матеріалу та невірному оцінюванні [3].

Багато навчальних закладів можуть стикатися із стриманістю у використанні новітніх технологій та платформ для ефективного оцінювання дистанційних лабораторних робіт. Розв'язання цих проблем вимагає комплексного підходу, включаючи розробку об'єктивних критеріїв оцінювання, використання спеціалізованих систем запобігання плагіату, забезпечення надійності та безпеки даних, а також створення ефективних механізмів взаємодії між викладачем та студентами у віртуальному середовищі.

Також швидкий розвиток технологій у сфері освіти вимагає не тільки новаторських підходів до навчання, але й відповідного програмного забезпечення для створення та управління віртуальними симуляторами. У сучасному вищому навчанні важливим аспектом стає використання програм, що забезпечують високий рівень віртуалізації та інтерактивності [1, 5].

Приклади інтеграції програмного забезпечення, яке використовується для ефективної реалізації віртуальних симуляторів у навчальному процесі.

1. Labster: Інтерактивні віртуальні лабораторії. Labster є прикладом програмного забезпечення, спрямованого на віртуалізацію лабораторних робіт у реальному часі (рис. 1). Воно дозволяє студентам виконувати експерименти та спостерігати за їхніми результатами, використовуючи лише комп'ютер та доступ до мережі Інтернет. Враховуючи реалістичність симуляцій, Labster стає важливим інструментом для вивчення природничих наук та інженерії.

2. SimScale: Віртуальне моделювання та аналіз. SimScale – це платформа для віртуального моделювання та аналізу в області інженерії. Вона дозволяє студентам створювати віртуальні прототипи та виконувати різноманітні інженерні розрахунки. Наприклад, при вивченні механіки матеріалів студент може створити 3D-модель та провести аналіз напружень та деформацій (рис. 2).

3. ANSYS: Система числового моделювання. ANSYS – це високоєфективна система числового моделювання, яка широко використовується в інженерних науках (рис. 3). Вона дозволяє вирішувати складні задачі в галузях термодинаміки, гідродинаміки та структурної механіки. Віртуальні симуляції на базі ANSYS допомагають студентам легше розуміти фізичні закони та закономірності.

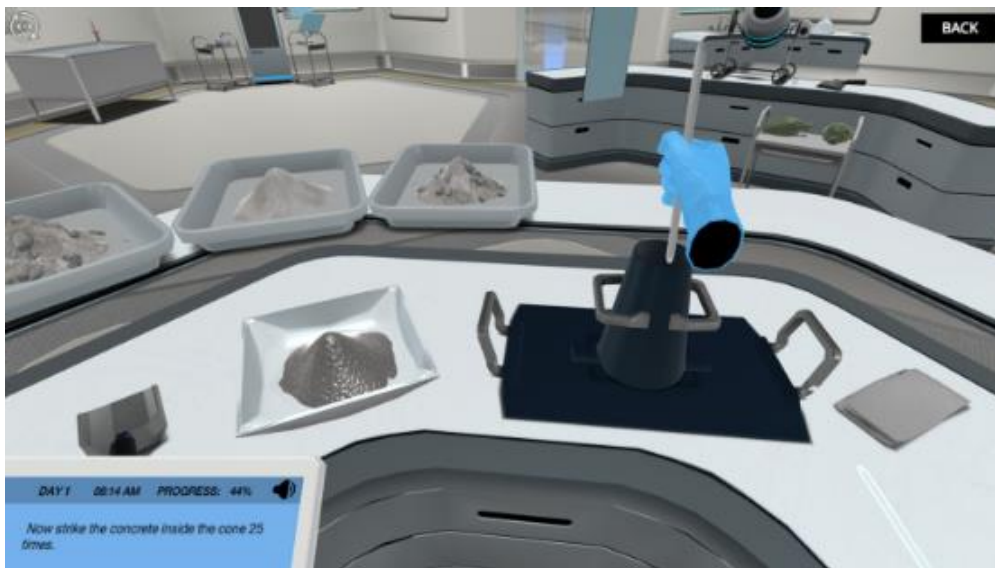

Рис. 1. Віртуальна лабораторія Labster

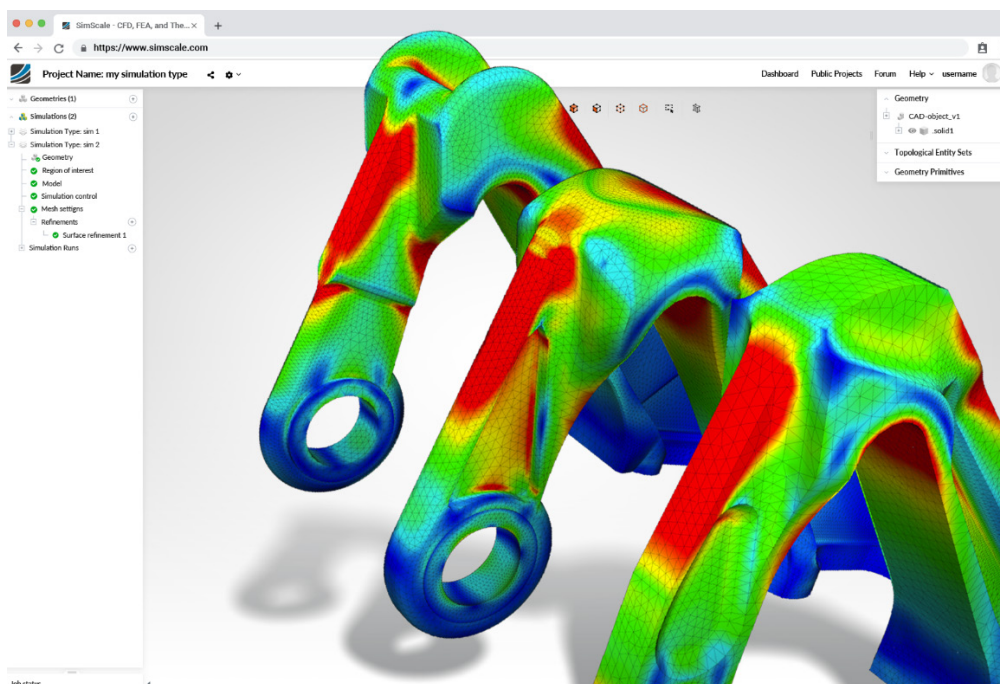

Рис. 2. Дослідження напружень 3D-моделей

4. LabVIEW: Графічне програмування для вимірювальних систем. LabVIEW – це інтегроване середовище графічного програмування, яке використовується для розробки вимірювальних та автоматизованих систем (рис. 4). В навчанні це програмне забезпечення може використовуватися для створення віртуальних лабораторій, де студенти можуть програмувати та взаємодіяти з реальними вимірювальними приладами.

5. TeachVR: Віртуальна реальність в освіті. TeachVR використовує технологію віртуальної реальності для створення іммерсивних навчальних середовищ. Це дозволяє студентам взаємодіяти з 3D-моделями та симуляціями, щоб краще розуміти складні наукові та технічні концепції.

Це лише кілька прикладів програмного забезпечення, яке використовується для віртуальних симуляторів у навчанні. Розглядаючи ці приклади, можна визначити, як різноманітність програмного забезпечення сприяє збагаченню навчального процесу та підвищенню ефективності використання віртуальних симуляторів у вищій освіті.

Однією з ключових аспектів успішного впровадження віртуальних симуляторів у навчальний процес є їхнє ефективне впровадження та інтеграція в існуючу освітню платформу. Цей процес вимагає ретельного планування та врахування особливостей конкретного навчального закладу [2].

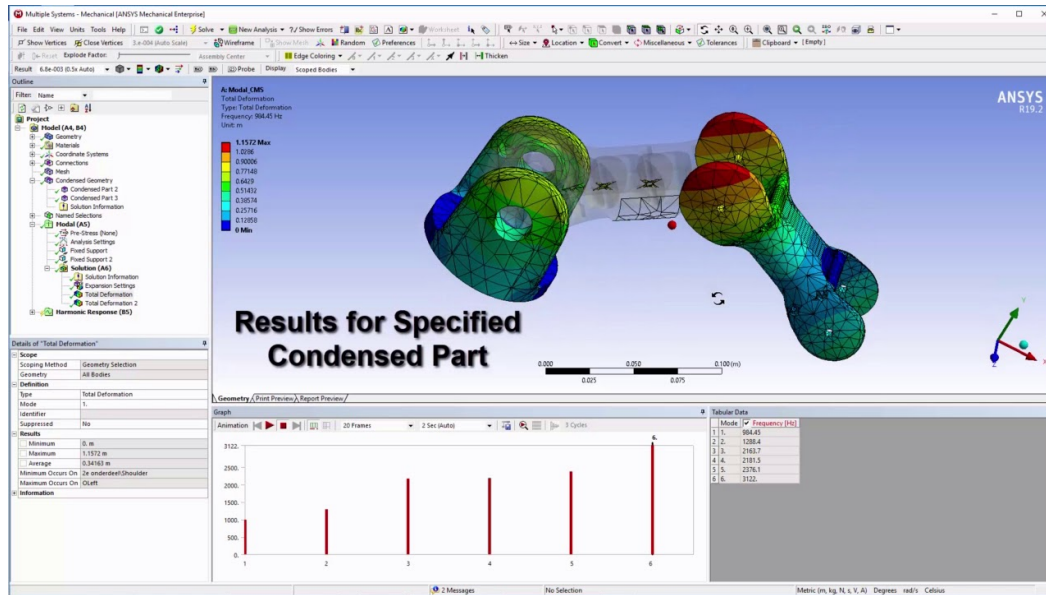

Рис. 3. Система числового моделювання ANSYS

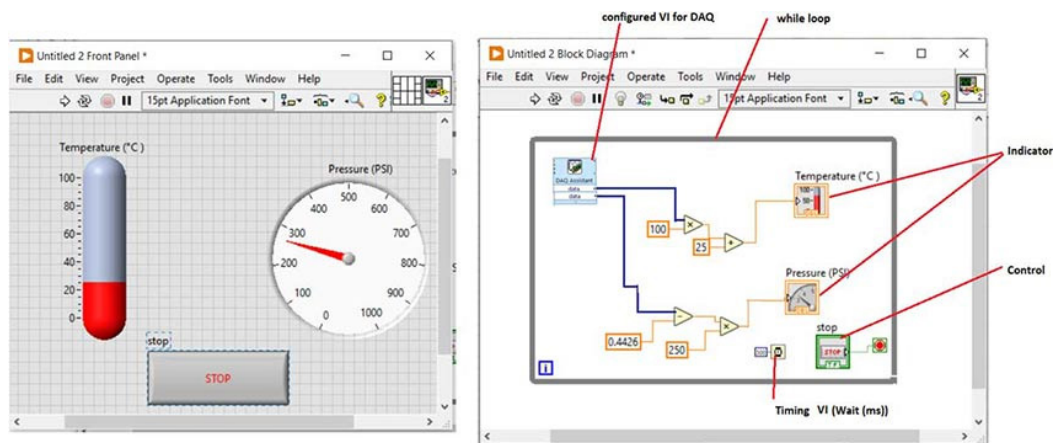

Рис. 4. Програмування інтерфейсу користувача у LabVIEW

Першим кроком у впровадженні віртуальних симуляторів є вибір платформи, яка максимально підходить для інтеграції з існуючою системою навчання. Системи управління навчанням, такі як Moodle, Blackboard чи Canvas, надають широкі можливості для взаємодії зі студентами та викладачами. Інтеграція віртуальних симуляторів в ці платформи дозволяє використовувати їхні переваги, такі як централізована система оцінювання та миттєвий звіт про прогрес [8].

Важливо враховувати навчальний план та програму курсу при інтеграції віртуальних симуляторів. Синхронізація вмісту симуляцій з темами, що вивчаються, дозволяє студентам здобувати знання в контексті реальних сценаріїв та задач, що сприяє глибшому розумінню матеріалу. Наприклад, якщо в певному тижні вивчається механіка матеріалів, відповідні віртуальні симулятори можуть надати студентам можливість виконати віртуальні експерименти з напруженням та деформацією.

Інтеграція віртуальних симуляторів вимагає підтримки для викладачів та студентів. Організація тренінгів для педагогічного персоналу з використання нових технологій є ключовим етапом. Викладачам слід надати доступ до ресурсів з поясненнями та прикладами використання симуляторів під час навчання. Забезпечення технічної підтримки для студентів та викладачів у випадках можливих труднощів є також важливим аспектом успішної інтеграції [6].

Ефективна інтеграція віртуальних симуляторів передбачає чітке визначення процедур оцінювання та механізмів звітності. Відстеження прогресу студентів у використанні симуляторів, аналіз результатів та врахування цих даних у процесі формування оцінок дозволяє ефективно використовувати віртуальні симулятори як засіб навчання та оцінювання.

Інтеграція віртуальних симуляторів у навчальний процес є не лише розвинутою технологічною можливістю, але й потужним інструментом для забезпечення студентам поглибленого розуміння матеріалу та розвитку практичних навичок.

Справжнє використання цих технологій визначається не тільки їхньою наявністю в програмі, але й їхнім ефективним впливом на якість освіти. Впровадження віртуальних лабораторних робіт у навчальний процес вимагає ретельного врахування ряду важливих вимог, щоб забезпечити їхню ефективність, доступність та навчальну цінність [10].

Розглянемо ключові аспекти, які визначають вимоги до віртуальних лабораторних робіт:

1. Реалістичність та адаптивність. Віртуальні лабораторні роботи повинні наближатися до реальних умов проведення експериментів. Адаптивність симуляцій до різних параметрів та умов дозволяє студентам ефективно експериментувати та спостерігати за змінами в системі в реальному часі. Наприклад, віртуальна лабораторія з фізики повинна враховувати зміни у силах, температурі, тиску тощо [7].

2. Інтерактивність та зручність використання. Важливо, щоб віртуальні лабораторії були інтерактивними та зручними у використанні. Інтуїтивний інтерфейс та можливість маніпулювати параметрами експерименту за допомогою простих команд дозволяють студентам зосередитися на суті віртуального дослідження, а не витратити час на ознайомлення зі складним інтерфейсом.

3. Взаємодія та зворотний зв'язок. Віртуальні лабораторії повинні підтримувати двосторонню взаємодію між студентами та викладачами. Можливість задавати питання, отримувати коментарі та навіть співпрацювати над експериментами з іншими студентами робить віртуальні лабораторії більш динамічними та відкритими для обміну ідеями та досліджень.

4. Адаптація до різних дисциплін. Віртуальні лабораторні роботи повинні бути гнучкими та адаптованими до різних предметів та дисциплін. Наприклад, лабораторна робота з фізики може вимагати іншого набору інструментів та взаємодії, ніж лабораторія з хімії чи біології.

5. Забезпечення безпеки та етики. Під час створення віртуальних лабораторій, слід дотримуватися високих стандартів безпеки та етичності. Забезпечення безпеки студентів та врахування етичних аспектів експериментів є обов'язковими кроками для успішного впровадження віртуальних симуляторів у навчання [4].

Віртуальні лабораторні роботи, відповідаючи вищезазначеним вимогам, можуть стати не лише заміною традиційних лабораторій, але і потужним інструментом для активізації навчального процесу та збагачення досвіду студентів у сфері науки та техніки.

Висновки. Віртуальні симулятори можуть ефективно підтримувати практичну частину навчального процесу, забезпечуючи студентам можливість виконувати лабораторні роботи та експерименти у віртуальному середовищі.

Важливо враховувати адаптацію вмісту віртуальних симуляцій до навчальних планів і програм курсів, щоб забезпечити їхню синхронізацію з темами, що вивчаються. Це сприяє не лише поглибленню знань студентів, а й розвитку практичних навичок в контексті реальних сценаріїв та завдань.

Важливим елементом успішної інтеграції є підтримка для викладачів та студентів. Тренінги для педагогічного персоналу та технічна підтримка для всіх користувачів допомагають максимально використовувати переваги віртуальних симуляторів у навчанні.

Також виявлено, що важливим аспектом є чітке визначення процедур оцінювання та використання зворотного зв'язку для вдосконалення навчального процесу. Моніторинг прогресу студентів та врахування цих даних у формуванні оцінок дозволяє ефективно використовувати віртуальні симулятори як засіб навчання та оцінювання.

Загальною відзнакою є те, що віртуальні симулятори викликають позитивні зміни в освітньому процесі, збільшуючи доступність, реалістичність та ефективність навчання. Їхня інтеграція є важливим етапом у сучасному університетському освітньому середовищі, спрямованому на поєднання традиційних методів з сучасними технологіями для досягнення вищого стандарту освіти.

Список використаних джерел

1. Вернік Ю. В. Деякі аспекти організації віртуальної наукової лабораторії. Українська біографістика. 2015. Вип. 12. С. 377–391.
2. Лопатюк С. П. Віртуальні лабораторні роботи з комп'ютерної графіки та 3D-моделювання. *Vodnij transport*. 2023. № 1(37). С. 222–229. URL: <https://doi.org/10.33298/2226-8553.2023.1.37.25>.
3. Balamuralithara B., Woods P. C. Virtual laboratories in engineering education: The simulation lab and remote lab. *Computer Applications in Engineering Education*. 2009. Vol. 17, no. 1. P. 108–118. URL: <https://doi.org/10.1002/cae.20186>.
4. Digital simulations for improving education: Learning through artificial teaching environments / ed. by D. Gibson, B. Youngkyun. Hershey PA : Information Science Reference, 2009.
5. Effectiveness of virtual reality in nursing education: a systematic review and meta-analysis / K. Liu et al. *BMC Medical Education*. 2023. Vol. 23, no. 1. URL: <https://doi.org/10.1186/s12909-023-04662-x>.
6. Fang N., Stewardson G. Improving Engineering Laboratory Experience Through Computer Simulations And Cooperative Learning. 2007 Annual Conference & Exposition, Honolulu, Hawaii, 24–27 June 2007. URL: <https://doi.org/10.18260/1-2--1762>.
7. Improving biotech education through gamified laboratory simulations / M. T. Bonde et al. *Nature Biotechnology*. 2014. Vol. 32, no. 7. P. 694–697. URL: <https://doi.org/10.1038/nbt.2955>.
8. Improving Physics Education Through Different Immersive and Engaging Laboratory Setups / J. Pirker et al. *Advances in Intelligent Systems and Computing*. Cham, 2018. P. 443–454. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-75175-7_44.
9. Virtual Practices, Virtual Laboratories, and Virtual Internship Experience in Engineering Training / K. P. Alekseev et al. *Advances in Higher Education and Professional Development*. 2019. P. 390–403. URL: <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-3395-5.ch033>.
10. Wu Y.-T., Anderson O. R. Technology-enhanced stem (science, technology, engineering, and mathematics) education. *Journal of Computers in Education*. 2015. Vol. 2, no. 3. P. 245–249. URL: <https://doi.org/10.1007/s40692-015-0041-2>.

Duhanets V. I.

*Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Technical Service
and General Technical Subjects Production
Higher educational institution "Podilskyi State University"
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: duganec.vasil@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2946-2850*

Fedirko P. P.

*Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Technical Service and General Technical Subjects
Higher educational institution "Podilskyi State University"
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: pavlo.fedirko@pdatu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-3724-8937*

Olenyuk O. A.

*Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Technical Service and General Technical Subjects Production
Higher educational institution "Podilskyi State University"
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: alexander olenyuk@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1463-076X*

FEATURES OF INTEGRATING VIRTUAL SIMULATORS INTO THE EDUCATIONAL PROCESS

Abstract

In the contemporary educational environment, an important task is the improvement of the learning process, ensuring educational accessibility, and the development of interactive teaching forms. This article explores the relevance and prospects of using virtual simulators in higher education, particularly in the context of distance and electronic learning. Increasing demands for the quality of education and the rapid development of information technologies necessitate blended and interactive learning, making the study of the features of integrating virtual simulators into the educational process an exceptionally important task.

The article addresses the issue of assessing the performance of remote laboratory work, which becomes relevant in the absence of the instructor's personal control over task completion. Additionally, it highlights the importance of the reliability of data generated by students in virtual simulators and the danger of inaccuracies in determining the level of material mastery and evaluation.

A separate aspect of the article is dedicated to the selection and use of software for creating and managing virtual simulators. Examples of such programs, including Labster, SimScale, ANSYS, LabVIEW, and TeachVR, are discussed as successful tools already used in higher education to enhance learning and student development. It is important to consider not only the technical characteristics of the programs but also their impact on the learning and development process.

Special attention is given to the question of effectively integrating virtual simulators into the educational process, particularly within learning management systems such as Moodle, Blackboard, or Canvas. The authors examine key requirements for virtual laboratory work, such as realism, adaptability, interactivity, collaboration, and ensuring safety and ethics.

The general conclusions of the article underscore the importance of considering curriculum plans and course programs when integrating virtual simulators, as well as the necessity of supporting instructors and students during the implementation of new technologies into the educational process. Overall, the article highlights the advantages and challenges of using virtual simulators in higher education and provides recommendations for their successful integration into the learning process.

Key words: *virtual simulators, higher education, distance learning, interactive teaching, learning management systems.*

References

1. Vernik, Yu. V. (2015). Deiaki aspekty orhanizatsii virtualnoi naukovoï laboratorii [Some Aspects of Organizing a Virtual Scientific Laboratory]. *Ukrainian Biographistics*, (Issue 12), 377–391 [in Ukrainian].
2. Lopatiuk, S. P. (2023). Virtualni laboratorni roboty z kompiuternoï hrafiky ta 3D-modeliuvannia [Virtual Laboratory Work on Computer Graphics and 3D Modeling]. *Vodnij transport*, (1(37)), 222–229. <https://doi.org/10.33298/2226-8553.2023.1.37.25> [in Ukrainian]
3. Balamuralithara, B., & Woods, P. C. (2009). Virtual laboratories in engineering education: The simulation lab and remote lab. *Computer Applications in Engineering Education*, 17(1), 108–118. <https://doi.org/10.1002/cae.20186>
4. Gibson, D., & Youngkyun, B. (2009). Digital simulations for improving education: Learning through artificial teaching environments. Information Science Reference.
5. Liu, K., Zhang, W., Li, W., Wang, T., & Zheng, Y. (2023). Effectiveness of virtual reality in nursing education: a systematic review and meta-analysis. *BMC Medical Education*, 23(1). <https://doi.org/10.1186/s12909-023-04662-x>
6. Fang, N., & Stewardson, G. Improving Engineering Laboratory Experience Through Computer Simulations And Cooperative Learning. Y 2007 Annual Conference & Exposition. ASEE Conferences. <https://doi.org/10.18260/1-2--1762>
7. Bonde, M. T., Makransky, G., Wandall, J., Larsen, M. V., Morsing, M., Jarmer, H., & Sommer, M. O. A. (2014). Improving biotech education through gamified laboratory simulations. *Nature Biotechnology*, 32(7), 694–697. <https://doi.org/10.1038/nbt.2955>
8. Pirker, J., Holly, M. S., Hipp, P., König, C., Jeitler, D., & Gütl, C. (2018). Improving Physics Education Through Different Immersive and Engaging Laboratory Setups. Y *Advances in Intelligent Systems and Computing* (c. 443–454). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-75175-7_44
9. Alekseev, K. P., Hanley, G. L., Kiyasov, N. M., & Platonov, V. N. (2019). Virtual Practices, Virtual Laboratories, and Virtual Internship Experience in Engineering Training. Y *Advances in Higher Education and Professional Development* (c. 390–403). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-3395-5.ch033>
10. Wu, Y.-T., & Anderson, O. R. (2015). Technology-enhanced stem (science, technology, engineering, and mathematics) education. *Journal of Computers in Education*, 2(3), 245–249. <https://doi.org/10.1007/s40692-015-0041-2>

УДК 378 (447):33

Гораш К. В.

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри права, професійної та соціально-гуманітарної освіти,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: kateryna.vik@ukr.net

ORCID: 0000-0001-8625-9774

Боднар А. М.

кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри права, професійної та соціально-гуманітарної освіти
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: bodnar.alla@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6725-3625

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація

У статті обґрунтовано основні засади створення інноваційного освітнього середовища в закладах вищої освіти як важливий чинник забезпечення якості вищої освіти і конкурентоспроможності в умовах євроінтеграції, що набуває особливої актуальності в реаліях воєнного стану і повоєнний період. За результатами дослідження сучасного стану інноваційної діяльності закладів вищої освіти, зокрема на основі аналізу наукових праць і нормативно-правових документів авторами інноваційне освітнє середовище розглядається як умови для навчання здобувачів вищої освіти, проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень в закладах вищої освіти.

Охарактеризовано особливості інноваційного освітнього середовища закладів вищої освіти, зокрема визначено такі, як: освіти є: впровадження інноваційних освітніх інновацій і проєктів; розроблення і використання принципово нових прогресивних педагогічних методик і форм організації освітнього процесу; застосування інноваційних технологій в управлінні закладами освіти та гнучка система підготовки педагогічних працівників до здійснення професійної діяльності в умовах інноваційного середовища. Характерною особливістю створення інноваційного освітнього середовища є ціннісний аспект: освітні інновації мають ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях і бути націлені на формування у здобувачів вищої освіти загальнолюдських цінностей.

Особливу увагу в дослідженні приділено особистості викладача закладу вищої освіти як організатору освітнього середовища, зокрема авторами визначено інноваційність як компетентність та інноваційне мислення як важливу передумову готовності науково-педагогічного працівника до участі в інноваційній діяльності та створенні ефективного освітнього процесу в умовах інноваційних змін.

Ключові слова: інновації, інноваційне освітнє середовище, інноваційна діяльність, заклади вищої освіти, інноваційний проєкт.

Постановка проблеми. Зміни освітнього середовища закладів вищої освіти України зумовлені як зовнішніми чинниками (процеси глобалізації, інтеграції та інтенсивного впровадження цифрових технологій), так і внутрішніми, серед яких – необхідність функціонування закладів освіти в умовах російської агресії, що значно ускладнює діяльність закладів вищої освіти. Для закладів освіти України головними завданнями сьогодні є: збереження кадрового складу науково-педагогічних працівників, контингенту студентів, абітурієнтів, інфраструктури закладів вищої освіти; забезпечення якості освіти та організація освітнього середовища в умовах війни.

Це актуалізує наукові дослідження проблем інноваційної діяльності закладів вищої освіти в умовах війни та повоєнний період, оскільки інновації, інноваційні проєкти та інноваційна діяльність є запорукою розвитку освіти України й основою забезпечення її конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженні проблем інноваційної діяльності закладів вищої освіти актуальними є вітчизняні та закордонні наукові пошуки і результати. Філософська сутність освітніх інновацій як феномену ХХІ століття, їх ціннісні характеристики, проблеми і перспективи інноваційної освіти розкрито в працях В. Кременя. Зокрема, вченим досліджено інновації як цінності змін і прогресу системи освіти; технологічні інновації як вимогу сучасності (прискореного розвитку технологій і суспільних змін); інноваційний інституційний простір, що передбачає можливості для формування і розвитку нової освіти і нової людини [4].

Теоретичні засади інноваційної діяльності; принципи та закономірності педагогічної інноватики, інноваційні методи і технології навчання та управління закладом освіти висвітлено у працях Л. Даниленко, В. Паламарчук, О. Пометун, І. Дичківської та інших дослідників.

Результати досліджень інноваційного освітнього середовища, зокрема наукові підходи до проєктування та оцінювання освітнього середовища, принципи проєктування, складники і функції інноваційного освітнього середовища розкрито в наукових працях І. Ахновської, К. Гораш, С. Трубачевої, Т. Бейтса, А. Шлейхера та інших дослідників.

Особливості провадження інноваційної діяльності в закладах вищої освіти, сутність і види інновацій у вищій школі, класифікації інновацій визначено та охарактеризовано в дослідженнях Г. Клімової, С. Кожем'якіної, О. Кукліна, В. Ткаченко та ін. дослідників.

Результати вищезазначених досліджень є цінними у дослідженні сутнісних характеристик інновацій у вищій освіті, характерних особливостей інноваційної діяльності закладів вищої освіти, зокрема визначення та обґрунтування її пріоритетності у розвитку.

Метою статті є висвітлення результатів дослідження інноваційного середовища закладів вищої освіти та обґрунтування інноваційної діяльності як пріоритетного напрямку їх розвитку.

Виклад основного матеріалу. В умовах воєнного стану закладам вищої освіти України вдалося розробити внутрішню політику й ефективні рішення для стабілізації їх функціонування завдяки згуртованості освітянської спільноти і міжнародної підтримки. Подальша трансформація системи вищої освіти передбачає розвиток закладів вищої освіти з урахуванням наслідків війни. За прогнозами експертів [5] державна освітня політика України найближчим часом буде націлена на подолання руйнувань інфраструктури закладів вищої освіти; створення сприятливих умов для трансформації їх мережі та проєктування інноваційного освітнього середовища, яке б забезпечило ефективність інноваційної діяльності закладів вищої освіти з метою підвищення якості освіти.

У Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки [8] визначено стратегічні й операційні цілі та завдання розвитку вищої освіти України на найближче десятиліття. Зокрема, цілі щодо проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень як основи якісної вищої освіти та популяризації науки, а також завдання спрямовані на забезпечення інтеграції України до Європейського дослідницького простору, що узгоджуються з пріоритетами дорожньої карти інтеграції науково-інноваційної системи України до європейського дослідницького простору. Проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень передбачає визначення пріоритетних галузей та розроблення інноваційних проєктів для впровадження результатів (продуктів) наукової діяльності в практику, отже оновлення змісту вищої освіти (розроблення та акредитацію нових освітніх програм для підготовки фахівців).

На основі аналізу даних, що представлені в аналітичному звіті Міністерства освіти і науки України за 2021 рік [7] щодо реалізації інноваційної продукції (послуг) за середньостроковими пріоритетними напрямами інноваційної діяльності галузевого рівня, можна визначити ключові напрями інноваційної діяльності закладів вищої освіти щодо освоєння таких нових технологій, як:

- енергетичні (транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії);
- технології (транспортні, ракетно-космічної галузі, авіа– і суднобудування, озброєння та військової техніки);
- технології виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій;
- технології агропромислового комплексу;
- технології обладнання та високоякісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики;
- технології еко-виробництва та охорони навколишнього природного середовища;
- інформаційні, комунікаційні технології.

Отже, реалізація освітньої політики орієнтована на потреби української економіки і ринку праці і визначає основні напрями, цілі і завдання розвитку і забезпечення конкурентоспроможності закладів вищої освіти та активізацію інноваційної діяльності. Інноваційна діяльність передбачає організацію інноваційного освітнього середовища; створення умов для розроблення і впровадження освітніх інновацій, націлених на якісну підготовку майбутніх фахівців.

Характерними ознаками інноваційного розвитку освіти є: забезпечення якісної освіти майбутніх поколінь шляхом впровадження інноваційних освітніх інновацій і проєктів; розроблення і використання принципово нових прогресивних педагогічних методик і форм організації освітнього процесу; застосування інноваційних технологій в управлінні закладами освіти та гнучка система підготовки педагогічних працівників до здійснення професійної діяльності в умовах інноваційного середовища.

Інноваційне освітнє середовище дослідниками тлумачиться як:

- організований простір, що акумулює інноваційний потенціал закладу освіти та забезпечує розвиток особистості як інноваційного ресурсу [1];
- сукупність спеціально створених умов, які на основі якісних змін складників освітнього середовища (застосування інновацій) забезпечують навчання здобувача освіти і його здатність до особистісного розвитку та професійного навчання впродовж життя, готового змінюватись і змінювати навколишній світ [1];
- сукупність різних умов, що сприяють досягненню педагогічних цілей, а також декілька факторів, що розкривають зміст і технологію навчання та розвитку особистості, соціокультурні та економічні умови, що впливають на освіту, інформаційна основа, тип міжособистісного спілкування. стосунки, способи взаємодії «людина-середовище» [10];
- складна динамічна система взаємообумовлених умов навчання і виховання людини, що охоплює різноманітні сторони життєдіяльності та розвитку людини, її соціальну взаємодію з навколишнім середовищем [3].

Відомий дослідник і автор книг про освітні технології, в тому числі про інноваційні технології дистанційного навчання, А. В. (Тоні) Бейтс досліджує проблеми створення продуктивного освітнього середовища. Він також пропонує ключові особливості, які необхідно враховувати при проектуванні та забезпеченні освітнього середовища закладу вищої освіти:

- індивідуальні якості студентів, які навчаються по-різному в дуже різних контекстах;
- розробка моделі єдиного оптимального освітнього середовища для студентів і спроби відтворити її в конкретному навчальному закладі (оскільки оптимального освітнього середовища зазвичай немає, але є нескінченна кількість можливих навчальних середовищ) [9].

Т. Бейтс визначив компоненти ефективного освітнього середовища та розділив освітні середовища на такі типи: аудиторне освітнє середовище; онлайн освітнє середовище; середовище військової підготовки; соціальне середовище, що впливає на навчання (соціальні мережі, медіа, родина, друзі та групи хобі); природне середовище; особистісна сфера здобувача вищої освіти; освітнє середовище на основі технологій.

Компоненти ефективного освітнього середовища: здібності та засоби взаємодії студентів; цілі навчання і виховання; розвивальні види діяльності, що сприяють навчанню; наявні ресурси, такі як підручники, технології та методи навчання; стратегії оцінювання, які найкраще вимірюють і сприяють навчанню; культура, яка наповнює освітнє середовище [1; 9].

Процес проектування освітнього середовища або розробки окремих курсів, навчальних програм і підручників є найбільш творчою частиною викладання та освітньої діяльності. Науковець описав тенденції функціонування інституційних навчальних середовищ (аудиторії, лекторії та лабораторії) та технології, які використовуються для відтворення онлайн-середовищ. На думку Бейтса, основною особливістю освітнього середовища є креативність, прагнення до результатів, вдосконалення та застосування інноваційних ідей, щоб зробити навчання ефективнішим [9].

У нашому дослідженні ми намагаємося знайти відповідь на це складне питання, використовуючи результати досліджень [11], щодо вивчення та розв'язання теоретичних і практичних проблем створення інноваційного освітнього середовища. Ці результати дослідження є цінними та суттєвими для дослідження проблеми проектування інноваційного середовища в закладах освіти України. Серед них – ідеї щодо створення інноваційного освітнього середовища та характеристики інноваційного освітнього середовища. Автори запропонували такі характеристики:

1) освітні середовища містять динамічне «інноваційне ядро» та характеризуються постійним розвитком своїх компонентів;

2) заклади освіти є «формуючими організаціями», які можуть розробити надійні стратегії для створення інноваційного освітнього середовища з відповідним академічним керівництвом і добре налагодженою системою управління інноваціями, оцінюванням і відгуками громадськості;

3) освітнє середовище має бути відкритим для партнерства, що призводить до зростання соціального та професійного капіталу та має забезпечувати оновлення та динаміку розвитку;

4) ефективність освітнього середовища 21-го століття має постійно контролюватися та оцінюватися шляхом застосування важливих принципів ІЕ, які сприяють ефективному управлінню розвитком освітнього середовища [1; 11].

На етапі створення інноваційного освітнього середовища актуальною є проблема відповідності особистості сучасного викладача вимогам демократичної держави і суспільства. Це значною мірою пов'язано з тим, що виховувати творчу, ініціативну, неординарну особистість, відповідального фахівця, громадянина, патріота, якого сьогодні потребує держава і суспільство, в змозі тільки творчий, неординарний педагог з інноваційним мисленням, підготовлений до постійного вдосконалення особистісних і професійних якостей та до здійснення педагогічної діяльності в інноваційному середовищі. Тому перед вітчизняною освітньою системою постають стратегічні завдання щодо підготовки педагогічних працівників до ефективної роботи в умовах інноваційного освітнього середовища.

Серед характеристик професіоналізму сучасного науково-педагогічного працівника дослідниками визначено й обґрунтовано такі, як інноваційне мислення, інноваційна поведінка, інноваційна культура.

Для успішного перебігу інноваційних процесів в освітній системі важливо, щоб викладачі закладів вищої освіти розуміли сутність інноваційної діяльності; здатні були прогнозувати й оцінювати результати впровадження інновації; вміли проаналізувати ланцюжок від створення до стандартизації інновації (передумови виникнення інноваційної ідеї, природу проблеми, на розв'язання якої спрямована інновація, етапи її впровадження та результативність). Це означає, що педагогічне мислення (професійне мислення педагога), найважливішими характеристиками якого є прогностичність, проблемність, самостійність, активність, гнучкість, творчість [1], набуває нових якісних ознак, до яких відносимо й інноваційність.

Узагальнений аналіз поняття «інноваційне мислення» у психолого-педагогічній літературі показав, що вчені однією з головних умов успішної професійної роботи науково-педагогічного працівника визначають:

- 1) здатність до критичного оцінювання дійсності (педагогічної реальності);
- 2) здатність до позитивного сприйняття інновацій;
- 3) здатність до застосування нового наукового знання у педагогічній практиці.

Процес формування інноваційного мислення педагога передбачає такі етапи, як:

- створення умов, що забезпечують інноваційність освітнього середовища (визначення проблем та розроблення інноваційних ідей для їх вирішення, наприклад – організація навчально-дослідницької роботи студентів);
- запровадження спеціальних заходів (конкурси, творчі групи (інноваторів) тощо), які сприяють формуванню позитивного ставлення до змін та забезпечують формування і розвиток інноваційної культури (здатності педагога сприймати інновації та здійснювати інноваційну діяльність);
- застосування інформаційного, комунікаційного та дидактичного інструментарію (специфічних інтелектуальних інструментів, які забезпечують пізнавальну та пошукову активність науково-педагогічного працівника; розвиток його інтелектуальних здібностей через творче виконання завдань (проблемних і ситуаційних) з метою розв'язання педагогічних задач.

Засобами формування інноваційного мислення науково-педагогічного працівника дослідниками визначено виховні (формування стійких мотивів до здійснення інноваційної діяльності, розвиток педагогічної культури) та інформаційні (формування вмінь здійснення інформаційних процесів: збір, обробка, аналіз, створення та поширення інформації) [1].

Інноваційність і творчість мислення педагога не є набором готових алгоритмів та способів проведення інноваційної діяльності, це, насамперед, специфічний підхід до організації в цілому професійної педагогічної діяльності, що забезпечує формування інтелектуальної складової особистості педагога та визначає його професійну поведінку.

Сформоване інноваційне мислення науково-педагогічного працівника виступає важливою передумовою його готовності до участі в інноваційній діяльності та передбачає створення і розвиток особливих професійних якостей, які визначають ефективність освітнього процесу в умовах інноваційних змін.

Результатами інноваційної освітньої діяльності науково-педагогічних працівників є: нові емпіричні та/або теоретичні знання, якість освітнього процесу, новітні педагогічні, дидактичні, виховні, управлінські системи, моделі, методи, інноваційні, авторські освітні програми, елективні курси і проєкти, інші інтелектуальні продукти, а також рішення іншого спрямування, що істотно поліпшують якість освіти, результативність та ефективність освітньої діяльності педагогічних і науково-педагогічних працівників і закладів вищої освіти загалом [3; 4].

Характерною особливістю створення інноваційного освітнього середовища є ціннісний аспект: освітні інновації мають ґрунтуватись на загальнолюдських цінностях і бути націлені на формування у здобувачів вищої освіти загальнолюдських цінностей [2].

Інноваційна діяльність закладів вищої освіти передбачає не тільки створення нового (інноваційного) продукту, підготовку майбутніх фахівців до застосування набутих знань і навичок у професійній діяльності та житті (зокрема, розроблення і застосування інновацій), а й формування інноваційної культури, що ґрунтується на цінностях. В освіті загальнолюдські та національні цінності є фундаментом і умовою формування людини як активного й відповідального члена громадянського суспільства. Обмежуючись лише ціллю створення нових технологій людство ризикує перетворитись на покоління фахових маніпуляторів та шахраїв, що не лише суперечить меті освіти, але безумовно веде до прірви» [1; 2; 4].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Забезпечення якості вищої освіти України та стабільність функціонування закладів вищої освіти в сучасних умовах воєнного стану є одним з найважливіших завдань для держави, оскільки від якості підготовки фахівців залежить стан української економіки та можливості її відновлення і розвитку в поствоєнний період. У цьому контексті особливої актуальності набуває організація інноваційного освітнього середовища; створення умов для розроблення і впровадження освітніх інновацій, націлених на підготовку майбутніх фахівців до розроблення, використання і комерціалізації результатів наукових досліджень і розробок інноваційної продукції та послуг.

Важливим у створення освітнього середовища закладу вищої освіти визначено ціннісний аспект освітніх інновацій та особистісні якості науково-педагогічних працівників, серед яких інноваційність розглядається як компетентність.

Перспективними є дослідження результатів інноваційної діяльності закладів вищої освіти та методів формування інноваційності як складової професійної компетентності науково-педагогічних працівників.

Список використаних джерел

1. Гораш, К. Інноваційна діяльність як пріоритетний напрям розвитку закладу вищої освіти. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, Київ, 2023. Вип. 23(1), С. 50–60. [https://doi.org/10.35387/od.1\(23\).2023.50-60](https://doi.org/10.35387/od.1(23).2023.50-60)
2. Золотухіна, С. Т., Іонова, О. М., Лупаренко С. Є., Актуальні цінності сучасної європейської освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя : КПУ, 2021. Вип. 76. Т. 1. С. 42–46.
3. Клімова, Г. П. Парадигмальні концепти інноваційного розвитку вищої освіти України. *Право та інновації*. Харків, НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, 2015. №1(9). С. 11–18. URI: <https://openarchive.nure.ua/handle/document/15576> (дата звернення: 10.12.2023).
4. Кремень, В.Г. Інноваційність як вимога часу. Товариство "Знання", 2020. URI: <https://znannya.org.ua/index.php/novini-znannya/nauka-i-suspilstvo/56-filosofiya/286-innovatsijnist-yak-vimoga-chasu> (дата звернення: 10.12.2023).
5. Ніколаєв Є., Рій Г., Шемелинець І. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с. URI: <https://osvitanalytika.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf> (дата звернення: 10.12.2023).

6. Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. 2022. URI: <http://surl.li/cxswm> (дата звернення: 10.12.2023).
7. Реалізація середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня та отримані результати у 2021 році: аналітична довідка. Т.В. Писаренко, Т.К. Куранда, О.П. Кочеткова, Н.Ю. Швед. Київ, УкрІНТЕІ, 2022. 91 с. URI: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/2022/08/08/Analit.dov.Realiz.serednostrok.priorytet.napr.innovats.diyal.2021-08.08.2022.pdf> (дата звернення: 10.12.2023).
8. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, 2022. URI: <https://mon.gov.ua/ua/news/opublikovano-strategiyu-rozvitku-vishoi-osviti-v-ukrayini-na-2022-2032-roki> (дата звернення: 12.12.2023).
9. Bates T. Teaching in a Digital Age. Subtitle: Guidelines for designing teaching and learning, 2019. URL: <https://pressbooks.bccampus.ca/teachinginadigitalagev2>. (дата звернення: 10.12.2023).
10. Horash K., Trubacheva S., Dubrovina I., Martyniuk T & Martyniuk A. The evaluation of the school innovative educational environment. Youth Voice Journal. Database right RJ4All Publications (maker) British Library Cataloguing in Publication Data. 2022. P. 16–28. URL: <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-85163818017&partnerID=MN8TOARS> (дата звернення: 10.12.2023).
11. OECD “Environnements pédagogiques et pratiques novatrices”, in Environnements pédagogiques et pratiques novatrices, OECD Publishing, Paris, 2014. URI: <https://doi.org/10.1787/9789264203587-3-fr.7>. (дата звернення: 10.12.2023).

Horash K. V.

Candidate of Pedagogical Sciences (PhD),

*Associate Professor at the of the Department of Law, Professional and Social-Humanitarian Education,
Higher Educational Institution “Podillia State University”*

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

E-mail: kateryna.vik@ukr.net

ORCID: 0000-0001-8625-9774

Bodnar A. M.

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,

*Head of the Department of Law, Professional and Social and Humanitarian Education
Institution of Higher Education “Podilskyi State University”*

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

E-mail: bodnar.alla@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6725-3625

FEATURES OF CREATING AN INNOVATIVE ENVIRONMENT IN AN INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION

Abstract

The article substantiates the basic principles of creating an innovative educational environment in institutions of higher education as an important factor in ensuring the quality of higher education and competitiveness in the conditions of European integration, which acquires special relevance in the realities of martial law and the post-war period. According to the results of the research of the modern state of innovative activities of higher education institutions, in particular, based on the analysis of scientific works and legal documents, the authors consider the innovative educational environment as conditions for training students of higher education, conducting fundamental and applied scientific research in higher education institutions.

The features of the innovative educational environment of higher education institutions are characterized, in particular, the following are defined: education is: implementation of innovative educational innovations and projects; development and use of fundamentally new progressive pedagogical methods and forms of organization of the educational process; the use of innovative technologies in the management of educational institutions and a flexible system of training teaching staff to carry out professional activities in the conditions of an innovative environment. A characteristic feature of the creation of an innovative educational environment is the value aspect: educational innovations should be based on universal human values and be aimed at the formation of universal human values in students of higher education

Special attention was paid in the study to the personality of the teacher of a higher education institution as an organizer of the educational environment, in particular, the authors defined innovativeness as competence and innovative thinking as an important prerequisite for the readiness of a scientific and pedagogical worker to participate in innovative activities and create an effective educational process in the conditions of innovative changes.

Key words: *innovation, innovative educational environment, innovative activity, institutions of higher education, innovative project.*

References

1. Horash, K. (2023). Innovatsiina diialnist yak priorytetnyi napriam rozvytku zakladu vyshchoi osvity. [Innovative activity as a priority direction for the development of a higher education institution]. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, Kyiv. Vyp. 23(1), S. 50–60. [in Ukrainian].
2. Zolotukhina, S. T., Ionova, O. M., Luparenko S. Ye., (2021). Aktualni tsinnosti suchasnoi yevropeiskoi osvity [Current values of modern European education]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. Zaporizhzhia : KPU, Vyp. 76. T. 1. S. 42–46. [in Ukrainian].
3. Klimova, H. P., (2015). Paradyhmalni kontsepty innovatsiinoho rozvytku vyshchoi osvity Ukrainy [Paradigmatic concepts of innovative development of higher education in Ukraine]. *Pravo ta innovatsii*. Kharkiv, NDI pravovoho

zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku NAPrN Ukrainy. №1(9). S. 11–18. Retrieved from: <https://openarchive.nure.ua/handle/document/15576> [in Ukrainian].

4. Kremen, V.H. (2020). Innovatsiinst yak vymoha chasu [Innovation as a requirement of the time]. Tovarystvo “Znannia”. Retrieved from: <https://znannya.org.ua/index.php/novini-znannya/nauka-i-suspilstvo/56-filosofiya/286-innovatsijnist-yak-vimoga-chasu> [in Ukrainian].

5. Nikolaiev Ye., Rii H., Shemelynets I. (2023). Vyshcha osvita v Ukraini: zminy cherez viinu: analitychnyi zvit [Higher education in Ukraine: changes due to the war: an analytical report]. Kyiv: Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka, 94 s. Retrieved from: <https://osvitalityka.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf> [in Ukrainian].

6. Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: informatsiino-analitchnyi zbirnyk [Education of Ukraine under martial law: an informational and analytical collection]. (2022). Retrieved from: <http://surl.li/cxswm> [in Ukrainian].

7. T.V. Pysarenko, T.K. Kuranda, O.P. Kochetkova, N.Iu. Shved (2022). Realizatsiia serednostrokovykh priorytetnykh napriamiv innovatsiinoi diialnosti haluzevoho rivnia ta otrymani rezultaty u 2021 rotsi: analitychna dovidka [Implementation of medium-term priority areas of innovative activity at the industry level and the results obtained in 2021: analytical reference] Kyiv, UkrINTEI. 91 s. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/2022/08/08/Analit.dov.Realiz.serednostrok.priorytet.napr.innovats.diyal.2021-08.08.2022.pdf> [in Ukrainian].

8. Ministry of Education and Science of Ukraine (2022). Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2022-2032]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/news/opublikovano-strategiyu-rozvitku-vishoyi-osvity-v-ukrayini-na-2022-2032-roki> [in Ukrainian].

9. Blass, E., Hayward, P. (2014). Innovation in higher education; will there be a role for “the academe/university” in 2025? Retrieved from: <https://doi.org/10.1007/s40309-014-0041-x>

10. Horash K., Trubacheva S., Dubrovina I., Martyniuk T & Martyniuk A. (2022). The evaluation of the school innovative educational environment. Youth Voice Journal. Database right RJ4All Publications (maker) British Library Cataloguing in Publication Data. P. 16-28.

11. OECD (2014). “Environnements pédagogiques et pratiques novatrices”, in Environnements pédagogiques et pratiques novatrices, OECD Publishing, Paris, Retrieved from: <https://doi.org/10.1787/9789264203587-3-fr>

АКТУАЛЬНІ МЕТОДИКИ – ЕФЕКТИВНА ПРАКТИКА

UDC 811.111+81'42

Humeniuk I. I.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Foreign Languages Department
Higher Educational Institution "Podillia State University"
Kamianets-Podilskyi, Ukraine*

E-mail: irynahumenyuk79@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7905-9771

ILLOCUTIVE STRUCTURE OF THE MAIN PART OF DIALOGICAL INTERVIEW TEXTS

Abstract

Examining interview texts from the point of view of structure, semantics, and pragmatics is important because it allows us to clarify the features of secondary and hybrid formation. From the point of view of the general theory of the text, it is very important to develop a prototype model of the interview text, which is used in the modern English-language press. The purpose of this study is to develop a prototypical model of the interview text in order to investigate the discursive, structural, semantic and pragmatic aspects of the interview text in the contemporary English-language press. The article examines the illocutionary structure of the main part of the interview texts. The system of minimal dialogues is an illocutive structure of a dialogic text-interview. The lines are connected by illocutionary relations within the minimal dialogue. The universality of illocutionary relations allows you to determine the boundaries and markers of the beginning and end of minimal dialogues. Text interviews are used by respondents to obtain information and determine their attitude to the interviewer's message. The strategies used by respondents can be conflictual or non-conflictual. Informative techniques include direct questioning, anticipatory response, demonstrating one's ability to conduct a conversation, indicating the inappropriateness of the question, referring to the fact that the interviewer knows the answer to the question, incomplete answer, general answer, counter question, and ignoring the content of the question. If you want to show your attitude to the interviewer's statement, you can use tactics such as direct correlation, explanation, contrast, pointing out that the interviewer's statement is incorrect, explaining why you disagree with him, biased response and silence.

Key words: *general theory of texts, illocutionary relations, text-interview, system of minimal dialogues.*

Introduction. Linguistic research in recent years is characterized by a growing interest among researchers in considering the secondary and hybrid nature of texts, which leads to the relevance of considering dialogical and non-dialogical interview texts in the modern English-language press.

The **purpose** of this paper is to study a prototypical model of the interview text in order to investigate the discursive, structural, semantic and pragmatic aspects of the interview text in the contemporary English-language media.

The analysis of interview texts in structural, semantic and pragmatic aspects is relevant, as it enables the disclosure of the specifics of this type of text as a secondary and hybrid formation. The development of a model of the prototype text-interview in the modern English-language press is important from the point of view of the general theory of the text. Within the framework of communication theory, it is important to clarify the typology of strategies and tactics of the interviewer and the respondent.

When analyzing the actual material, the following **methods** were comprehensively applied in the work: the method of semantic-conceptual modeling, within which the method of frame analysis and the method of building a network of conceptual integration, the method of pragmatic-semantic analysis of speech acts and contextual-situational analysis were used.

Results and Discussion. The main part is a verbal component of the compositional structure of the interview text. The main part, as a rule, is the largest compositional element of the interview text. It is this part that directly develops and concretizes the information presented in the titles and introductory part. The main part of the text reflects the essence of the interview that the respondent gave to the interviewer, that is, it conveys the respondent's message and/or reveals his views and opinions on a particular issue.

The main part of the interview text, as a rule, has the form of a dialogue, since the interview text is a newspaper or magazine article that conveys the content of a journalist's conversation with a certain person, and conducting a conversation is an activity oriented to a communication partner and has dialogic structure by its nature [6]. Among modern linguists, the idea of dialogue as the most natural form of speech is widespread. Dialogue as a universal natural form of human communication is a set of replicas that complement each other and correlate with each other in structural, semantic and functional terms. The dialogic form of interview texts in the press is aimed at creating the effect of probability, truthfulness and uniqueness or novelty of information. It is this form that should show not only the essence of the survey, but also its sequence down to the smallest nuances, which characterize both the course of revealing the topic and the personality of the respondent [2]. Dialogue is counted among linguistic (and non-linguistic) strategies that create the effect of "involvement", which should captivate the reader. "Involvement" is defined as an internal and, even, emotional connection that a person feels, and which connects him with other people, as well as with places, things, thoughts, words, etc. [9]. Dialogue auditorily creates a "scene with characters", a scene that the reader reproduces, and the transmission of thoughts as someone else's speech is an important source of discourse [9, p. 4].

So, dialogue is a common form of the main part of the interview text. The communicative unit of dialogue is a replica. The boundaries of the replica are determined by changing the communicative roles of the interlocutors.

For a linguistic description of the interaction of communicators in a dialogue, it is necessary to select a basic unit that would reflect the communicative activity of all participants of communication at a certain minimum segment of communication. Such a minimal unit is a minimal dialogue unit (minimal dialogue). A minimal dialogue unit is a sequence of replicas of two dialogue participants - the addressee and the addressee, which is characterized by certain features:

- 1) all lines of a minimal dialogue unit are linked by a single topic;
- 2) a minimal dialogue unit begins with an absolutely independent and ends with an absolutely dependent speech act;
- 3) within this sequence of lines, all illocutionary relations are closed;
- 4) in the middle of a given sequence of replicas there is no sequence different from it that would satisfy the conditions (1) – (3).

Illocutionally dependent and illocutionally independent speech acts are speech acts that are connected in a certain speech context by illocutionary relations. The term "illocutive relations" (illocutive forcing) explains the relationship between replicas: it is believed that one replica (or a speech act corresponding to it) illocutionarily causes another (or another speech act). So, an illocutionary independent speech act (at a certain segment of the dialogue) is a speech act whose illocutionary purpose at a certain step is determined exclusively by the intentions of the speaker himself, and an illocutionally dependent speech act (at a certain segment of the dialogue) is a speech act whose illocutionary purpose is completely determined illocutionary purpose of some previous line (from this speech segment).

Relations operating in the space of speech acts are formed not only under the influence of the illocutionary function of speech utterances, but also under the influence of the general laws of dialogue. The latter, in particular, include conversational maxims and the principle of politeness [4].

A speech act is considered illocutionary, completely independent, if there is no such replica in the dialogue that would cause it. Such a speech act is in an illocutionary-strong position. A speech act is considered illocutionary absolutely dependent, if there is no such replica in the dialogue that it would illocutionally cause. As a rule, illocutionary absolutely dependent speech acts are the respondent's lines. The reactive replica is in an illocutionary-weak position, since, first of all, the respondent's replicas are focused on the previous speech act. Let's consider examples of minimal dialogues in dialogic interview texts of the modern English-language press:

NW: *Okay, the first question is easy: Is your real name Roberta?*

BB: *No. It's really Bobbi (Woman Alive 05.2022).*

The initial line is a question and is an illocutionary completely independent speech act: there is no such line in the dialogue that it would cause. The appearance of this question is caused only by the internal intentions of the interviewer. The second cue is caused by the previous one and is an illocutionary absolutely dependent speech act, since there is no such cue in the dialogue that it would cause.

Here is an example of a minimal dialogue with more lines:

NW: *We heard you're having a baby. [Brown and her husband, lawyer and real estate developer Steven Plofker, already have two sons, Dylan, 8, and Dakota, 5.]*

BB: *Yes, my third.*

NW: *Congratulations. Do you know if it's a girl or a boy?*

BB: *It's a boy (Woman Alive 06.2022).*

In the given example, the first replica is illocutionary and completely independent. The response of the respondent Yes, my third is illocutionary dependent on the previous one. Otherwise, the illocutionary relation would be open-ended. The first speech act of the interviewer's next line, *Congratulations*, is an illocutionary absolutely dependent speech act, since there is no such line in the dialogue that it would cause. It is not related to other lines in the dialogue by illocutionary relations. Regarding the second speech act of this line *Do you know if it's a girl or a boy?* - then in the illocutionary sense it is independent: the interviewer was free to choose any type of speech act. Thus, it is an illocutionary completely independent speech act that causes the interlocutor's response and starts the next minimal dialogue unit.

Within the replica of a minimal dialogue, speech acts can also be connected illocutionally (illocutive self-imposed), for example:

“...Writing about the past?”

Yes, know why? Because novelty is coming so quickly these days that only a younger person is able to swallow and digest it, while an older is slower in doing that. Why? An older person has a lot of experience, knows a lot of things and can very well work on more established problems than the young people who do not know enough to do that.

“Well, no, they don't have enough insight of course...”

(Woman Alive 07.2022).

In the presented minimal dialogue, the interviewer's cue (an illocutionary independent speech act) elicits the respondent's response *Yes, know why?*, which is an illocutionary dependent speech act. The next speech act is illocutionally related to the previous one, as it is illocutionally dependent on it.

– *Because novelty is coming so quickly these days that only a younger person is able to swallow and digest it, while an older is slower in doing that. Why?* In turn, the above speech act causes another speech act of the respondent. *An older person has a lot of experience, knows a lot of things and can very well work on more established problems than the young people who do not know enough to do that.* Therefore, in this minimal dialogue, all the speech acts of the respondent are illocutionarily linked within the lines of the speech.

Illocutionary relations do not depend on a specific type of dialogic text, which allows defining the boundaries of minimal dialogic units and describing their internal structure. For this purpose, markers of the beginning and end of minimal dialogue units are highlighted. Markers are linguistic units that perform structuring and organizing functions [5, p. 246], that is, they indicate the type of connection of the marked statement with the immediate context [7, p. 1168], and are characterized by syntactic non-integration into sentences [1, p. 889]. Markers of the beginning and end of minimal dialogue units were studied in various texts.

In the interview texts, markers for the beginning and end of minimal dialogue units are highlighted. **Etiquette greetings** belong to the beginning markers of minimal dialogue units. It should be noted that etiquette greetings do not often occur in this type of text, which is explained by the secondary (derived) nature of the interview text. When transitioning from oral discourse to writing, this text loses a number of characteristics of an oral text, including etiquette greetings. In the case when the interview text contains etiquette greetings, this indicates the intention of the author to provide additional information about the respondent, for example:

Speaker 1: *Well, he's sounding the alarm again this morning. His new book *How to Prevent the Next Pandemic* is out today. It's also been a year of upheaval in his own life after he and Melinda, his wife of 27 years, announced their divorce one year ago today. So, Bill, we have so much to catch up on. It's good to see you. Good morning.*

Bill Gates: Good to see you. (Rev 05.2022).

In this example, the interviewer's cue includes an etiquette greeting that should create the effect of presence. The respondent's reply (an illocutionary absolutely dependent speech act) characterizes the respondent as a witty person. An etiquette greeting is a marker for the beginning of a minimal dialogue. Let's consider another example:

Q: Bonjour, Gérard Depardieu.

A: *Bonjour. Bonjour* (Woman Alive 06.2022).

In the above example, the etiquette greeting carries additional information about the interlocutor, namely: it indicates the nationality of the respondent and creates the effect of presence.

The analysis of the material allows us to conclude that the marker of the beginning of a minimal dialogue is **an address**, for example:

Time: *Chancellor, a lot of people are dissatisfied with reunification, especially in the former East German federal states, where unemployment is high. Why is that?*

Schröder: *There are psychological reasons for this feeling of discontent*

(Woman Alive 04.2022).

It should be noted that both the address and the etiquette greeting usually mark the beginning of the first minimal dialogue unit of the interview text. Exceptions are interviews with several respondents, for example:

Lorna, Susan, what are your backgrounds?

Lorna: *Clothing design. I started when Susan was still in high school. Then we became partners, and she went on to design her own line. I think that's one of the reasons the magazine is so visually appealing* (Woman Alive 02.2022).

This is an example of an interview text with three interviewees and some minimal dialogues in it have an address marker.

Expressions that introduce a new topic of conversation and indicate the previous statements of the respondent (*recently, you said, you have said that, you stated, you were quoted, you have described, you say, etc.*) or other the source of information concerning the respondent (*much has been said about, it's said, you are sometimes called, you are regularly described as, you have a reputation for, there has been a lot of talk/ mean gossip/ reports/ a joke going around that, critics/ some people say etc.*), for example:

Critics say you have a tendency to say yes to everyone: the military, farmers, civil servants, business. Can you be decisive?

I was the army's commanding general, so I'm clearly not soft or a yes man. When I have to decide, I will. The military, for example, needs submarines and a military satellite system. I tell them, yes, but that they will have to wait. We have to consider the Thai economy first. Everyone, even the military, will have to tighten their belts so we can regain financial credibility (Woman Alive 03.2022).

This example is a minimal dialogue that contains an expression that introduces a new topic of conversation and indicates a source of information about the respondent (critics say). The analysis of the studied material shows that such a marker of the beginning of a minimal dialogue is widespread in the interview text. This is due to the interviewer's intention to maintain a positive self-presentation by shifting responsibility for negative information about the respondent to another source. Let's consider another example:

DA: *You mentioned the PDP-10 as a computer that was important to you. In what ways do you think working with that particular machine set you up for the kind of developments that you did later?*

BG: *DEC always named their computers PDP, Programmable Data Processor. It is actually funny, because they kind of skip numbers. PDP-1 was their first. And it is kind of strange, I did a lot of work on the PDP-1, but not until I got to Harvard, late in my career. They had so few computers there, a couple of really decrepit PDP-1s hanging around were the best graphics display machines. Anyway, the PDP-10 which whose predecessor was the PDP-6 very similar and and later called the PDP-20 or DEC 20, and was, in a sense, the first time-sharing system. It was written, well, it was the first...I don't know how they said that? It was DEC's first time-sharing system, in any case. And it was a very good time-sharing system. That means that you could have lots of people working at the same time sharing the storages and the CPU. (Bill Gates Interview <https://americanhistory.si.edu/comphist/gates.htm#tc1>).*

The above minimal dialogue contains an expression that indicates the respondent's own words (*You mentioned*) and introduces a new topic of conversation.

The minimal dialogue beginning markers also include expressions for summarizing what was said or for returning to what was said (*still, how-ever, so, are you saying, I understand that, you are talking about, etc.*). Markers of this type are a signal of a discourse border and the transition of the conversation to another thematic channel - "reintroduction of the topic" [10, p. 91; 3, p. 1328], for example:

David Muir: *I know you have told Palestinian civilians to move to the south. We know that there have been strikes in the South as well. We should just point that out. When you talk about the tactics used by Hamas, the world is aware of those tactics. Are you taking that into account because when you start to see numbers that are difficult to wrap your head around, 10,000 Palestinian civilians, is there a more targeted approach in going after Hamas being explored here to try to minimize the number of Palestinian civilians who are not Hamas, who are not militants, who've lost their lives here?*

Benjamin Netanyahu: *The answer is yes. First of all, I wouldn't take those numbers at face value. I think we have to check them and there are quite a few, several thousand Palestinian combatants there that is Hamas terrorists that are incorporated in those numbers. It's a very tough enemy, but we can't let them have immunity. If we let them have immunity, David, then barbarians win. (Rev 11.2023).*

The marker for the beginning of a minimal dialogue is an expression that should return the respondent to what was said (*you have told*).

Interviewer: *So, you mentioned 'Quora' as your hobby. What is it? A musical instrument?*

Me: *No Sir, it is actually a very popular question-answer site which connects people to people. People can ask the questions as well as answer them.*

Interviewer: *Nice! So, what type of questions?*

Me: *Any type of questions. From childhood, parenting to competitive exams to cracking interviews to world politics. It covers all domains and if not, you can create that domain by asking that type of questions. (Quora 11.2023).*

The expression that sums up what has been said (*So*) is the marker of the beginning of this minimal dialogue.

The study of the material showed that the end of the minimal dialogue, as a rule, is not marked - except for expressions of **agreement** or **disagreement**. If the interviewer's illocutionary claims are satisfied, he moves on to another topic and starts a new minimal dialogue. The markers for the end of a minimal dialogue include the following expressions of agreement or confirmation: *right, yes, absolutely, I'm sure etc.* [8, p. 126–127]; and expressions of disagreement: *no, not in the slightest, наприклад:*

Judy Woodruff: *And are you sharing your view with members of Congress as they face some of these votes in the weeks to come?*

Bill Gates: *Absolutely. I've actually got two topics that I've been in lots of discussions with members of Congress on. One is funding work to avoid having another pandemic. What is the research and things we need to do there? And the President's science advisor, Eric Lander put forward a plan that we worked with him on that's very good there, but it needs to be funded. And then these climate issues, which now is the time to get serious about those things and tap into US innovation power. (Rev 09.2021).*

In the example above, the *Absolutely* confirmation expression marks the end of the minimal dialog. The interviewer's next speech act *I've actually got two topics...* starts a new minimal dialogue unit. Let's consider other examples:

Interviewer: *The oil companies, are you saying that for years, the government relied on them to supply their own data and the consequences?*

Gavin Newsom: *No. They funded science, they funded research with precision and accuracy... (Rev 09.2023).*

– Does public recognition make it more difficult for you to write to your standards?

– *Not in the slightest* (Woman Alive 06.2022).

The expressions of disagreement *No*; *Not in the slightest* are the markers for the end of a minimal dialogue.

Conclusion.

So, the dialogical text-interview is a system of minimal dialogic units that create a static illocutionary structure of the dialog. Within the minimal dialogue units, the replicas of the communicators are connected by illocutionary relations. The universal nature of these connections (their independence from individual dialogue texts) allows us to highlight the limits of minimal dialogues.

Certain linguistic expressions in the text serve as indicators of the limits of the minimal dialogue unit (its beginning and end). Etiquette greetings are among the beginning markers of a minimal dialogue unit; appeal; sentences that introduce a new topic of conversation (indicate the source of information or the respondent's own words); expressions to summarize what was said or to return to what was said. Expressions of agreement and disagreement are markers of the end of a minimal dialogue unit.

Thus, minimal dialogues with a monoact utterance in the initial speech turn are those in which the interviewer uses a prompt to ask a specific, general, or alternative question. A quesitive is a dominant speech act in an interviewer's course if it includes several speech acts. The reader receives additional information from the statements that are part of such speech flow.

The acquired study findings can be applied to additional investigations into the pragmatic, semantic, and structural characteristics of texts of different kinds.

References

1. Caffi, C. (1999). On mitigation. *Journal of Pragmatics*, 31 (7). 881-909.
2. Kholod, O. M. (2012). *Osnovy telezhurnalistyky [Basics of telejournalism]*. Kyiv: KМУ. [in Ukrainian].
3. Kyratzis, A., Ervin-Tripp, S. (1999). The development of discourse markers in peer interaction. *Journal of Pragmatics*, 31 (10). 1321-1338.
4. Leech, J. N. (1983). *Principles of Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Lenk, U. (1998). Discourse markers and global coherence in conversation. *Journal of Pragmatics*, 30 (2). 245-257.
6. *Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky [Scientific notes of the Institute of Journalism]*. (2019). 2 (75). Kyiv. Retrieved from <https://doi.org/10.17721/2522-1272> [in Ukrainian].
7. Redeker, G. (1991). Linguistic markers of discourse structure. *Linguistics*, 29 (10). 1139-1172.
8. Rudyk, I. M. (1998). Movlenniivi kharakterystyky katehoriï pidtverdzhennia ta zaperechennia [Speech characteristics of the categories of confirmation and denial]. *Bulletin of Kyiv State University of Linguistics*, 1 (1). 126-130. [in Ukrainian].
9. Tannen, D. (1992). *Talking Voices: Repetition, Dialogue and Imagery in Conversational Discourse*. New York: Cambridge University Press.
10. Zasekin, S. V. (2001). Dyskursyvni markery koherentnosti anhlovnoho dialohichnoho tekstu: kohnityvni ta prahmatychni aspekty [Discursive markers of coherence of an English dialogic text: cognitive and pragmatic aspects]. *Candidate's thesis*. Lutsk: Lutsk state University [in Ukrainian].

Гуменюк І. І.

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов,

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: irynahumenyuk79@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7905-9771

ІЛОКУТИВНА БУДОВА ОСНОВНОЇ ЧАСТИНИ ДІАЛОГІЧНИХ ТЕКСТІВ ІНТЕРВ'Ю

Анотація

Розгляд текстів-інтерв'ю з точки зору структури, семантики та прагматики є актуальним, оскільки це дозволяє з'ясувати особливості вторинного та гібридного утворення. З погляду загальної теорії тексту дуже важливо розробити модель прототипу тексту-інтерв'ю, яка використовується в сучасній англомовній пресі. Метою даного дослідження є дослідження прототипної моделі тексту-інтерв'ю, щоб визначити дискурсивні, структурні, семантичні та прагматичні аспекти тексту-інтерв'ю в сучасній англомовній пресі. У статті розглядається ілокутивна структура основної частини текстів-інтерв'ю. Система мінімальних діалогів є ілокутивною структурою діалогічного тексту-інтерв'ю. Репліки пов'язуються ілокутивними відносинами в межах мінімального діалогу. Універсальність ілокутивних відносин дозволяє визначити межі та маркери початку та кінця мінімальних діалогів. Текстові інтерв'ю використовуються респондентами для отримання інформації та визначення свого ставлення до повідомлення інтерв'юера. Стратегії, які використовують респонденти, можуть бути конфліктними або неконфліктними. Методи інформування включають пряму відповідь на запитання, випереджувальну відповідь, демонстрацію власної здатності вести бесіду, вказівки на недоречність запитання, посилання на те, що інтерв'юер знає відповідь на його запитання, неповну відповідь, загальну відповідь, зустрічне запитання та ігнорування змісту запитання.

Ключові слова: загальна теорія текстів, ілокутивні відносини, текст-інтерв'ю, система мінімальних діалогів.

Список використаних джерел

1. Caffi, C. (1999). On mitigation. *Journal of Pragmatics*, 31 (7). 881-909.
2. Холод, О. М. (2012). *Основи тележурналістики*. Київ: КМУ.
3. Kyratzis, A., Ervin-Tripp, S. (1999). The development of discourse markers in peer interaction. *Journal of Pragmatics*, 31 (10). 1321-1338.
4. Leech, J. N. (1983). *Principles of Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Lenk, U. (1998). Discourse markers and global coherence in conversation. *Journal of Pragmatics*, 30 (2). 245-257.
6. *Наукові записки Інституту журналістики*. (2019). 2 (75). Київ. Режим доступу: <https://doi.org/10.17721/2522-1272>
7. Redeker, G. (1991). Linguistic markers of discourse structure. *Linguistics*, 29 (10). 1139-1172.
8. Рудик, І. М. (1998). Мовленнєві характеристики категорії підтвердження та заперечення. *Збірник праць Київського державного лінгвістичного університету*, 1 (1). 126-130.
9. Tannen, D. (1992). *Talking Voices: Repetition, Dialogue and Imagery in Conversational Discourse*. New York: Cambridge University Press.
10. Засєкін, С. В. (2001). Дискурсивні маркери когерентності англomовного діалогічного тексту: когнітивний та прагматичний аспекти. *Автореф. дис. ... канд. філол. наук*. Луцьк: Луцький державний університет.

УДК 004:37.091.32:811.111:378(477)

Роляк А. О.

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри іноземних мов
ЗВО «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: rolyakangel@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-0283-6157

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЕКТНОЇ МЕТОДИКИ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Анотація

У статті проведено аналіз сучасних технологій, які використовуються на заняттях англійської мови, що базуються на проектній методіці та проводяться в українських вищих навчальних закладах технічного профілю. Автор вважає, що проектне навчання з використанням ІКТ допомагає учням усвідомлювати реальні процеси, проживати конкретні проблемні ситуації і долучатися до проникнення в глибини явищ. Дослідження проводилося з використанням різноманітних методів аналізу навчальних програмних документів, наукової літератури, «мозкового штурму», власного досвіду, опитування кількох сотень студентів, викладачів українського, а також світового освітнього середовища. У результаті проведеного аналізу дослідник приходить до висновку, що навчальний процес при використанні проектних технологій і ресурсів глобальної мережі будується на логіці діяльності, яка має особистісне значення для студента, підвищує його мотивацію до навчання. Алгоритм побудови уроків англійської мови з використанням ІКТ у проектній діяльності описано нижче. Один урок може складатися з кількох міні-проектів залежно від мети та структури навчального матеріалу. У цей період студенти можуть використовувати Інтернет ресурси для формулювання обґрунтованої відповіді на отримане запитання. Проектне навчання ставить перед викладачами виклик — спонукати студентів самостійно мислити, знаходити й розв'язувати проблеми, залучати знання з різних галузей науки й техніки, в тому числі з використанням сучасних ІКТ. Щоб досягти цього, необхідно трансформувати технологічно опосередковані відносини між учителем і учнем. Планування проектної діяльності на уроках англійської мови з використанням сучасних засобів навчання та комп'ютерних технологій сприяє розвитку культурних і комунікативних навичок як за участю вчителя, який виступає в ролі консультанта й фасилітатора, так і за активного сприяння студентів, які беруть участь у проекті.

Ключові слова: проектне навчання, англійська як друга мова, інформаційно-комунікативні технології, сучасні засоби навчання.

Вступ. Людство вступило в нову еру, яку, на відміну від «індустріальної епохи», називають «інформаційною». Ця нова ера ставить не тільки перед суспільством, але й перед освітою нову ціль – підготувати учнів до життя в інформаційному суспільстві, яке швидко змінюється [3]. У сучасному світі, де процес появи нових знань знаходиться під шаленим прискоренням, постійно виникає потреба в нових професіях і постійному підвищенні кваліфікації. Ключову роль у вирішенні цих проблем відіграє здатність сучасної людини критично мислити, володіти інформаційно-комунікаційними технологіями, щоб постійно розвиватись та наповнювати свою професійну діяльність новітніми знаннями [11]. Адже, на сучасному етапі розвитку студенти – майбутні працівники виробничої сфери вже не можуть бути простими реципієнтами інформації. Вони повинні вміти накопичувати, відбирати та аналізувати інформацію, отриману з різних джерел, створюючи власні нові знання, які надалі допоможуть їм формувати професійні компетенції [9]. Отже, підготовка майбутнього спеціаліста має орієнтувати його не на пасивне засвоєння знань, а на творче, активне виконання проектних завдань у взаємодії та співпраці з іншими суб'єктами навчання. Саме тому з кожним днем методологія проектів все частіше використовуються в освітньому процесі, оскільки дозволяє створити умови для розвитку комунікативних здібностей, побудови інформаційної культури особистості, а також для формування таких соціально значущих персональних якостей, як активність, самостійність, креативність, здатність адаптуватися до швидкоплинних умов суспільства та світу [7].

Матеріали і методи. Методологія представленої роботи детальна і ґрунтовна. Дослідження проводилося з використанням різноманітних методів аналізу навчальних документів, наукової літератури, «мозкового штурму», особистого досвіду, опитування кількох сотень студентів, викладачів українського, а також європейського та американського освітніх середовищ. Порівняння, дедукція, узагальнення та абстрагування – це основні компоненти, застосування яких стало невід'ємним під час проведеного аналізу наукової літератури, програмних документів та узагальнення отриманих даних.

Щоб дослідити методіку використання проектного навчання на заняттях англійської мови в закладах вищої освіти в сучасному українському середовищі, було проведено ґрунтовний порівняльний аналіз сучасної наукової літератури, який показав, що кількість досліджень на тему застосування проектної методології, значно зросла. Результати показують, що предмет педагогічних практик із використанням проектів як ключової техноло-

гії у процесі підготовки спеціалістів все більше досліджується європейськими (С. Howe, K. Littleton, Monrad M., Merete A.K., Newell R. J.) та українськими (В. М. Аніщенко, М. В. Артюшина, Т. М. Герлянд, Н. В. Кулалаєва, Г. М. Романова, М. М. Шимановський) вченими. Крім того, європейські науковці розглядають проєтно-орієнтоване навчання як ключову стратегію інтерактивного підготовки майбутніх спеціалістів, що реалізується в більшості вищих навчальних закладів технічного профілю світу [6].

Обговорення та результати. Загальноприйняте визначення проєктного навчання полягає у ідеї, що це методологія, застосування якої дає можливість студентам певний час досліджувати конкретні, поставлені викладачем, питання чи проблеми, вживаючи сучасні технології, з метою отримати потрібні знання та навички [5]. Суть проєктного навчання з використанням сучасних технологій полягає в тому, що студенти в процесі роботи над конкретним проєктом з використанням освітніх ресурсів мережі Інтернет досягають реальні процеси, живуть у конкретних ситуаціях, долучаються до проникнення в глибини явищ, конструюють нові процеси та об'єкти. Навчальний процес при використанні проєктних технологій і ресурсів глобальної мережі будується в логіці діяльності, яка має особистісне значення для студента, підвищує його мотивацію до навчання [8]. На вузівських науково-орієнтованих уроках інтегрований підхід до розробки навчальних проєктів сприяє збалансованому розвитку основних фізіологічних і психічних функцій студента [1]. Глибоке, усвідомлене засвоєння базових знань забезпечується шляхом їх універсального використання в різних ситуаціях на теоретичних і практичних заняттях.

Крім того, слід підкреслити гуманістичний зміст проєктного навчання, який полягає у розвитку творчого потенціалу студентів і власне націлений на: 1) підвищення впевненості студентів у своїх силах; 2) розвиток командного духу, з такими необхідними соціальними навичками, як комунікабельність, вміння спілкуватися та співпрацювати; 3) передбачення механізму розвитку критичного мислення, вміння самостійно шукати шляхи вирішення поставленого завдання (наприклад, за допомогою інформації в Інтернеті) і робити висновки; 4) вдосконалення дослідницьких навичок студентів (включаючи визначення проблеми, добір інформації з літератури та Інтернету); 6) підвищення спостережливості та уважності до деталей, уміння будувати гіпотези, узагальнювати та аналітично мислити [10].

Насправді, на сучасному етапі методи проєктного навчання значною мірою включаються майже в кожне щоденне заняття. Залежно від дидактичних вимог та етапу заняття, викладач може творчо підходити до вибору та створення варіантів проєктів, а також способів організації роботи учнів у групі [4]. Основними особливостями організації проєктної діяльності на занятті з англійської мови є: а) взаємозалежність; б) особиста відповідальність кожного члена команди за власні успіхи та успіхи одногрупників; в) спільна навчальна, пізнавальна, аналізуюча, творча діяльність; г) реалізація соціалізуючих функцій успішного спілкування; д) загальна оцінка результатів командного проєкту [2].

Існує велика кількість методів і прийомів використання проєктів на різних заняттях. Нижче описано алгоритм побудови уроків англійської мови з використанням ІКТ у проєктній діяльності. У цій частині нашого дослідження ми повинні підкреслити, що один урок може складатися з кількох міні-проєктів залежно від мети та структури навчального матеріалу. Для прикладу візьмемо тему проєкту «Сучасні технології в нашому житті». Першим кроком є формулювання загального завдання. Для цього загальна тема проєкту розбивається на кілька підтем. Студенти працюють у співпраці. Другим кроком є об'єднання студентів у міні-групи для роботи над навчальним матеріалом підтеми. Основний принцип поділу студентів – рівень знань у всій групі. Дуже часто студенти з вищими рівнями поєднуються з учнями з нижчими. У ході цієї частини уроку кожна група отримує одне завдання, яке є невід'ємною частиною спільного проєкту, над яким працює вся група. Причому, один із етапів проєкту може виступати як окреме завдання. Отже, базова тема «Сучасні технології в нашому житті» складається з п'яти основних питань, які є міні-проєктами кожної студентської групи. Вони такі: 1) Що таке «технологія»?; 2) Що таке сучасні освітні технології?; 3) Чи можна комунікацію назвати технологією?; 4) Що таке штучний інтелект?; 5) Чи можна прожити без сучасних технологій? У підсумку кожна група залучається до розв'язування обраного питання. У групі студенти самостійно визначають ролі кожного у виконанні спільного завдання. При цьому виконання будь-якого завдання пояснюється вголос учнем і контролюється всією групою [8]. У цей період студенти можуть використовувати Інтернет-ресурси для формулювання обґрунтованої відповіді на отримане запитання. Потім, під час третього кроку, кожен студент розповідає решті групи все нове, про що дізнався сам. Таким чином, група виконує подвійне завдання: академічне і соціальне [12].

Міні група може розбити проєкт на окремі завдання для кожного учня. На четвертому етапі за підсумками обговорення в групі складається загальний план дій та карта проєкту, які мають бути представлені на уроці з використанням ІКТ. Під час п'ятої фази роботи над проєктом кожен учень окремо та вся команда звітують та роблять висновки. Саме на цьому етапі розвивається вміння грамотно користуватися джерелами інформації, оцінювати їх достовірність, співвідносити нову інформацію з раніше набутими знаннями, уміння правильно організувати інформаційний процес [10]. Кінцева фаза складається з процесу збору всіх міні-проєктів у загальне дослідження та підведення підсумків.

Висновки. Таким чином, навчання засноване на проєктах на уроках англійської мови будується на ідеї, яка становить суть поняття «проєкт» – його прагматична спрямованість на результат, який можна отримати, розв'язуючи конкретну практично чи теоретично значущу проблему [8]. Цей результат можна побачити, осмислити і

застосувати в реальній практичній діяльності. Ці дії на занятті англійської мови полягають у спілкуванні англійською мовою. Крім того, наші студенти завдяки успішній комунікації та використанню ІКТ досягають подвійної мети, що включає не лише практику мовлення, а й отримання науково обґрунтованої інформації. Для досягнення такого результату необхідно трансформувати технологічно-опосередковані відносини між викладачем і учнем [3]. Такі умови ставлять перед викладачами завдання навчити студентів самостійно мислити, знаходити та розв'язувати проблеми, залучаючи для цього знання з різних галузей науки і техніки, в тому числі з використанням сучасних ІКТ, розвиваючи вміння прогнозувати результати та можливі наслідки різних рішень, уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Список використаних джерел

1. Веретенников В.І., Тарасенко Л.М., Гевлич Г.І. Управління проектами: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 280 с.
2. Пехота О.М. Освітні технології: навчально-методичний посібник / за ред. О.М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2004. 256 с.
3. Роліак А.О. Новітні трансформації в педагогічній освіті епохи постмодернізму: данський контекст. *Наука XXI ст.: виклики та перспективи*: колективна монографія / за заг. ред. В.В. Іванишин. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2021. С. 179-191
4. Теорія і практика проектного навчання у професійно-технічних навчальних закладах: монографія / В. М. Аніщенко та ін.; за заг. ред. Н. В. Кулалаєвої. Житомир: «Полісся», 2019. 208 с.
5. Шацька З. Я. Впровадження проектних технологій в діяльність ВНЗ: переваги та недоліки. *Вісник КНУТД. Серія «Економічні науки»*. 2015. С. 374–383.
6. Educational Dialogues: Understanding and Promoting Productive Interaction / C. Howe & K.Littleton (Eds.). London : Routledge, 2010. 368 p.
7. Monrad M. & Merete A.K. Problem-Based Learning in Social Work Education: Students' Experiences in Denmark. *Journal of Teaching in Social Work*. 2017. Vol. 37. № 1. P. 71–86. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/08841233.2016.1271382>
8. Newell R. J. Passion for learning: How project-based learning meets the needs of 21st-century students. Manchester: R&L Education, 2003. 136 p.
9. Ogienko O., & Rolyak A. Humanization as the basic tendency of teacher education: European context. *Education and Cultural Change: European Conference on Educational Research (ECER)*, Helsinki, Finland, 23-27 August 2010 Helsinki, 2010. P. 232–239.
10. Orchestrating inquiry learning / K. Littleton, E. Scanlon & M. Sharples (Eds.). Abingdon: Routledge, 2012. 240 p.
11. Roliak A. Digital tools in project-oriented English language teaching of students in management. *Scientific Collection «InterConf+»*. 2023. Vol.143. №. 30. P. 113–119.
12. Roliak A., Dutka H., Mylytsya K., Matiienko O., Oliinyk N. Problem-based Learning in Pedagogic Tertiary Education: European Context Through Denmark Environment. *Independent Journal of Management & Production*. 2021. Vol.12. № 3. P. 1071–1084. DOI: <https://doi.org/10.14807/ijmp.v12i3.1521>

Roliak A. O.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Docent, Associate Professor of Foreign Languages Department
Institution of Higher Education “Podillya State University”
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: rolyakangel@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-0283-6157*

APPLICATION OF PROJECT METHODOLOGY IN ENGLISH LANGUAGE LESSONS: THE UKRAINIAN CONTEXT

Abstract

The subject of the paper is the employment of contemporary technologies in Ukrainian higher technical education institutes' project-based English classes. According to the author, project-based learning that incorporates ICT enables students to participate in the penetration into the depths of phenomena, live out specific problem scenarios, and become aware of genuine processes. The research was carried out utilizing a variety of techniques, including document analysis of educational programs, scientific literature, brainstorming, tutors' experiences, the interviewing of several hundred students, Ukrainian teachers, and the global educational environment. The analysis leads the researcher to the conclusion that the educational process employing project technology and the resources of the international network is founded on the logic of activities that are important to the researcher personally. In project activities, the author outlines the algorithm for building English classes utilizing contemporary technologies. Depending on the goal and layout of the instructional material, a session may include a number of mini-projects. Students can use this time to research the question that has been assigned to them via online resources. Teachers who practice project-based learning face difficulties getting their students to think critically, seek out solutions to issues, and draw on knowledge from a range of science and technology disciplines, including the use of contemporary ICT. Transforming the digitally mediated relationship between instructor and student is important to accomplish this. Moreover, the study has demonstrated the application of contemporary teaching methods, computer technology, and project activities in English sessions help students strengthen their communication and cultural abilities as well as develop their critical thinking and problem-solving abilities.

Key words: project-based learning, English as a second language, information and communication technologies, modern teaching aids.

References

1. Veretennykov, V.I., Tarasenko, L.M., & Hevlych, H.I. (2006). *Upravlinnia proektamy: navchalnyi posibnyk [Projects management: educational manual]*. Kyiv: Tsentri navchalnoi literatury [in Ukrainian].
2. Pechota, O.M. (Eds.). (2004). *Osvitni technologii: navchalno-metodychnyi posibnyk [Educational technologies: teaching and methodical manual]*. Kyiv: A.S.K. [in Ukrainian].
3. Roliak, A.O. (2021). Novitni transformatsiiv pedagogichnii osviti epochy postmodernizmu: danskyi contectst [New transformations in pedagogical education of the Postmodernism Era: Danish context]. *Nauka XXI st.: vyklyky ta perspektyvy – Science of XXI cent.: challenges and prospects: collective monograph* (pp. 179–191). Ternopil: Osadtsa Yu.V. [in Ukrainian].
4. Anishchenko, V.M. (Eds.) (2019). *Teotia I practyca proectnogo navchannia u profesiino-technichnykh navchalnykh zakladah: monohraphiia [Theory and practice of project training in vocational schools: monography]*. Zhytomyr: Polissia [in Ukrainian].
5. Shatska, Z. J. (2015). Vprovadzhenia proectnykh technologii u dialnist VNZ: perevahy ta nedoliky [Implementation of project technologies in universities: advantages and disadvantages]. *Visnyk KNUTD. Seria: "Economichni nauky" - Bulletin KNUTD. Series "Economic sciences"*, 374–383 [in Ukrainian].
6. Howe, C., & Littleton, K. (Eds.). (2010). *Educational Dialogues: Understanding and Promoting Productive Interaction*. London: Routledge.
7. Monrad, M., & Merete, A.K. (2017). Problem-Based Learning in Social Work Education: Students' Experiences in Denmark. *Journal of Teaching in Social Work*, 1(37), 71–86. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/08841233.2016.1271382>
8. Newell, R. J. (2003). *Passion for learning: How project-based learning meets the needs of 21st-century students*. Manchester: R&L Education.
9. Ogienko, O., & Rolyak, A. (2010). Humanization as the basic tendency of teacher education: European context. Proceedings from *Education and Cultural Change: European Conference on Educational Research (ECER)*. (pp. 232–239) Helsinki.
10. Littleton, K., Scanlon, E., & Sharples, M. (Eds.). (2012). *Orchestrating inquiry learning*. Abingdon: Routledge.
11. Roliak, A. (2023). Digital tools in project-oriented English language teaching of students in management. *Scientific Collection «InterConf+»*, 30 (143), 113 – 119. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf>.
12. Roliak, A., Dutka, H., Mylytsya, K., Matiienko, O., & Oliinyk, N. (2021). Problem-based Learning in Pedagogic Tertiary Education: European Context Through Denmark Environment. *Independent Journal of Management & Production*, 3 (12), 1071–1084. DOI: <https://doi.org/10.14807/ijmp.v12i3.1521>

УДК 378:619

Токарчук Т. С.

кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
доцент кафедри гігієни тварин та ветеринарного забезпечення кінологічної служби
Національної поліції України
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: ttocarchuk@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6030-0572

ІНОЗЕМНА МОВА В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ ФАРМАКОЛОГІЇ МАЙБУТНІМИ ЛІКАРЯМИ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ

Анотація

Вплив війни на освіту в нашій країні – це питання, яке потребує аналізу та обговорення, оскільки від нього залежить культурне майбутнє як країни загалом, так і наступних поколінь.

Сьогодні знання іноземних мов – це, перш за все, ключ до успіху та нових можливостей, які відкриваються перед людиною і робить її фізичний та духовний світ набагато кращим, цікавішим, та, в умовах глобалізаційних процесів, які відбуваються у сучасному світовому суспільстві, є просто необхідним компонентом професійної діяльності фахівця будь-якого рівня, будь-якої сфери. Швидкий плин потоку суспільства, пов'язаний із освітньо-економічною ситуацією, розвитком передових технологій, сучасністю кожного зокрема, що потребує нових, більш адаптованих, інтегрованих, мобільних вимог до професійної підготовки майбутніх фахівців із різних спеціальностей і вчасності ветеринарного спрямування. На сьогодні, в умовах війни, цінними є здобувачі аграрних закладів освіти, які здатні до розкриття власного потенціалу та самореалізації. Тому перед науково-педагогічними працівниками постає велика відповідальність та уміння застосувати професійні навички і знання, підібрати правильний алгоритм майстерності подачі інформації та підхід до кожного майбутнього фахівця. Оскільки, завдяки викладачу країна отримує самодостатніх, конкурентоспроможних та впевнених у собі і своїх силах спеціалістів.

Ключові слова: ветеринарна фармакологія, викладання, сучасні тенденції, іноземна мова, мобільність, партнери.

Вступ. Ідея інтеграції знань з давніх часів цікавила вчених. Так, видатний мислитель і педагог Ян Амос Коменський на основі власної педагогічної практики ще у XVII ст. дійшов висновків про необхідність навчати «всіх усього». Як вважав Я.А. Коменський, все, що взаємопов'язане у природі, має викладатися у подібному зв'язку, а важливою умовою створення цілісної системи знань є встановлення зв'язків між навчальними предметами. До ідеї міжпредметної інтеграції після Коменського зверталися різні педагоги [9, с. 145].

Швидкий плин потоку суспільства, пов'язаний із освітньо-економічною ситуацією, розвитком передових технологій, сучасністю кожного зокрема, що потребує нових, більш адаптованих, інтегрованих, мобільних вимог до професійної підготовки майбутніх фахівців із різних спеціальностей і вчасності ветеринарного спрямування. Формування повного спектру світогляду таких спеціалістів є невід'ємна частина сучасної педагогіки. Важливим є не лише професійні навички викладача та різноманітне забезпечення із ветеринарної фармакології, але і його ерудованість у сучасних тенденціях галузі. Так як англійська мова виступає загально прийнятим засобом комунікації в цілому світі, то, виникає питання підготовки фахівця у закладі вищої освіти. Оскільки комунікація є процесом «обміну інформації як усно, так і письмово» [10, с. 207], робимо висновок, що англійська комунікація є здатністю сприймати, відтворювати, продукувати інформацію англійською мовою; відповідно, має «інтегрувати всі види мовленнєвої діяльності: слухати, говорити, читати, писати» [10, с. 207].

Сьогодення диктує нам свої вимоги щодо високого рівня освіти, що насамперед передбачає створення умов для розвитку й самореалізації працівника як особистості, адже на сучасному етапі розвитку більшості країн світу випускні кампанії розглядають не просто як можливість вищих навчальних закладів поповнити державні ряди «робочої сили», а як виток бурхливого та стрімкого росту соціально та економічно активних верств населення, що можуть бути задіяними одночасно в багатьох сферах виробничого процесу та суспільних відносинах [1, с. 136–141; 2, с. 141–146].

Багато уваги зараз приділяють співпраці із зарубіжними партнерами, не лише стосовно наукових досліджень, а й для обміну досвідом. Власне підвищення ефективності вивчення навчальної дисципліни «Ветеринарна фармакологія» із залученням міжнародного досвіду спонукає здобувачів до проблемно-пошукових завдань. Як наприклад, бінарна чи гостьова лекція за участю лектора – іноземця. Важливими моральними аспектами формування сучасного глобального світогляду здобувачів вищих навчальних закладів є забезпечення умов для оволодіння міжнародними мовами і сучасними засобами спілкування та доступу до інформаційних джерел; урахування індивідуальних особливостей кожного здобувача, але в контексті колективізму; навчання сумісному розв'язанню практичних ситуацій; виховання у майбутніх фахівців відкритості до нових знань, конструктивного ставлення до здобутих досягнень в будь-яких куточках світу, расової та національної толерантності тощо [8].

Метою статті є визначення та обґрунтування ролі іноземної мови у процесі вивчення конкретної навчальної дисципліни, адже вже при ознайомленні здобувачів з першими лекціями ветеринарної фармакології вони зустрічаються із латинню, а саме назви лікарських засобів, термінологією, в рецептурі.

Основна частина. Сучасний розвиток науки і практики зумовлює необхідність вносити корективи у підготовку та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників із наближенням їх освіти до міжнародних потреб. Тому, якість освіти у вищих навчальних закладах треба покращувати шляхом ефективного забезпечення якості навчального процесу, інтегрувати сучасні наукові підходи у практику викладання, забезпечувати високий професіоналізм викладачів, у тому числі їх знання англійської мови, створювати навчально-методичні бази в усіх освітніх галузях, зокрема і ветеринарній. Відомо, що ветеринарний лікар безпосередньо має справу з тваринним світом, чим опосередковано і впливає на життя та здоров'я людей.

Освітній процес організовується з урахуванням наявного науково-педагогічного потенціалу, матеріальної і навчально-методичної бази університету, з урахуванням можливостей сучасних інформаційних технологій навчання та орієнтується на формування освіченої, розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності, швидкої адаптації до змін і розвитку в соціально-культурній сфері, в галузях техніки, технологій, системах управління та організації праці в умовах ринкової економіки [6].

Тому при вивченні такої дисципліни як «Ветеринарна фармакологія» метою є формування у майбутніх фахівцях ветеринарної медицини глибоких знань фармакології лікарських засобів, їх механізму дії, опанування технології виготовлення лікарських форм, виписування рецептів, знати класифікацію лікарських засобів за фармакологічними групами з метою застосування їх у фармакотерапії, навчити абстрактного мислення, аналізу і синтезу, застосовувати знання у практичних ситуаціях, знання та розуміння предметної області та розуміння професії, навички використання інформаційних і комунікаційних технологій, проводити дослідження на відповідному рівні, приймати обґрунтовані рішення, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт, вміти спілкуватися з нефахівцями своєї галузі (з експертами з інших галузей), здатність працювати в міжнародному контексті, а значить розуміти іноземну мову, розуміти та встановлювати особливості будови і функціонування клітин, тканин, органів, їх систем та апаратів організму тварин, планувати, організовувати та реалізовувати заходи з лікування тварин, хворих на незаразні, інфекційні та інвазійні хвороби, розробляти стратегії безпечного, санітарно-обумовленого утримання тварин, володіти знаннями з біобезпеки, біоетики та добробуту тварин, розробляти стратегії профілактики хвороб різної етіології, оберігати довкілля від забруднення відходами тваринництва, а також матеріалами та засобами ветеринарного призначення, здійснювати просвітницьку діяльність серед фахівців, працівників галузі та населення.

А для цього слід ознайомлюватися із зарубіжним досвідом надання освітніх послуг, адже на сьогодні в нашій державі все ще існує суперечність між вимогами сучасного суспільства до підготовки висококваліфікованих лікарів ветеринарної медицини та недостатнім рівнем їх практичної підготовки, а також між застарілими формами, методами та засобами навчання і потребами вищих ветеринарних закладів у їх вдосконаленні [7].

Висновки. Таким чином навчальна дисципліна «Ветеринарна фармакологія» є такою, що має міжпредметні зв'язки та реалізує їх із більшістю іноземних мов.

Випускники університету часто займають керівні посади як в українських, так і в іноземних компаніях, організаціях, підприємствах, господарствах. Працюють у державних органах влади та в різних Міністерствах країни. Використання англійської мови в навчальному процесі лікаря ветеринарної медицини дає можливість заявити про себе та свою спроможність. Інтеграція професійних дисциплін у процес навчання іноземної мови сприятиме набуттю здобувачами важливих кваліфікаційних знань і вмінь, які сприятимуть їх конкурентно спроможності на ринку праці.

Список використаних джерел

1. Батечко Н.Г. Підготовка викладачів вищої школи в умовах магістратури: теоретико-методологічні засади: монографія. Едельвейс, 2014. 708 с.
2. Корсак К.В. Світова вища освіта. Порівняння і визнання закордонних кваліфікацій і дипломів: монографія. Арго, 1997. 207 с.
3. Про вищу освіту № 1556-VII [Текст] : [закон України : офіц. текст: за станом на 1 липня 2014 року]. К.: Голос України, 2004. № 35-36 (499-500). 64 с.
4. Про ветеринарну медицину [Текст] : [закон України : офіц. текст: за станом на 15 січня 2014 року]. Паливода А. В., 2014. 92 с.
5. Береза В. І. Методика навчання ветеринарних дисциплін. Аграрна освіта, 2009. 193 с.
6. Кваша С.М. Положення про організацію освітнього процесу в Національному університеті біоресурсів і природокористування України. ЦП «Видавничий центр НУБіП України» 2015. 47 с.
7. Лашкул В. А. 16Аналіз процесу навчання майбутніх лікарів ветеринарної медицини у вищому аграрному закладі освіти в аспекті формування професійно-етичної компетентності. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія 2015. Вип. 208 (2). С. 156-172
8. Александрова А. В. Формування сучасного глобального світогляду студентів медичних вищих навчальних закладів. Науковий вісник Харківський національний медичний університет
9. Горбань О.Д. Інтегрований підхід до вивчення іноземної мови у ЗВО. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2020 № 1(19). С. 144-148.
10. Панасенко Є.О. До проблеми професійної англомовної комунікації публічних управлінців в Україні. Держава та регіони. Сер. Державне управління. 2018. Вип. 1. С. 205-208.

Tokarchuk T. S.

*Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Animal Hygiene and Veterinary Support of the Canine Service
of the National Police of Ukraine
Institution of Higher Education "Podilskyi State University"
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: ttocarchuk@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6030-0572*

A FOREIGN LANGUAGE IN THE PROCESS OF STUDYING VETERINARY PHARMACOLOGY BY FUTURE DOCTORS OF VETERINARY MEDICINE**Abstract**

The impact of the war on education in our country is an issue that needs analysis and discussion, as the cultural future of the country as a whole and future generations depends on it.

Today, the knowledge of foreign languages is, first of all, the key to success and new opportunities that open up to a person and make his physical and spiritual world much better; more interesting, and, in the conditions of globalization processes taking place in the modern world society, it is simply a necessary component of the professional activity of a specialist at any level, in any field. The rapid flow of the flow of society, associated with the educational and economic situation, the development of advanced technologies, the modernity of each in particular, which requires new, more adapted, integrated, mobile requirements for the professional training of future specialists from various specialties and the timeliness of the veterinary direction. Today, in the conditions of war, graduates of agricultural educational institutions who are capable of revealing their own potential and self-realization are valuable. Therefore, scientific and pedagogical workers face a great responsibility and the ability to apply professional skills and knowledge, to choose the right algorithm of mastery of information presentation and approach to each future specialist. Because, thanks to the teacher, the country receives self-sufficient, competitive and self-confident specialists.

Key words: *veterinary pharmacology, teaching, modern trends, foreign language, mobility, partners.*

References

1. Batechko N.G. (2014). Pidhotovka vykladachiv vyshchoi shkoly v umovakh mahistratury: teoretyko-metodolohichni zasady: monohrafiia [Training of higher school teachers in the conditions of the master's degree: theoretical and methodological principles: monograph]. Edelweiss. 708 p. [in Ukrainian].
2. Korsak K.V. (1997). Svitova vyshcha osvita. Porivniannia i vyznannia zakordonnykh kvalifikatsii i diplomiv: monohrafiia [World higher education. Comparison and recognition of foreign qualifications and diplomas: monograph]. Argo. 207 p. [in Ukrainian].
3. On higher education No. 1556-VII: [law of Ukraine: official. text: as of July 1, 2014]. K.: Voice of Ukraine, 2004. No. 35-36 (499-500). 64 p. [in Ukrainian].
4. About veterinary medicine: [law of Ukraine: official. text: as of January 15, 2014]. K.: Palivoda A. V., 2014. 92 p. [in Ukrainian].
5. Bereza V. I. (2009). Metodyka navchannia veterynarnykh dystsyplin [Methods of teaching veterinary disciplines]. V. I. Bereza, L.L. Bilan, M.I. Tsvilikhovskyyi. K.: Agrarian education. 193 p. [in Ukrainian].
6. Kvasha S.M. (2015). Polozhennia pro orhanizatsiiu osvithnoho protsesu v Natsionalnomu universyteti bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy [Regulations on the organization of the educational process at the National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine]. K., CPU "Publishing center of NUBiP of Ukraine". 47 p. [in Ukrainian].
7. Lashkul V. A. (2015). Analiz protsesu navchannia maibutnykh likariv veterynarnoi medytsyny u vyshchomu ahramnomu zakladi osvity v aspekti formuvannia profesiino-etychnoi kompetentnosti [Analysis of the education process of future doctors of veterinary medicine in the higher agricultural educational institution in the aspect of formation of professional and ethical competence]. *Scientific Bulletin of the National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine. Series: Pedagogy, psychology, philosophy*. Vol. 208 (2). P. 156-172 [in Ukrainian].
8. Aleksandrova A. V. Formuvannia suchasnoho hlobalnoho svitohliadu studentiv medychnykh vyshchykh navchalnykh zakladiv [Formation of the modern global outlook of students of medical higher educational institutions]. *Scientific Bulletin Kharkiv National Medical University*. [in Ukrainian].
9. Gorban O.D. (2020). Intehrovanyi pidkhid do vyvchennia inozemnoi movy u ZVO [An integrated approach to learning a foreign language at higher education institutions]. *Bulletin of Alfred Nobel University. Series "Pedagogy and Psychology"*. *Pedagogical sciences*. No. 1(19) P. 144-148. [in Ukrainian].
10. Panasenko E.O. (2018). Do problemy profesiinoi anhlomovnoi komunikatsii publichnykh upravlintsiv v Ukraini [To the problem of professional English communication of public managers in Ukraine]. *State and regions. Ser. Governance*. Issue 1. P. 205–208. [in Ukrainian].

УДК 37.013-053.5(082)

Керничний С. П.*кандидат ветеринарних наук, доцент,
кафедра ветеринарного акушерства, внутрішньої патології та хірургії
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»**Кам'янець-Подільський, Україна**E-mail: serhii.kernychnyi@gmail.com**ORCID: 0000-0003-2756-4079*

СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ВЕТЕРИНАРНОГО АКУШЕРСТВА, ГІНЕКОЛОГІЇ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ ВІДТВОРЕННЯ ТВАРИН ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація

Ветеринарна репродуктологія в сучасному світі вимагає високого рівня професійної підготовки та навичок у випадках, коли йдеться про здоров'я та життя тварин. З плином часу та розвитком сучасних технологій змінюються і методи викладання для студентів ветеринарних факультетів закладів вищої освіти. Освітні інституції активно впроваджують нові підходи та технології для навчання майбутніх ветеринарних лікарів, щоб вони були готові до сучасних викликів у сфері тваринництва.

Останнє десятиріччя характеризується стрімким впровадженням великої кількості віртуальних технологій у різні сфери діяльності людини. Автором описано інноваційні технології, що спрямовані на підвищення ефективності навчання, допомагають студентам отримати комплексні знання та навички, необхідні для успішної практики у ветеринарній сфері; обґрунтовано засоби забезпечення доступу студентів до сучасних технологій навчання, які дають змогу закладам вищої освіти відгукуватись на виклики сучасності та формувати кваліфікованих фахівців, здатних впроваджувати інновації у галузі ветеринарної медицини. Зокрема, такі засоби і технології як віртуальна реальність дозволяють студентам експериментувати та вправно виконувати маніпуляції без реальних ризиків для тварин, що допомагає уникнути можливих помилок та непередбачених ускладнень у майбутньому, включаючи підвищення безпеки практикуючих лікарів, покращення психомоторики студентів та зменшення ризиків помилок під час реальних процедур.

У статті обґрунтовано поєднання дистанційного та очного навчання, широкого використання у освітньому процесі інтерактивних лекцій, симуляційних тренажерів та 3D-технологій, мультимедійних матеріалів, онлайн-ресурсів тощо.

***Ключові слова:** ветеринарне акушерство, інтерактивні лекції, сучасні методи, мультимедійні матеріали, онлайн-ресурси, освітній простір.*

Вступ. Під впливом інформаційних факторів в освіті сформувалася компетентнісна парадигма, за якою здійснюється перехід від концепції «освіта на все життя» до концепції «освіта впродовж життя». У свою чергу інформатизація змінює освітню систему з орієнтацією на нову інформаційну культуру, підвищення доступності якісної освіти шляхом розвитку дистанційного навчання та засобів інформаційної підтримки освітнього процесу сучасними інформаційними і телекомунікаційними технологіями [3, с. 232].

Національна стратегія розвитку освіти визначає напрямки перебудови вітчизняної освіти у зв'язку з необхідністю інтеграції в європейський і світовий освітній простір, приведення вищої освіти до європейських стандартів, урізноманітнення моделей організації освітнього процесу [4].

Метою статті є визначення та обґрунтування сучасних методів і технологій викладання ветеринарних дисциплін пов'язаних із відтворенням тварин є забезпечення здобувачів вищої освіти комплексною та інноваційною підготовкою, спрямованою на формування глибоких теоретичних знань, високих практичних навичок та розвиток критичного мислення.

Ці методи сприяють створенню професіоналів, здатних ефективно вирішувати виклики ветеринарної медицини, використовуючи сучасні технології, інтерактивні підходи та практичний досвід. Головною метою є підготовка фахівців, які зможуть впроваджувати інновації та вносити вагомий внесок у сферу ветеринарної репродуктології на міжнародному рівні.

Основна частина. Швидкі темпи науково-технічного прогресу, інноваційні технології виробництва, процеси глобалізації та євроінтеграції висувають нові вимоги до освітян, науковців та фахівців, зокрема галузі тваринництва. Ветеринарна медицина належить до тих галузей науки і практичних знань, де проблемам розробки та впровадження сучасних методів профілактики та лікування тварин завжди приділяли належну увагу [5, с. 5]. Увесь цей інноваційний поступ неможливий без одержання якісної освіти.

А тому, заклади вищої освіти мають іти у ногу із сучасними тенденціями в освітньому просторі та використовувати новітні методи навчання здобувачів вищої освіти.

Традиційні методи навчання ґрунтуються на інформаційно-ілюстративній діяльності викладача (розповідь, демонстрація, лекція) і репродуктивній діяльності студентів. Знання даються в «готовому» вигляді, тому

в здобувачів переважно працює асоціативна пам'ять. Головний недолік традиційних методів навчання – отримання студентами знань-копій, які швидко забуваються і не пов'язуються із застосуванням їх на наступних курсах [6]. Тому традиційні лекції та викладання мають замінюватись більш інтерактивними методами, відкритим навчанням. Таке навчання дозволяє студентам брати участь у дискусіях, обговореннях та вирішенні кейсів. Цей підхід не лише сприяє засвоєнню теоретичних знань, але й розвиває аналітичне мислення та навички прийняття рішень у реальних ситуаціях.

На ветеринарних факультетах вже досить давно використовують з навчальною метою муляжі, препарати систем та органів, манекени тварин тощо. Для більш наочного навчання у розпорядженні викладачів та студентів музеї: анатомії, паразитології, патанатомії та інші.

Але варто зазначити, що сучасні світові підходи та технології які використовуються при вивченні ветеринарії сягнули значних висот у напрямку інновацій.

Один із передових підходів у сучасному навчанні, зокрема при вивченні акушерства, гінекології та біотехнології відтворення тварин – використання симуляційних тренажерів та віртуальної реальності. Симуляційне навчання (від лат. *Simulatio* – імітація, удавання) – метод навчання, в основі якого полягає імітація будь-якого фізичного процесу за допомогою штучної системи. Оволодіння клінічними навичками завдяки використанню манекенів – симуляторів [1, с. 130–134].

Студенти отримують можливість вправно виконувати процедури та операції на віртуальних моделях тварин, що дозволяє їм розвивати не лише теоретичні знання, але й практичні навички перед тим, як вони зіткнуться з реальними пацієнтами. Студенти можуть виконувати різноманітні акушерсько-гінекологічні процедури, від набуття навичок штучного осіменіння тварин, вивчення маніпулювання акушерськими інструментами до виконання складних операцій, усе це у віртуальному середовищі, що дозволяє поглибити їхні практичні навички.

Цей метод дозволяє зменшити ризик помилок та допомагає студентам відчувати себе більш впевнено при виконанні реальних маніпуляцій. При цьому, якщо окремі симулятори для відпрацювання найпростіших практичних навичок у деяких навчальних закладах використовувалися давно, то впровадження складних віртуальних симуляторів і системи управління їхнім застосуванням в освіті з'явилися лише впродовж останнього десятиліття.

В Україні є вже достатньо досвіду щодо впровадження нових імітаційних технологій у медичній освіті [1, с. 3–7]. Симуляційні тренажери дозволяють студентам детально вивчати анатомічні структури та фізіологічні особливості, розглядаючи їх у віртуальному середовищі перед переходом до роботи з реальними тваринами.

Віртуальна реальність дозволяє студентам експериментувати та вправно виконувати маніпуляції без реальних ризиків для тварин. Це допомагає уникнути можливих помилок та непередбачених ускладнень у майбутньому, включаючи підвищення безпеки практикуючих лікарів, покращення психомоторики студентів та зменшення ризиків помилок під час реальних процедур.

Наступним кроком при опануванні знань з ветеринарного акушерства, гінекології та біотехнології відтворення є здобуття практичного досвіду на роботі з реальними тваринами, який власне є невід'ємною частиною курсу. Тому для забезпечення сучасної, якісної освіти викладачі велику увагу приділяють співпраці з фермами та ветеринарними клініками, де студенти можуть стажуватися та працювати під керівництвом досвідчених фахівців. Це допомагає здобувачам відчути себе в реальному робочому оточенні та засвоїти практичні навички. Більше того, згадані установи мають найновіше діагностичне обладнання, інструменти та засоби для лікування тварин тощо.

Також завдяки розвитку інформаційних технологій, студенти мають доступ до різноманітних мультимедійних матеріалів та онлайн-ресурсів. Платформи для дистанційного навчання, відеоуроки, вебінари та інтерактивні завдання дозволяють студентам самостійно вивчати матеріал та вдосконалювати свої знання в будь-який зручний для них час.

Висновки. Сучасні методи викладання ветеринарного акушерства активно впроваджуються в освітній процес для здобувачів вищої освіти. Інноваційні технології, спрямовані на підвищення ефективності навчання, допомагають студентам отримати комплексні знання та навички, необхідні для успішної практики у ветеринарній сфері. Забезпечуючи студентам доступ до сучасних методів вивчення, заклади вищої освіти відгукуються на виклики сучасності та формують кваліфікованих фахівців, здатних впроваджувати інновації у галузі ветеринарної медицини.

Список використаних джерел

1. Симуляційне навчання в системі підготовки медичних кадрів: матеріали І навч.) метод. конф., присвяченої 212) й річниці від дня заснування ХНМУ (Харків, 30 лист. 2016 р.) / кол. авт. – Харків : ХНМУ, 2016. 188 с.
2. Інтерактивна лекція, або як перетворити виклад матеріалу на досвід навчання. Блог Центру навчальних та інноваційних технологій УКУ: [сайт]. URL: <https://ceit-blog.ucu.edu.ua/vykladannya/interaktyvna-lektsiya-abo-yak-peretvority-vyklad-materialu-na-dosvid-navchannya/>
3. Цюняк О.П., Розлуцька Г.М. Змішане навчання як інноваційна форма організації освітнього процесу в закладах вищої освіти. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2021. Вип. 2(49). С. 232-235.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. *Верховна Рада України. Указ президента*: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>.
5. Лашкул В. А. Формування професійно-етичної компетентності майбутніх лікарів ветеринарної медицини : дис. Канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2016. 215 с.
6. Традиційні методи навчання. URL: <http://multycourse.com.ua/ua/page/19/67> (дата звернення 08.12.2023)

Kernychny S. P.

*Ph.D. Vet. Sciences, Associate Professor
Department of Veterinary Obstetrics, Internal Pathology and Surgery
Institutsion of Higher Education «Podilskyi state university»
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: serhii.kernychnyi@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2756-4079*

MODERN METHODS OF TEACHING VETERINARY OBSTETRICS, GYNECOLOGY AND BIOTECHNOLOGY OF ANIMAL REPRODUCTION FOR HIGHER EDUCATION STUDENTS

Abstract

Veterinary reproductive medicine in today's world requires a high level of professional training and skills when it comes to the health and life of animals. With the passage of time and the development of modern technologies, teaching methods for students of veterinary faculties of higher education institutions are also changing. Educational institutions are actively implementing new approaches and technologies to train future veterinarians so that they are ready for modern challenges in the field of animal husbandry.

The last decade is characterized by the rapid introduction of a large number of virtual technologies in various spheres of human activity. The author describes innovative technologies aimed at increasing the effectiveness of education, helping students to acquire comprehensive knowledge and skills necessary for successful practice in the veterinary field; the means of ensuring students' access to modern learning technologies, which enable higher education institutions to respond to the challenges of modern times and to form qualified specialists capable of implementing innovations in the field of veterinary medicine, are substantiated. In particular, such tools and technologies as virtual reality allow students to experiment and skillfully perform manipulations without real risks to animals, which helps to avoid possible errors and unforeseen complications in the future, including increasing the safety of practicing doctors, improving psychomotor skills of students and reducing the risks of errors during real procedures.

The article substantiates the combination of distance and face-to-face learning, the wide use of interactive lectures, simulation simulators and 3D technologies, multimedia materials, online resources, etc. in the educational process.

Key words: *veterinary obstetrics, interactive lectures, modern methods, multimedia materials, online resources, educational space.*

References

1. Simulation training in the system of training medical personnel: L educational materials) method. conference, dedicated to the 212th anniversary of the founding of KhNMU (Kharkiv, November 30, 2016) / col. Author. Kharkiv: KhNMU, 2016. 188 p. [in Ukrainian].
2. Interactive lecture, or how to turn the presentation of the material into a learning experience. Blog of the Center for Educational and Innovative Technologies of UCU: [site]. Retrieved from: <https://ceit-blog.ucu.edu.ua/vykladannya/interaktyvna-lektsiya-abo-yak-peretvoryty-vyklad-materialu-na-dosvid-navchannya/> [in Ukrainian].
3. Tsyunyak O.P., Rozlutska H.M. (2021). Zmishane navchannia yak innovatsiina forma orhanizatsii osvithnoho protsesu v zakladakh vyshchoi osvity [Blended learning as an innovative form of organization of the educational process in higher education institutions]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series "Pedagogy. Social work"*. Issue 2(49). P. 232-235. [in Ukrainian].
4. Verkhovna Rada of Ukraine (2013). Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku [National strategy for the development of education in Ukraine for the period until 2021]. Presidential decree: [site]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text> [in Ukrainian].
5. Lashkul V. A. (2016). Formuvannia profesiino-etychnoi kompetentnosti maibutnikh likariv veterynarnoi medytsyny [Formation of professional and ethical competence of future doctors of veterinary medicine]. Dissertation Candidate of Sciences: 13.00.04. Kyiv. 215 p. [in Ukrainian].
6. Traditional teaching methods. Retrieved from: <http://multycourse.com.ua/ua/page/19/67> [in Ukrainian].

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

УДК 94:304,44(477. «17, 18»)

Боднар А. М.

*кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри права, професійної та соціально-гуманітарної освіти
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»*

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: bodnar.alla@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6725-3625

Белінська Л. М.

викладач історії,

*ВСП «Кам'янець-Подільський фаховий коледж харчової промисловості
національного університету харчових технологій»*

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: ludmilabelinska9@gmail.com

ХАРАКТЕРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В СПРЯМОВАНOSTІ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ПОДІЛЬСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ НАПРИКІНЦІ XVIII – В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ.

Анотація

Український народ до середини XIX ст. пережив буржуазно-демократичні рухи пов'язані з розвитком науки та техніки. Передусім суспільство підняло питання про піднесення освіти та народного шкільництва. Поділена на частини Україна не могла забезпечити своєму народові належний освітній рівень. Народ був приречений на той мінімум знань, який допомагав владі безперешкодно привласнювати його працю, пригнічувати його здатність до опору. Побоюючись поширення визвольних ідей, царизм всіляко гальмував освіту народу.

У 1804 році була видана постанова про заборону вчитись українською мовою. Тому національні школи на Україні були категорично заборонені.

Жорстоко переслідувалось усе місцеве, українське: мова, пісні, народний епос. У даній статті здійснена спроба аналізу освітнього рівня населення Подільської губернії з часу приєднання до складу Російської імперії до середини XIX ст.

Ключові слова: *знання, заклади освіти, сім'я, освітньо-побутовий, Поділля.*

Вступ. Актуальність даної теми полягає в тому, що вона стосується досі ще мало вивчених, але важливих для історичної науки проблем. Геополітичні зміни в Європі наприкінці XVIII ст. мали безпосередній вплив на політичну, суспільно-економічну, культурну, духовну, освітню ситуацію на території Правобережної України. В історії цієї галузі Подільського краю був започаткований новий період, зумовлений його приєднанням до Російської імперії. Адже поряд із процесами колонізації та окатоличення тут розгорнулися процеси русифікації, поширення і консервування феодально-кріпосницьких відносин, які не лише гальмували, але й відкинули назад її соціально-становий і господарсько-економічний розвиток. Відбувалося державне підпорядкування північно-східній метрополії, яке спричинило занепад мережі навчальних закладів.

Мета роботи. відтворити всю складність і суперечливість перетворень у сфері освіти Подільської губернії наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст. та розкрити її місце в суспільному житті краю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мережа учбових закладів Поділля наприкінці XVIII ст. була вкрай жакливою. Очолювана П. В. Заводовським російська комісія по вивченню стану освіти на Правобережній Україні констатувала, що 18 листопада 1801 року на Поділлі не було початкових освітянських закладів, які б навчали дітей грамоті.

У своїй діяльності навчальні заклади переживали всезростаючу залежність і контроль з боку російської влади і посилення польського впливу, особливо католицької церкви. Зі страху перед революцією Павло I заборонив використання у навчальних закладах всіх книг, виданих під впливом «французької революції». Через рік для того, щоб жоден опозиційний голос не порушив ідейних підвалин російського деспотизму, імператор заборонив усі закордонні книги і навіть ноти. У зв'язку з цим 1801 р. в школах Поділля було проведено ревізію підручників. У ході перевірки з'ясувалося, що у Барському училищі в користуванні перебувало 12 екземплярів книг із Краківської академії, пронизаних антимонархічними ідеями. Всіх їх вилучили з навчального закладу і заборонили для будь-якого використання у навчальному процесі в наступні роки; після війни з Наполеоном цензура на навчальну літературу стала ще більш жорсткою і суворою.

Важливим засобом, який стимулював успішність учнів, були екзамени, під час яких перевірялись знання учнів. Вони проводились наприкінці кожної третини навчального року і називалися вони «внутрішніми» (перед різдвяними та великодними канікулами) і «зовнішніми» (напередодні літніх канікул). Такі екзамени заохочували не тільки до навчання, але й до хорошої поведінки. На екзаменах був присутній один із членів семінарського правління, переважно ректор чи інспектор семінарії. Перевірка екзаменів, як правило, завершувалася конкретними вказівками щодо усунення недоліків навчальної роботи.

В училищах діяв принцип залишення невстигаючих на другий рік у тих класах, в яких вони навчалися. Крім того, організовувалися так звані причетницькі класи, в яких учні не ставили великих цілей у досягненні освіти, а готувалися до майбутньої посади причетника. Переведення в такий клас здійснювалося за вказівкою правління семінарії і регламентувалося училищним статутом. Право навчатися у причетницьких класах мали лише учні середніх і вищих відділень та учні, які закінчили курс навчання в училищі, але не були удостоєні переведенням у семінарію [4, с. 13].

Широке застосування в училищах мали різного роду покарання учнів: у вигляді стояння на колінах, залишення без обіду і особливо ударів різками. В 1827 р. з дирекції і учителів училища брали підписку про те, що вони не будуть допускати покарань дітей різками, цьому послужив вчинок інспектора семінарії Г. Левицького, який карав учнів тілесними прочуханами. Незважаючи на це, покарання учнів різками все ж таки продовжувалось. У 1832 р. наглядач училища Г. Левицький був звільнений за жорстоке ставлення до учнів. В Барському училищі покарання учнів різками продовжувало застосовуватися до 1854 р., а в Кам'янецькому – до 1865 р.

Основний тягар розвитку народної освіти на території Поділля лягав на церкву. У парафіях при храмах функціонували школи для початкової освіти місцевих жителів. Священики та під їх наглядом дяки ширили початкову освіту, вчили дітей читати та писати. Кожна школа залежала від місцевого архієрея, який дбав про її матеріальне становище, забезпечення науковими силами та справу освіти й виховання учнів. Через те кожна з них мала багато свого індивідуального. Одноманітного характеру вони стали набувати тільки в самому кінці XVIII ст., коли шкільну справу взяв у свої руки російський Св. Синод. Зрозуміло, важливим питанням для цих шкіл були грошові засоби, матеріальне забезпечення. Держава на них нічого не виділяла, і вони існували завдяки місцевим пожертвам. Головним джерелом для їхнього утримання були монастирські маетки (розташовувалися вони у монастирях), прибутки з яких були не завжди достатні.

У парафіяльних училищах могли навчатись різностатеві діти, хлопчики – не молодші семи років, а дівчатка – не старше одинадцяти років. Із вступників на навчання не брались ніякі кошти. В училищах навчали: Закону Божому, церковному співу, чистописанню, арифметики, і обов'язково по півгодини в день вивчати карту Росії, знайомлячи з її природними властивостями.

Вчителів для середніх навчальних закладів у першій половині XIX століття готували у Волинському ліцеї в місті Кременець (діяв з 1819 по 1831 рр.), а з 1834 р. – у Київському університеті святого Володимира, Ніжинському ліцеї, пізніше – в Ніжинському історико-філологічному інституті. Значна частина випускників цих закладів працювала у школах Поділля. У парафіяльних училищах учителями, як правило, були звільненні зі служби чиновники, недоучки різних навчальних закладів, відставні солдати, писарі, які не знали педагогіки. У багатьох училищах педагогами працювали випускники духовних училищ, рідше – семінарій, але й вони займалися учительською діяльністю радше для отримання місця священика або дяка. Тому основу педагогічних кадрів у народних школах складали особи, які не закінчували навчального закладу або, у кращому випадку, були відраховані з нього і мали досить поверхову уяву про методику викладання.

Учителі (із членів кліру), підручники (церковно-богослужбові книги) та сам характер тодішньої освіти зв'язували українську школу з церквою, а тому парафіяльні храми, монастирі та єпископські кафедри були тими осередками, де містилися школи, які були далекими від шкіл нашого часу своєю організацією, методами, порядками та завданнями навчання. Описуючи навчальні методи місцевого учителя дяка Івана, один подільський священик на початку XIX ст. в своїх спогадах зауважував, що той вимагав від учнів голосного, докладного й виразного читання, щоб воно при Апостолах було співучим, «у всім іншим рівним, як струна». При співі вчитель дуже пильнував, щоб учні дивилися «до Бога», тобто вгору. І всі його вихованці, навіть священики, переймали цей спосіб: при співі підіймали високо голову і співали з глибоким почуттям. В обсяг співу входили також домашні духовні пісні, яких тодішні дяки знали дуже багато. Але не всі вчителі мали такий освітньо-методичний рівень, як названий дяк. Найчастіше ними були малотямущі дяки, що суворістю намагалися приховати своє незнання й знущалися над своїми учнями [3, с. 10–17].

З огляду на тодішню дорожнечу (спеціальних шкільних підручників не існувало) підручниками служили звичайні церковно-богослужбові книги. Після вивчення азбуки та складів (буквара) учні приступали до їх читання. Першою такою книгою був Часослов, який містив у собі всі ті елементи богослужіння, що повсякденно вживалися під час відправ. За Часословом приходила черга до Псалтиря. Вслід за цим вивчали «Апостол» – богослужбову книгу, що складалася з книги Діянь Апостольських і листів Апостольських [2, с. 121–123]. Далі для охочих використовували інші богослужбові книги, перекладну та оригінальну літературу.

Історичні умови релігійного і національного життя мешканців Подільського краю, засудженого як і всіх українців Російської імперії, на вікову боротьбу за віру і народність, сприяли виникненню просвітительських інституцій на релігійно-національній основі. Польський уряд підтримував існування православних шкіл при церквах із вчителями з священників і дячків. Саме такі школи найбільше підходили для простого селянства [2, с. 93–94]. Як свідчать архівні матеріали, ці школи лягли тяжким ярмом на плечі приходських священників. На їх відкриття не було ні приміщення, ні коштів. Тому не всі священники мали змогу відкривати парафіяльні школи.

Діти духовенства у своїй більшості навчались дома, за місцем проживання, спочатку в школах дячків, а потім при церквах під керівництвом священників та інших, які знали святе письмо і церковне богослужіння. Їх освіта обмежувалась виключно релігійними поняттями, вивченням Біблії та церковних богослужінь.

Причетники були ще менш забезпеченні і не мали можливості утримувати своїх дітей в училищі та оплачувати їх навчання. Тому вони переважно вчилися у батьків церковному читанню та співу і навіть не мріяли про заможніше життя своїх родин.

Щоб примусити священників і причетників віддавати дітей в духовні училища для отримання освіти вживалися спеціальні заходи. За розпорядженням єпархіальних властей благочинні вели облік синів священників та причетників із зазначенням їх віку і через духовні правління направляли списки в училище. Більш системного характеру ця робота набрала після поділу єпархії на училищні округи та запровадження за нею з боку духовних правлінь, керівництва семінарій і духовних училищ [7, с. 108–110].

В 1819 р. постановою архієпископа Іоанікія «ставилось в обов'язок духовним правлінням єпархії щорічно представляти списки синів церковнослужителів від 8 до 16 років від народження, які не навчалися в училищах, щоб вони навчалися вдома, а у вересні кожного року прибували в повітові та парафіяльні (школи) училища для випробувань у домашній підготовці». Тоді ж була видана програма для домашнього навчання дітей. Після випробувань діти, що навчалися вдома, отримували свідоцтва із зазначенням предметів для майбутніх випробувань і визначення ступеня їх засвоєння на екзаменах.

Характерно, що батьки, родичі або опікуни власноручно рувалися підписами за навчальні успіхи дітей і за своєчасне прибуття їх на випробування. Курс домашнього навчання полягав у підготовці для вступу в 1 чи 2 класи парафіяльного училища. А діти в домашніх умовах вивчали чистописання, російське і слов'янське читання, початки арифметики та Закону Божого. Навчання в оселях батьків і родичів в основному продовжувалося 2–4 роки. Після цього діти поступали в 1 або 2 клас парафіяльного училища [1, с. 118].

До того ж рівень освіченості самих священно-та церковнослужителів у багатьох випадках не відповідав вимогам до вчителів парафіяльних училищ. Це було відомо й Синоду, який, щоб хоч якось подолати цю невідповідність, запровадив порядок, згідно з яким священнослужителі та церковнослужителі, які навчалися у духовних училищах чи семінаріях, мали навчати в сільських училищах не лише дітей парафіян, але і неосвічених причетників, готуючи їх собі в помічники та наступники.

За таких умов не викликає здивування, що народна освіта в краї була в занедбаному стані. Тогочасна система освіти і політика царизму в цій галузі спрямовувалась на те, щоб тримати трудящих у темряві і покорі. Царський уряд робив усе, щоб народні маси залишалися неписьменними. Шлях до освіти був відкритий дворянству, чиновництву, духівництву. Міністр народної освіти О. Шишков, підкреслюючи становий характер освітньої політики царизму, у 1824 р вказав: «Навчати грамоти весь народ... завдало б більше шкоди, ніж користі». До того ж царський уряд, проводячи великодержавницьку політику і придушуючи українську культуру, не допускав в Україні навчання в школах українською мовою.

По всій Росії не вистачало шкіл і вчителів, навчання велось на низькому рівні, проводилась політика обмеження доступу бідноти до всіх типів шкіл, не допускалось навчання рідною мовою. Чиновницький апарат міністерства «народної освіти» не дуже старався нести освіту в народні маси.

Входження до Російської імперії означало для України втрату самобутності української освіти, набуття нею рис уніфікованої імперської системи.

Починаючи з кінця XVIII ст., імперська влада намагалася знищити не тільки традиційну українську освіченість, але й народне шкільництво. Конфіскація земельних маєтків в українських монастирів була відчутним ударом для українських шкіл, занепад яких входив у плани царського уряду.

Політика, що проводилася російським самодержавством, призвела до загального падіння рівня освіченості та грамоти подолян. Це впливало з того, що найнижчою і найслабшою ланкою системи освіти, яка формувалася в краї, було початкове навчання, зокрема парафіяльні училища, що не мали ні матеріальної бази, ні належного забезпечення учительськими кадрами. Тим більше, що їх утримували за рахунок казни та на кошти парафіян.

Нові ідеї урядової політики в галузі освіти – «російські засади православ'я, самодержавства і народності» – почали здійснюватись із 1833 р. при міністрі освіти С. Уварові. Ця позиція стала обґрунтуванням дворянсько-монархічної ідеології у даний період. Виховання будувалось на релігійній та християнській моралі, відданості царю і монархічному способу управління, а в свідомість мешканців вселяли покірність та ненависть до революційних ідей [6, с. 139–140].

Освітня політика російського царизму щодо Поділля зумовлювалась значною мірою специфікою краю. Правобережжя тривалий час перебувало під владою Польщі і Литви. Неабиякий вплив мало католицьке шкільництво (єзуїтське, уніатське, василіанське), яке навіть після приєднання Поділля до Росії продовжувало до початку 30-х р. XIX ст. займати домінуюче становище [12].

У ході релігійних перетворень одночасно відбувалася трансформація освітнього рівня корінних мешканців Правобережжя. Важливо підкреслити, що не менш вагомою причиною, що гальмувала освітній процес, було існування кріпацтва. Ситуація ускладнювалась тим, що ставлення самих парафіян до освіти їхніх дітей було далеко неоднозначним; надто поширеною була думка про те, що навчання має негативні наслідки, оскільки відволікає учнів від сільськогосподарської праці. Кріпаки не хотіли віддавати своїх дітей на навчання, тому що це не змінювало їх підневільного життя. Селяни цілими днями працювали безкоштовно на панщині, а діти повинні були доглядати худобу, птицю, молодших братів і сестер. Це робили діти, яким, відповідно, навчатися було ніколи. Селяни вважали, що освіта – це прикрий додаток до панщини, який забирає робочу силу з господарства. Поміщики, в свою чергу, дивились на освіту своїх «холопів» як на даремну трату часу. Їм було переважно все-рівно – письменними чи безграмотними селянами збирається врожай на їхній ниві. Польські пани змушували залежних від них священиків припиняти в школах заняття від ранньої весни до пізньої осені. Освітній процес у подільських селах уповільнювало і те, що не було дієвої державної підтримки. З огляду на всі ці обставини духовні правління в своїх рапортах у консисторію серед причин відсутності шкіл при церквах називали небажання парафіян віддавати своїх дітей до школи, протидію і свавілля поміщиків, нестачу приміщень, підручників тощо. Доступ селянських дітей до вищих ланок освіти всіляко обмежувався.

Брак шкільних приміщень, навчальної літератури обмежували доступ українській дитині до знань, а серед народу сіяли недовіру до тогочасної системи освіти. Подільський люд був позбавлений елементарних знань і свобод, зростало його зубожіння. Матеріальні нестатки, безперспективність освіти простих селянських дітей стали причиною масового відходу їх від школи. З архівних джерел ми дізнаємось, що батьки досить часто сплачували штрафи, щоб дітей не віддавати до школи [1, с. 117].

Діти перш ніж прийти до школи виховувалися батьками й приносили до неї закладений ними світогляд, а він у заможних верств Правобережжя був пропольським. Ось як описав цю ситуацію в 1833 р. попечитель Київського навчального округу С. фон-Братке: «... те відчуття фанатизму та брехливого патріотизму, яке з самого ніжного віку плекається у дітей, стає непереборною перешкодою зближення місцевих мешканців з російськими... за незначним винятком усі діти з цими почуттями вступають до училищ і через це всякий вплив на них є досить проблемним» [8, с. 54–60].

Вагоме місце трудового виховання підростаючого покоління в регіоні відзначав великий український мислитель і поет Т. Шевченко (1814–1861). Зокрема, він наголошував, що праця займала головне місце в житті українських родин, що без праці людина втрачає всі людські риси. Він змалював життя родини звичайних сільських трудівників, де хоча й панувала бідність, проте щоденна праця дорослих була прикладом для дітей. У творах «Музикант», «Художник» з усією силою наголошував, що саме простим людям властиві найкращі риси: працьовитість, благородство душі, справжній гуманізм, що моральна чистота властива головним чином людям праці. Т. Шевченко проникливо, дзеркально точно, з біллю та тривогою в серці відтворив в одній фразі становище і ті процеси, що відбувалися у шкільництві регіону в першій половині XIX ст.: «І чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь...». Ми в своїй основній масі цю знамениту фразу українського генія сприймали як настанову чи пораду. Проте висловлена у 1845 р. вона давала пояснення того, що школа була не лише засобом впливу колонізаторів, а й чинником загрозливої для українців кризи національної ідентичності, посилення процесів денационалізації, виведення їх за межі національних ідейно-сміслових координат. Адже вчили чужі і чужому – чи то поляки, чи то росіяни, чи то іноземні гувернери. І вчили, щоб виховати покірних і послушних рабів. Можливо, саме тому подоляни, як і всі українці, з недовірою ставились до створюваних визволителями-колонізаторами навчальних закладів, мужньо обороняючи свою внутрішню свободу навколо тотального поневолення. Але вчитись треба було, адже незнання лише закріплювало та посилювало гноблення [10, с.43-44]. Тим більше, що всупереч освітній політиці царизму, серед педагогів були й свідомі українці, такі, як молодший учитель Кам'янець-Подільської гімназії П. Чуйкевич – випускник Київського університету, приятель М. Костомарова, П. Куліша і Т. Шевченка. А відтак серед подолян були талановиті учні, у тому числі С. Руданський, М. Некрасов, брати Гогоцькі, М. Леонтович тощо.

Висновки. Аналіз документальних джерел, опублікованих етнографічних та етнологічних праць свідчить, що у зазначений період селяни православної і римо-католицької віри мали більше спільного, ніж відмінного, перебуваючи у добросусідських відносинах. Одні й другі їли однаковий хліб, одягалися в подібний одяг, підпирзувалися однаковим поясом, мешкали в однакових хатах, розмовляли однією малоросійською (українською) мовою, співали тих же народних пісень, водили між собою хліб-сіль, вступали між собою у шлюб. Значна частина

католиків не знали та не вміли розмовляти польською, за винятком загальнонавчаних слів, головним чином, привітань. Українські католики з простих людей не «чуждилися своїх православних собратів» [11], брали участь один в одного на різних okazіях: родинних, хрестинах, шлюбах, похоронах тощо – як рідні, сусіди, куми, свати і т.п.

Місцева адміністрація приділяла деяку увагу покращенню народної освіти на Поділлі. Про це свідчить листування директора училищ Подільської губернії з попечителем Санкт-Петербурзького навчального округу, в якому згадується про можливість відкриття шкіл із безкоштовним навчанням, але під суворим наглядом. Але чи такі школи були відкриті в повіті, невідомо, бо немає ніяких документів. Крім того, органи «народної освіти» не спішили їх відкривати. Церкви і монастирі виступали як джерело морального гніту народних мас. Крім того, проповідуючи покірність господарям і вірність царю, служителі релігійного культу були великими землевласниками і жорстоко гнобили трудящих. Виступи селян Кам'янецького повіту, як і селян всієї України, були прямим наслідком їх важкого життя. Вони справили вирішальний вплив на суспільний розвиток, розхитуючи основи феодально-кріпосницького ладу.

Список використаних джерел

1. Боднар А. М. Шкільництво Подільської губернії в інкорпораційній політиці самодержавства наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки / [редкол.: А. Г. Філінок (відп. ред.) та ін.] – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. – Вип. 9:– С. 117-126.*
2. Боднар А. М. Конфесійна зумовленість трансформацій закладів освіти Подільської губернії наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст. *XX Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації». Збірник матеріалів конференції №20, 2016 р., м. Переяслав-Хмельницький. С. 80-83.*
3. Бовуа Д. Шляхтич, кріпак і ревізор. Польська шляхта між царизмом та українськими масами (1831-1863). К.: ИНТЕЛ, 1996. – 415 с.
4. Біднов В. Школа й освіта на Україні. Українська культура: Лекції за ред. Дмитра Антоновича / Упор. С. В. Ульяновська; Вст. ст. І. М. Дзюби; Перед. слово М. Антоновича; Додатки С. В. Ульяновської, В. І. Ульяновського. К.: Либідь, 1993. С. 64.
5. Дорошенко Д. Історія України: У 2-х т. К.: Глобус, 1991. Т. 2. 349с.
6. Огнева О. Тадеуш Чацький в історії Волині Zamojszczyzna i Wołyń w minionym tysiącleciu. Historia, kultura, sztuka. Konferencja naukowa. – Zamość, 2000. S. 139-140.
7. Павлюк В. В. Стан польської освіти на Правобережній Україні на початку XIX ст. *Національні меншини Правобережної України: історія і сучасність: Науковий збірник: Серія «Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині». – Житомир, 1998. Т. 18. С. 108-110.*
8. Поліщук М. С. Учителські семінарії в Правобережній Україні в другій половині XIXст. *Український історичний журнал.* 1994. №4. С.54-60.
9. Сірополко С. Історія освіти в Україні – К.: Наук. думка. 2001. 912 с.
10. Степовик Д. Церква в кайданах. Боротьба українських християн за свою самобутність у XIX ст. К.: Фондація ім. О. Ольжича, 1996. С. 43-44.
11. Таскін О. Юзефград-Балта: Історія заснування і розвитку Балти у версії дослідника URL: <http://www.balta.od.ua/history/yuzefgrad-balta-istoriya-osnovaniya-i-razvitiya-balty-v-versii-issledovatelya-aleksandra-taskina.html>.

Bodnar A. M.

*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Law,
Professional and Social and Humanitarian Education
Institution of Higher Education "Podilskyi State University"
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: bodnar.alla@ukr.net
ORCID: 0000-0001-6725-3625*

Belinska L. M.

*Lecturer of History, SSU «Kamianets-Podilkyi Vocational College of the Food Industry
of the National University of Food Technologies»
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: ludmilabelinska9@gmail.com*

CHARACTERISTIC TRANSFORMATIONS IN THE DIRECTION OF EDUCATION AND EDUCATION OF CHILDREN OF THE PODIL GOVERNANCE AT THE END XVIII – IN THE FIRST HALF OF THE XIX CENTURY

Abstract

The Ukrainian people until the middle of the 19th century. experienced bourgeois-democratic movements associated with the development of science and technology. First of all, society raised the issue of raising education and public schooling. Divided into parts, Ukraine could not provide its people with an adequate level of education. The people were doomed to the minimum level of knowledge that helped the authorities to unimpededly appropriate their work and suppress their ability to resist. Fearing the spread of liberating ideas, tsarism inhibited the education of the people in every possible way. In 1804, a decree was issued prohibiting the study of the Ukrainian language. Therefore, national schools in Ukraine were categorically prohibited.

Everything local, Ukrainian, was brutally persecuted: language, songs, folk epos. This article attempts to analyze the educational level of the population of the Podilsk province from the time it joined the Russian Empire until the middle of the 19th century.

Key words: knowledge, educational institutions, family, educational and household, Podillia.

References

1. Bodnar A. M. (2016). Shkilnytstvo Podilskoi hubernii v inkorporatsii nii politytsi samoderzhavstva naprykintsi XVIII - v pershii polovyni XIX st. [Education of the Podilsk province in the incorporation policy of the autocracy at the end of the 18th and the first half of the 19th centuries.] *Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. Istorychni nauky. Kamianets-Podilskiy: Kamianets-Podilskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohiiienka. Vyp. 9. S.117-126.* [in Ukrainian].
2. Bodnar A. M. (2016). Konfesiina zumovenist transformatsii zakladiv osvity Podilskoi hubernii naprykintsi XVIII – v pershii polovyni XIX st. [Confessional conditioning of transformations of educational institutions of the Podilsk province at the end of the 18th - in the first half of the 19th centuries] XX Mizhnarodna naukovo-praktychna internet-konferentsiia «Tendentsii ta perspektyvy rozvytku nauky i osvity v umovakh hlobalizatsii». Zbirnyk materialiv konferentsii №20. Pereiaslav-Khmelnyskyi. S.80-83. [in Ukrainian].
3. Bovua D. (1996). Shliakhtych, kripak i revizor. Polska shliakhta mizh tsaryzmozom ta ukraïnskymy masamy (1831-1863) [A nobleman, a serf and an auditor. The Polish nobility between tsarism and the Ukrainian masses (1831-1863)]. K.: INTEL. 415 s. [in Ukrainian].
4. Bidnov V. (1993). Shkola y osvita na Ukraini. Ukrainska kultura: Lektsii za red. Dmytra Antonovycha [School and education in Ukraine. Ukrainian culture: Lectures edited by Dmytro Antonovych]. K.: Lybid. S. 64. [in Ukrainian].
5. Doroshenko D. I. (1991). Istoryia Ukrayiny: U 2-kh t. [History of Ukraine: In 2 vols.]. K.: Hlobus. T. 2. 349 s. [in Ukrainian].
6. Ohnyeva O. (2000). Tadeush Chatsky v istoriyi Volyni [Tadeusz Chatsky in the history of Volyn]. Zamojszczyzna i Wołyń w minionym tysiącleciu. Historia, kultura, sztuka. Konferencja naukowa. Zamość. S. 139-140. [in Poland].
7. Pavlyuk V. V. (1998). Stan polskoyi osvity na Pravoberezhniy Ukrayini na pochatku XIX st. [The state of Polish education in Right Bank Ukraine at the beginning of the 19th century.] *Natsionalni menshyny Pravoberezhnoyi Ukrayiny: istoriya i suchasnist: Naukovyy zbirnyk: Seriya «Pratsi Zhytomyrs'koho naukovo-krayeznavchoho tovarystva doslidnykiv Volyni».* Zhytomyr. T. 18. S. 108-110. [in Ukrainian].
8. Polishchuk M. S. (1994). Uchytelski seminariyi v Pravoberezhniy Ukrayini v druhiy polovyni XIXst. [Teachers' seminaries in Right Bank Ukraine in the second half of the 19th century]. *Ukrayinskyy istorychnyy zhurnal.* № 4. S. 54-60. [in Ukrainian].
9. Siropolko S. (2001). Istoryia osvity v Ukrayini. K.: Nauk. dumka. 912 s. [in Ukrainian].
10. Stepovyk D. (1996). Tserkva v kaydanakh. Borotba ukraïnskyykh khrystyian za svoyu samobutnist u XIX st. K.: Fundatsiya im. O. Olzhycha. S. 43-44. [in Ukrainian].
11. Taskin O. Yuzevhrad-Balta: Istoryia zasnuvannya i rozvytku Balty u versiyi doslidnyka [Józefgrad-Balta: History of the foundation and development of Balta in the researcher's version]. Retrieved from: <http://www.balta.od.ua/history/yzefgrad-balta-istoryia-osnovaniya-i-razvitiya-balty-v-versii-issledovatelya-aleksandra-taskina.html> [in Ukrainian].

НОТАТКИ

Науково-практичне видання

Scientific-practical edition

Професійно-прикладні дидактики

Professional and Applied Didactics

Випуск 1 2023

Issue 1 2023

Адреса редакції:

вул. Шевченка, 13, м. Кам'янець-Подільський
Хмельницької області, 32316
тел. (03849) 2-43-55; 6-83-24;
e-mail: main@pdatu.edu.ua

Editorial Office:

13, Shevchenko St., Kamianets-Podilskyi,
Ukraine, 32316
tel. (03849) 2-43-55; 6-83-24;
e-mail: main@pdatu.edu.ua

Підписано до друку 02.01.2024 р.
Формат 60×84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк.
Наклад 100 прим.

Signed in print 02.01.2024
Format 60×84/8. Typeface Times New Roman.
Offset paper. Digital printing.
Circulation 100 copies.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Тел.: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.

Publishing House "Helvetica"
6/1 Inglezi, Odesa, 65101
Phone +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Certificate of the subject of publishing business
DK No. 7623 dated June 22, 2022